

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMLERİNDE
KİLİKİA BÖLGESİ İLE LYKAONİA BÖLGESİ
ARASINDAKİ İLİŞKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Kürşat BARDAKCI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Özdemir KOÇAK

KONYA-2017

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin

Adı Soyadı	Kürşat BARDAKCI
Numarası	154202011004
Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH/ESKİÇAĞ TARİHİ
Programı	Tezli Yüksek Lisan: ☒ Doktora ☐
Tezin Adı	HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMLERİNDE KİLİKİA BÖLGESİ İLE LYKAONİA BÖLGESİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kürşat BARDAKCI	
	Numarası	154202011004	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH/ESKİÇAĞ TARİHİ	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Özdemir KOÇAK	
	Tezin Adı	HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMLERİNDE KİLİKİA BÖLGESİ İLE LYKAONİA BÖLGESİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMLERİNDE KİLİKİA BÖLGESİ İLE LYKAONİA BÖLGESİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER** başlıklı bu çalışma 30/06/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. Özdemir KOÇAK
Doç. Dr. Mehmet KURT
Prof. Dr. Hasan BALTAR

Öğrenci
Kürşat Bardakcı

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	vi
Özet.....	vii
Summary	viii
Kısaltmalar.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. BÖLGENİN COĞRAFYASI.....	4
2. 1. Dağlar	4
2. 2. Ovalar	7
2. 3. Yaylalar	9
2. 4. Akarsular	13
2. 5. Göller.....	16
2. 6. İklim ve Bitki Örtüsü.....	18
2. 7. Tarihi Doğal Yollar ve Ulaşım.....	20
2. 7. 1. Tarihi Doğal Yollar	20
2. 7. 2. Yayla Yolları	22
2. 7. 3. Geçitler	23
2. 7. 3. 1. Gülek Geçidi.....	23
2. 7. 3. 2. Sertavul Geçidi	25
3. TARİHİ COĞRAFYA	27
3. 1. Kilikia Tarihi Coğrafyası.....	27
3. 2. Lykaonia Tarihi Coğrafyası.....	39
4. KİLİKİA VE LYKAONİA’NIN HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMLERİ	48
4.1. Hellenistik Dönem (M.Ö. 330-30)	48
4. 1. 1. Büyük İskender Dönemi.....	48
4. 1. 1. 1. Büyük İskender’in Bölgeye Gelişi	48
4. 1. 1. 2. Kilikia Satraplığı	51
4. 1. 2. Diadokhlar Arasındaki Mücadeleler	53
4. 1. 2. 1. Seleukosların Yönetimi	55
4. 2. Roma Dönemi.....	60
4. 2. 1. Cumhuriyet Dönemi (M.Ö. 129-27).....	60
4. 2. 1. 1. Kilikia Korsanlarının Faaliyetleri.....	61
4. 2. 1. 2. Kilikia Eyaleti.....	63
4. 2. 1. 2. 1. Kilikia Eyaleti’nin Kuruluşu: Provincia Cilicia	63

4. 2. 1. 2. 1. 1. Marcus Antonius Creticus Dönemi (M.Ö. 102-100).....	64
4. 2. 1. 2. 1. 2. Sulla Dönemi (M.Ö. 92-85)	65
4. 2. 1. 2. 2. Eyalet Valileri ve Sınırların Genişlemesi	66
4. 2. 1. 2. 2. 1. Dolabella Dönemi (M.Ö. 80-79)	66
4. 2. 1. 2. 2. 2. Servilius Vatia Isaricus Dönemi (M.Ö. 78-74)	67
4. 2. 1. 2. 2. 3. Pompeius Dönemi (M.Ö. 67-56)	68
4. 2. 1. 2. 2. 4. Cicero Dönemi (M.Ö. 51-50)	72
4. 2. 1. 2. 2. 5. Marcus Antonius Dönemi (M.Ö. 40-36)	75
4. 2. 1. 3. Amyntas'ın Egemenliği (M.Ö. 31-25)	78
4. 2. 2. İmparatorluk Dönemi (M.Ö. 27-M.S. 395)	79
4. 2. 2. 1. Augustus Dönemi (M.Ö. 27-M.S. 14).....	81
4. 2. 2. 1. 1. Galatia Eyaleti Dönemi (M.Ö. 25-20)	82
4. 2. 2. 2. Kappadokia Krallığı'nın Bölgedeki Egemenliği (M.Ö. 20-M.S. 36).....	83
4. 2. 2. 3. Kommagene Kralı IV. Antiokhos ile Pontos Kralı II. Polemon'un Bölgedeki Egemenliği (M.S. 36-72).....	84
4. 2. 2. 4. Bölgelerin Siyasi İlişkilerinin Kesintiye Uğraması (M.S. 72-138)	86
4. 2. 2. 5. Tres Eparkhia (Üçlü Eyalet Sistemi-M.S. 138-284)	87
4. 2. 2. 6. Anarşi-İstila Dönemi (M.S. III. Yüzyıl)	88
4. 2. 2. 7. Diocletianus Dönemi	92
4. 2. 2. 7. 1. Isauria Eyaleti	93
4. 3. Sosyo-Ekonomik Durum	96
5. SONUÇ	102
Kaynakça	105
Haritaların Listesi	113
Resimlerin Listesi	114
Haritalar	115
Resimler.....	126

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Hellenistik ve Roma dönemlerinde Kilikia ve Lykaonia bölgelerinin ilişkileri araştırılmıştır. Bu ilişkiler araştırılırken, coğrafi durum, siyasi, ekonomik ve kültürel unsurlar ele alınmıştır. Bu çalışma boyunca, bölgelerin birbirleriyle olan ilişkilerini antik yazarların verdiği bilgiler ile değerlendirip; günümüzde yapılan araştırmaların desteğiyle ortaya koymaya çalıştık.

Bu iki komşu bölgenin, bugün ilişkili olduğu gibi tarihte de ilişkilerinin olduğu düşüncesiyle bu konuyu hazırlamaya karar verdik. Bu çalışma kapsamında, İngiliz Arkeoloji Enstitüsü, Konya Arkeoloji Müzesi, Selçuk Üniversitesi Prof. Dr. Erol Güngör Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Kütüphanesi'nde araştırmalar yaptık. Bunun yanı sıra, modern eserlerden de faydalandık. Ayrıca konumuzu oluşturan sahada yer alan Konya, Taşkent, Ermenek, Anamur, Mut çevresinde bulunan antik yerleşimler ve sit alanlarında gözlemler yaptık.

Bu çalışmayı hazırlarken, öncelikle yaşadığım bölge olan Konya ile memleketim Ermenek ve bağlantılı olduğum Mersin yöresinin ilişkilerini araştırmama vesile olan; çalışmamda rehberlik yapan, yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Özdemir Koçak ile Prof. Dr. Hasan Bahar'a teşekkürlerimi arz ederim. Ayrıca bu süreçte destek olan aileme de sevgilerimi sunarım.

Kürşat BARDAKCI

KONYA 2017

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kürşat BARDAKCI		
	Numarası	154202011004		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH/ESKİÇAĞ TARİHİ		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Özdemir KOÇAK		
	Tezin Adı	HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMLERİNDE KİLİKİA BÖLGESİ İLE LYKAONİA BÖLGESİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER		

ÖZET

Çalışmamızın konusunu Anadolu'nun iç kesimleri ile Akdeniz Bölgesini birbirine bağlayan Lykaonia ve Kilikia'nın, Hellenistik-Roma dönemlerindeki durumları oluşturmaktadır. Bu bölgeler coğrafi konumları nedeniyle stratejik öneme sahiptir. Bu iki bölgenin sözü edilen dönemlerdeki siyasi gelişmeleri ortak bir seyrir izler. Bu benzerliklerin yanı sıra kültürel olarak da ortak özellikler gösterirler.

Lykaonia-Kilikia çevresinin Anadolu'nun siyasi tarihindeki başlıca olaylara paralel bir çizgi izleyerek, önemli siyasi-sosyal olaylara sahne olduğu gözlenir. Bu durum, bu bölgelerin konumları ve sahip oldukları hammadde kaynaklarıyla ilişkilidir ve bu sebeple sözü edilen dönemlerde egemen güçlerin ilgi odağı olmuştur. Hellenistik dönemde Ptolemaios ve Seleukos Krallıkları Torosların bu kesiminde bulunan sedir ormanları için uzun süre mücadele etmişlerdir. Ayrıca, bu bölgeler, coğrafi özellikleri sebebiyle, korsanlık faaliyetlerinin merkezi olmuştur. Bu hareketlilik ticaretin de gelişmesine tesir etmiştir. Özellikle Roma döneminde bayındırlık faaliyetlerinin etkisiyle Lystra, Claudiopolis, Germanikopolis gibi birçok yeni yerleşmeler kurulmuş; Isauria Nova, Soloi gibi bazı eski kentler de imar edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kilikia, Lykaonia, Toros Dağları, Hellenistik ve Roma dönemi.

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Kürşat BARDAKCI
Numarası	154202011004
Ana Bilim / Bilim Dalı	TARİH/ESKİÇAĞ TARİHİ
Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Özdemir KOÇAK
Tezin İngilizce Adı	THE RELATIONSHIPS BETWEEN REGIONS OF LYCAONIA WITH CİLİCİA IN THE HELLENISTIC AND ROMAN PERIODS

SUMMARY

The subject of our study is the of situations constitutes in Hellenistic-Roman periods of Lycaonia and Cilicia, which connect the inner parts of Anatolia with the Mediterranean region. These regions has strategic value due to its geographical position. The political developments of these two regions in the mentioned periods are following a common condition. In addition to these similarities, they also shows common culturally characteristics.

In the surroundings of Lycaonia-Cilicia are important political-social events is observed to be the scene of, following a line parallel to the main events in Anatolia's political history. This situation related to the location of these regions and the sources of raw materials they have, and thus has been the focus of the dominant forces in the mentioned periods. In the Hellenistic period, Ptolemaic and Seleucid Kingdoms fought for a long time for cedar forests in this part of the Taurus. Also, these regions the because of geographical position, become a center for piracy activities. This mobility has influenced the development of trade. Many new settlements such as Lystra, Claudiopolis, Germanikopolis have been established with the influence of the public works activities especially in Roman period; some old towns such as Isauria Nova and Soloi have been reconstruction.

Key Words: Cilicia, Lycaonia, Taurus Mountains, Hellenistic and Roman period.

KISALTMALAR

ADALYA	: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü yaylığı, Antalya.
AKÜ	: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
AKÜSBE	: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
ANMED	: Anadolu Akdenizi Arkeoloji Haberleri, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.
ANRW	: Aufstieg und Niedergang der römischen Welt. The Rise and Decline of the Roman World.
AST	: Araştırma Sonuçları Toplantısı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Uluslar arası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Ankara.
AÜSBE	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
bkz.	: Bakınız.
CBÜ	: Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.
Çev.	: Çeviren.
ÇÜSBE	: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
DÜ	: Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
Hrt.	: Harita.
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
İÜSBE	: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
JRS	: The Journal of Roman Studies.
km.	: kilometre.
KMÜ	: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, Karaman.
m.	: metre.
mm.	: milimetre.
M.T.A	: Maden Teknik Arama Yayınları, Ankara.
M.Ü	: Marmara Üniversitesi, İstanbul.
OLBA	: Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi Yayınları, Mersin.

Res.	: Resim.
s.	: sayfa.
SÜ	: Selçuk Üniversitesi, Konya.
SÜEF	: Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Konya.
SÜFEFE	: S.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Konya.
SÜSBE	: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
TTK	: Türk Tarih Kurumu, Ankara.
TTKong	: Türk Tarih Kongresi, Ankara.
vd.	: ve diğerleri.

1. GİRİŞ

Konumuzu oluşturan bölgelerden Lykaonia, yaklaşık bugünkü Konya-Karaman çevresine tekabül ederken; Kilikia ise Alanya'dan İskenderun'a kadar olan kesimi kapsamaktadır. Bununla birlikte, coğrafi özelliğinden dolayı Kilikia bölgesi ikiye ayrılmış; Alanya (Korakesion) ile Soloi-Pompeipolis (Viranşehir) arası Dağlık Kilikia, buradan da İskenderun Körfezi'ne kadar olan bölge Ovalık Kilikia olarak tanımlanmış ve bölgenin kuzeyini Toros Dağları sınırlamıştır.

Konumuzu oluşturan bu iki bölge Batı Anadolu'dan, Akdeniz'e ve Mezopotamya'ya doğru uzanan bir kavşak noktasında yer alır ve bu sebeple stratejik öneme sahip bir konumdadır. Bölgenin hammadde kaynakları olan kendine özgü sedir ağaçları ve madenler de bu önemi arttırmaktadır. Bütün bu özellikler, bu bölgelerde uzun süre devam edecek mücadelelere sebep olmuş ve bunun sonucunda bu çevrenin kültürel yapısı ve komşu bölgelerle ilişkilerinde büyük değişimler yaşanmıştır.

Lykaonia ve Kilikia bölgeleri tarih boyunca birbirleriyle bağlantılı olmuşlardır. İki bölgenin ilişkilerinde, ortak köklü bir geçmişe sahip olmaları en önemli etkindir. Bu ortak mirasın ana kaynağı Luwiler olarak gösterilebilir. Kökleri III-II. bin yıllara dayanan bu ortak payda konumuzu oluşturan Hellenistik-Roma dönemlerinde sürmüştür. Bu çalışmadaki amacımız da karşılıklı yoğun ilişkilerin yaşandığı, önemli gelişme ve değişimlerin gözlemlendiği Hellenistik-Roma dönemlerini ortaya koyabilmektir.

Bu iki komşu bölgenin sınırları konusu çoğunlukla tartışmalıdır. Özellikle Isauria yöresinin bazen Lykaonia bazen de Dağlık Kilikia ile anılması bu durumun kanıtıdır. Bizde bu tartışmalarla beraber bu bölgelerin tarihi, siyasi ve ekonomik gelişmelerini inceleyerek, karşılıklı ilişkilerini açığa çıkarmanın, hem Anadolu tarihi hem de iki bölge açısından önemli olacağı düşüncesindeyiz.

Burada ilk olarak bu bölgelerin coğrafi durumu aktarılmaya çalışılmıştır. Toros Dağları ve Göksu Nehri bu iki bölgenin ilişkilerinin şekillenmesinde başlıca coğrafi etkenlerdir. Bunların yanı sıra bölgelerin kendilerine has diğer coğrafi yapı

özellikleri ve oluşumları da değerlendirilmiştir. Bu çevrede bağlantıyı sağlayan tarihi doğal yol güzergahları ve geçitler bu belirleyici unsurlar arasında sayılabilir.

Bu bölgelerin tarihi coğrafya özelliklerini anlatırken Hitit döneminden başlayarak Roma İmparatorluğunun bölünmesine kadar geçen süreci ele aldık. Hellenistik-Roma dönemlerinin tarihi coğrafyası anlatılırken yer yer tarihi olaylar içerisinde de verilen konulara tekrar değinilmedi.

Bölgenin siyasi olayları Hellenistik dönem ve Roma dönemi başlıkları altında incelenmiştir. Bunlardan tabi ki önce Hellenistik dönemde yaşanan siyasi gelişmeler incelenerek, her iki bölgenin bu dönemde aralarındaki ilişkileri ortaya konulmuştur. Büyük İskender'in kurduğu Kilikia satraplığı bu ilişkilerin merkezinde yer alır. Büyük İskender'in ölümünün ardından İskender'in halefi olan Diadokhlar arasındaki mücadele sırasında bu bölgelerin durumu ele alınmıştır. Uzun bir süre devam eden bu mücadeleler, bunların sebepleri ve sonuçları üzerinde durulmuştur.

Hellenistik dönemden sonra bu bölgelerin Roma egemenliği altındaki durumları cumhuriyet ve imparatorluk dönemleri adı altında iki bölümde değerlendirilmiştir. Böylece, bu dönemlerin siyasi durumu ile bölge ilişkilerinin daha anlaşılır olacağı düşünülmüştür.

Roma Cumhuriyet döneminde, yönetim anlayışı ile ilgili bilgi verilmiş; ardından bölgede yaşanan korsanlık faaliyetleri değerlendirilmiştir. Korsanlık faaliyetlerinin sebepleri, sonuçları ve bu bölgelerin aralarındaki ilişkilere yansımaları değerlendirilmiştir. Korsanlık faaliyetleri siyasi ve ekonomik nedenlerle ortaya çıkmış; bölgenin kültürel ve siyasi yapısını etkilemiştir. Aynı zamanda, bölgenin coğrafi yapısı da korsanların bu bölgede yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Faaliyetlerin organize edildiği Korakesion'dan (Alanya) iç bölgelerde Isauria Nova (Bozkır)-Laranda (Karaman) hattına kadar korsanlık/haydutluk faaliyetleri devam etmiştir. Daha sonra bu faaliyetlerin sonucunda oluşturulan Kilikia eyaleti incelenmiştir. Burada, eyaletin kuruluşu, gelişimi ve tek tek görev yapan valiler çalışılmıştır. Ardından bölgede görev yapmış diğer komutanlar anlatılmıştır.

İmparatorluk döneminde, önce bu dönem hakkında bilgi verilmiş, daha sonra bölgedeki siyasi durum ve buna paralel olarak karşılıklı ilişkiler yansıtılmaya çalışılmıştır. Bölgede görev yapmış Romalı yöneticiler, yerel hanedanlar ve eski askerler anlatılmıştır.

Son olarak, bu bölgelerin Hellenistik-Roma dönemlerindeki sosyo-ekonomik durumları değerlendirilmiştir. Bölgenin sosyo-ekonomik gelişimi siyasi olaylarla paralel bir seyir izlerken coğrafi özellikler de bu durumu desteklemektedir. Coğrafi yapının, ticari anlayış, hayvancılık ve yaylacılık faaliyetlerine etkisi son derece yüksektir.

2. BÖLGENİN COĞRAFYASI

Antik dönemde Lykaonia olarak adlandırılan bölge, günümüzde büyük oranda Konya Ovası'nın toprakları ve Karaman ile sınırlıydı (Hrt.1-2)¹.

Kilikia olarak adlandırılan bölge ise batıda Alanya'dan başlayıp, doğuda İskenderun Körfezi'ne kadar uzanan ve kuzeyden Toros Dağlarıyla sınırlanan bölgeye verilen isimdi. Bu bölge, kendi içinde Dağlık Kilikia ve Ovalık Kilikia olarak ikiye ayrılmıştır. Dağlık Kilikia bölgenin batısında, Alanya (Korakesion) ile Viranşehir (Soloi-Pompeipolis) arasında kalan kısım için; Ovalık Kilikia ise, Viranşehir'den (Soloi-Pompeipolis) Issos'a (Hatay-Erzin) kadar uzanan kısım için kullanılmıştır². Kısacası, Ovalık Kilikia, Çukurova'yı; Dağlık Kilikia ise Taşeli Platosu'nu karşılamaktadır (Hrt. 2).

Kilikia'nın bu şekilde iki bölüme ayrılmasının sebebi bölümlerin coğrafi yapılarıdır. Söz konusu bölgenin iki bölüme ayrılmasında fiziki ve coğrafi yapının etkisi son derece büyüktür³. Bölgenin batısında yer alan Dağlık Kilikia, doğusunda ki Ovalık Kilikia'ya göre topografik ve iklim açısından farklıdır. Batıda Anamur, doğuda Erdemli, kuzeyde Taşkent ve güneyde Mersin-Arslanköy dörtgeni içindeki yüksek platodan oluşan sarp, dağlık olan bu bölgeye antik isimlerden esinlenerek günümüzde bile Taşeli denmektedir⁴.

2.1. Dağlar

Taşeli Platosu, yüksek ve sürekli sıradağlara sahiptir. Bu dağların arasında dalgali ve çok yüksek yaylalar ile derin vadiler bulunmaktadır. Bu plato, bölgenin yüzey şekillerini yansıtmaktadır. Bölgenin en az yarıdan fazlası 1500 m.nin üzerinde olup, 1000 m.den aşağı olan yerler vadilere bağlıdır. Aynı zamanda Taşeli Platosu'nda kapalı havzalar, geniş bir ova ve düzlükte yoktur⁵.

¹ Bahar 1998, 197.

² Strabon, XIV, 5, 1-2.

³ Saraçoğlu 1989, 322.

⁴ Ünal-Girginer 2007, 51.

⁵ Saraçoğlu 1989, 323; Doğanay 2005, 18.

Bölgenin en önemli dağı Toros Dağları'dır (Res. 1). Toros Dağları kıyıya paralel ve dik yamaçlar halinde uzanır. Anadolu'nun güney kalesi sayılan Toros Dağları Akdeniz'in içine bir yay gibi girerek Taşeli Yarımadası'nı oluşturur. Bu dağ Silifke yöresinde iki kola ayrılır. Güneydeki kol Akdeniz'i takip ederek Göller Bölgesi'ne; diğer kol ise Ermenek'ten Barcın Yaylası'na ulaşır⁶.

Taşeli Platosu, Toros Dağları'nın batısında, Konya Ovası'nın da güneyinde yer alır. Toros Dağları, Akdeniz ve İç Anadolu bölgeleri arasında bir sınır vazifesi görmektedir. Batı Toroslar dağ silsilesi, yüksek, sarp, çetin ve devamlılık gösteren geçit vermez bir yapıya sahiptir. Bu sıradağlar kavisli bir yapıdadır. Bu sıradağların kavisli yapısı bölgenin coğrafi konumunu da etkilemiştir. Bu yapı nedeniyle Anadolu'nun güney sahili Taşeli Yarımadası tarafından ikiye ayrılmıştır. Bu ayrım sonucunda Taşeli Yarımadası'nın denize en yakın konumunda Anamur Burnu bulunmaktadır. Torosların dik ve sarp yapısının yanı sıra dağların bir anda yükseklik kazanması, günümüzde Antalya ve Mersin illerinin ulaşım şartlarını oldukça zorlaştırmaktadır⁷.

Bölgenin önemli dağları arasında Geyik Dağları da bulunmaktadır. Göller yöresi sınırlarından başlayan Geyik Dağları, Taşeli ve Konya sınırlarına kadar uzanmaktadır. Geyik Dağları'nın en yüksek tepesi Alanya, Gündoğmuş ve Hadim ilçe sınırlarında bulunan büyük Geyik Dağı'dır (2900 m.). Hadim Göksuyu ve Ermenek Göksuyu arasındaki Mağra Dağı (2175 m.), Kartal (2165 m.), Damlataş Tepesi (2040 m.), Hisartepe (1990 m.), Orta Dağ (1937m.), Geyik Dağları'nın önemli tepeleridir. Geyik dağının batısında bulunan Alara Vadisi, antik çağda Pamphylia olarak bilinen Antalya civarı ile iç kesimde Isauria olarak adlandırılmış Bozkır'ı birbirine bağlar. Doğu yönünde ise antik bir yerleşme olan Seyricek, Hadim-Alanya-Ermenek arasında bir geçiş noktasında bulunmaktadır⁸.

Navağı Koyağı'nı (Göksu'nun yarıp geçtiği vadi) Taşkent'e bağlayan Karahasan Gediği'ne doğru arazi biraz alçalmakta ve çok yüksek dağlar azalmaktadır. Burada çok yüksek dağlar azalsa da bu dağların özellikleri neredeyse

⁶ Doğanay 2003, 55.

⁷ Saraçoğlu 1989, 322.

⁸ Bahar 1991, 26; Doğanay 2003, 56-57.

aynı kalır. Buralara genel olarak Gümüldürüm Dağları denir. Bu dağların kuzeyinde uzanan Gümüldürüm alanı ile güneyinde yer alan Çimenözü, yüksek düzlükleri ve birçok koyağı barındırması sebebiyle söz konusu çevredeki en geniş sahalardır. Çimenözü'nden ileride ikinci bir yüksek dağlar ve geniş yaylalar grubu başlamaktadır. Bu civarda ilk olarak doğu-batı yönlü Kuşu Dağı (2250 m.) yükselmektedir. Bu dağ güneydoğuda Altıntaş Dağı'na doğru uzanmaktadır. Kuzeydoğuda ise Mahram Dağı (2280 m.) yükselmektedir. Bu dağ toplu bir dağdır ve göçebelerin uğrak yeridir. Ayrıca bu dağ kuzeybatıya doğru biraz alçalır⁹.

Çukurova çevresi ise Doğu Toroslarda bulunmaktadır. Batı Toroslar ile Doğu Toroslar'ı birbirinden Silifke, Mut ve Hadim hattı ayırmaktadır. Torosların en yüksek noktası olan Aladağ hattı bu hattın doğusunda yer almaktadır. Burada 3000 m.yi geçen birçok zirve yer almaktadır. En önemlileri içinde, Kaldı Dağı (3735 m.) ve Demir Kazık Dağı (3726 m.) bulunmaktadır. Büyük bir kısmı Adana ilinde olan Antitoroslar, güneybatıdan kuzeydoğuya uzanan dağ hatlarından oluşmuş bir silsiledir. Silsilenin kuzeyini Uzunyayla, güneyini ise Çukurova oluşturmaktadır. Antitorosların en yüksek zirveleri arasında Bey Dağ (3054 m.), Alaylı Dağ (2463 m.) gibi zirveler sayılabilir¹⁰.

Konya çevresinde ise daha çok volkanik dağlar bulunmaktadır. Bu dağlar arasında, Aksaray civarında Hasan Dağ ve Melendiz Dağ, Karaman'da Karadağ, Konya'da Alacadağ-Erenler Dağı gibi dağlar yer alır. Andezitli kayalardan oluşmuş 2935 m. yükseklikteki Melendiz Dağı, Hasan Dağı'ndan daha eski bir dönemde oluşmuştur. Hasan Dağı daha genç şekiller gösterir. Orta Anadolu'nun en heybetli tepesi olan Hasan Dağı'nın merkezi zirvesi ovadan 2200 m. yüksekliktedir (Rakım 3200 m.). Yamaçlarından eteklerine ve hatta ovaya kadar lav akıntıları uzanmaktadır. Küçük Hasandağ zirvesi, tahrip edilmiş büyük ve eski bir kraterin kalıntısıdır. Karapınar yakınında bulunan Karacadağ ise 1800 m. yüksekliğe sahiptir. Karapınar yakınındaki kurak alanda, tüflerin ve volkanik kayaların parçalara ayrılması, geniş ölçüde ince kum kitlelerinin birkaç km²'lik yer kaplamasına; buranın çöl halini almasına sebep olmuştur. Aynı zamanda Karacadağ'ın batısında, Salırköy-

⁹ Saraçoğlu 1989, 385; Doğanay 2003, 56-57.

¹⁰ Girginer 2000, 73.

Mahsupkınar'da önemli miktarda karbonik asit ile beraber zengin bir asitli kaynak fışkırmaktadır. Bu kaynak Konya ve Ereğli civarındaki şehirler için maden suyu veya gaz temin etmek için kullanılabilir. Karaman'da yer alan Karadağ ise 2270 m. yüksekliğindedir. III. zaman tektonik hareketleri sonucu şekillenen Erenler Dağı da, Beyşehir-Seydişehir oluşunu doğudan kuşatmaktadır. Erenler Dağı'nın en önemli yükseltileri, Anakuz Tepesi (2334 m.), Burnueğri Tepesi (2229 m.) ve Ulusivri Tepesi'dir (2130 m.)¹¹.

Bölgede bulunan bir diğer volkanik dağ ise Takkeli Dağ'dır. Konya'nın, yaklaşık 10 km. batısında yer almakta ve buradaki ikiz tepelerden doğuda bulunana verilen isimdir. Anadolu'nun klasik döneminde Kaballa olarak adlandırılmıştır. Bu volkanik tepenin yüksekliği 1643 m.dir. Takkeli Dağ'ın ikizi olan kuzeybatısındaki Büyük Kevele tepesi 2 km. uzaklıkta olup 1710 m. yüksekliğe sahiptir. Dağın tepesinde yer alan Kevele Kalesi, Konya Ovası'nı ve Konya-Beyşehir yolunu kontrol eden jeopolitik bir konuma sahiptir¹².

Bu volkanik araziler önemli su depolarıdır. Özellikle Hasan Dağı ve Melendiz Dağı, yüksekliklerinden ötürü yaza kadar karlarla örtülü olup karların erimesi ile oluşan suyu uzun süre korurlar. Bu volkanik arazileri çevreleyen tatlı su kalkerlerinden oluşan geniş ovalar, ziraate elverişli olmamasına rağmen volkanik kayaların parçalanmasından meydana gelen topraklar çok önemlidir. Bütün bu arazilerin kuzeye bakan yönleri ağaç ve fundalıklarla kaplıdır. Öyle görülüyor ki, sözü edilen alan ağaçlandırma bakımından da önemlidir¹³.

2.2. Ovalar

Konya Ovası, Konya ile Ereğli arasında 1000 m. izohipsinin çevrelediği 1000 m. ya da daha alçak yarım ay şeklinde geniş bir ovadır. Ovayı, kuzeyde Bozdağ ve Obruk Platosu, güneyde Torosların iç yamaçları, doğuda Ereğli Ovası, batıda ise

¹¹ Lahn 1941, 45-46; Bahar 1991, 26.

¹² Bahar 1994, 313.

¹³ Lahn 1941, 47.

Takkeli Dağ ve Loras Dağı sınırlamaktadır (Hrt. 1). Ova, kuzey-güney yönünde 80 km. ve batı-doğu yönünde 50 km. uzanmaktadır¹⁴.

Konya ovası, soğuk ve ağaçsız olmakla beraber, su kaynağı bakımından da kısıtlıdır. Su kısıtlılığı sebebiyle antik dönemde, suyun bulunduğu yerlerde su geçim kaynağı olmuş ve parayla satılmıştır. Ayrıca bölgede dünyanın en derin kuyularının bulunduğunu antik yazar Strabon'dan öğrenmekteyiz. Bununla birlikte bölge, Doğu Anadolu ve İran üzerinden Orta Asya'ya kadar uzanan yarı çöl alanın devamı olarak nitelendirilmektedir. M.Ö. II. binde bölgede su anıtlarının yapılması, bölgedeki kuraklığa işaret etmekte ve antik dönemde de bölgenin özelliklerinin aynı olduğunu göstermektedir¹⁵.

Taşeli Platosu'nda ise, bazı küçük ovacık ve deltalar dışında verimli topraklar yok denecek kadar azdır. Bunlar arasında Göksu Nehri'nin Silifke civarında Susanoğlu-Taşucu arasında oluşturduğu Göksu deltası ile Yeşilovacık, Bozyazı, Aydıncık, Anamur Ovacıkları sayılabilir¹⁶. Bir başka deyişle Dağlık kesim yani Taşeli Platosu, içinden bir ırmağın geçtiği, denize doğru inen büyük bir dağ kitlesinden meydana gelmektedir. Bölgenin diğer bölümü olan Çukurova ise etrafı hilal şeklinde çevrilmiş dağlardan, geniş ve verimli topraklardan oluşmaktadır¹⁷.

Çukurova'da, Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin Toroslardan taşıdığı malzemeyi, bir düzlüğe kavuşturduktan sonra, terk etmeleri sonucu meydana gelmiş, Anadolu'nun en büyük delta ovaları bulunmaktadır. Tarsus, Seyhan ve Ceyhan nehirleri ile bunların derelerinin taşıdıkları alüvyonların, bu çukur sahada birikmesi sonucunda bugün görülen düz ve geniş ovalar meydana gelmiştir¹⁸.

Çukurova çok çeşitli ovalardan oluşmaktadır. Kıyı ovaları, eski ve yeni Delta ovaları, Taşkın ovalar, Etek ovaları gibi çeşitli ova tiplerine bu bölgede rastlanmaktadır. Ayrıca Adana ovalarının; Toros Dağları, Amanoslar ve Misis

¹⁴ Bahar 1998, 197; Bozyiğit-Tapur 2009, 138-139.

¹⁵ Strabon, XII, 6, 1. Ayrıca bkz. Bahar 1998, 199.

¹⁶ Ünal 2000, 29-30.

¹⁷ Jones 1937, 191.

¹⁸ Girginer 2000, 72.

Dağları ile arasındaki sınırı tespit etmek, bölgedeki diğer ovaların sınırını belirlemeye göre daha kolaydır¹⁹.

Bölgede ovalar iki ayrı kesimden oluşmuştur. Bunlar, Çukurova ve Yukarı Ova'dır. Çukurova 3150 km², Yukarı Ova ise 2100 km² yüzölçümüne sahiptir. Bu ovalardan Çukurova, Adana Ovası'nın Akdeniz'e komşu olan güneybatı kesiminde yer alır. Bu ova, batıda Toroslar ile deniz arasında gittikçe darlaşan bir düzlük halinde Erdemli yakınlarına kadar uzanır. Yüreğir Ovası ise Adana'yı Akdeniz'e bağlayan ovadır. Misis Ovası da, Çukurova, Tarsus, Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin ortak deltasıdır. Bu ovalar dışında bölgede, Anadolu'nun en geniş tarım alanı olan ve Çukurova'nın batı ucunu oluşturan Berdan Ovası bulunmaktadır. Ayrıca bölgede Tarsus, Erzin-Dörtyol ovaları bulunur. Diğer bir bölüm olan Yukarı Ova ise Çukurova ve ovalarından daha yüksekte olan bölgedir. Bu saha, Toros Dağları, Amanoslar ve güneyde Misis (Nur) dağlık arazi arasında, denizden uzak, Adana'nın hinterlandında bulunmaktadır. Aynı zamanda bu kısımda, Haruniye, Osmaniye ovaları da yer alır²⁰.

2.3. Yaylalar

Yayla, kelime anlamı olarak, köy sürülerinin yazın en sıcak döneminde, hayvanlarını otlatmak için çıktıkları ve uzun süre kaldıkları dağ merasıdır²¹.

Konya Ovası'nda yaylacılık faaliyetleri yok denecek kadar azdır. Bahçe ve çiftçi köylerinde (Akşehir, Ilgın ovalarında) yaylacılık yoktur. Önceleri yaz köyü ya da yayla olarak kurulan, sonradan düzenli yerleşime geçen Tahsin, Hacılar, Çeşmecik (Kadınhanı) gibi yerlerde de yaylaya rastlanılmaz. Yine önceleri Konya'nın 25 km.lik bir yarıçap içinde yaylalardan oluşan geniş bir çemberi bulunmaktaydı. Bunların bir kısmı da aynı şekilde daimi köy olmuştur. Bunlar; Sızma, Bahçecik, Tutup, Eğribayat gibi yerleşimlerdir. Kadınhanı'nın güneyinde yer alan Sultan ve Hakit dağlarında yayla usulü az görülür. Çevrede mevcut tek yayla Kadınhanı'nın güneydoğusundaki Kestel Yaylası'dır ve burada da sabit yerleşme

¹⁹ Göney 1976, 2.

²⁰ Girginer 2000, 72-73.

²¹ Alagöz 1993, 4.

başlamıştır²². Karaman çevresinde ise Düden (Ayrancı), Karagöl, Eğriçayır, Perçem gediği, Sarıtaş gediği, Konca gediği yaylaları bulunmaktadır²³.

Anadolu'nun güney kıyılarını çevreleyen Toros dağ ve platoları ile kıyı ovaları ise önemli bir yaylacılık alanıdır. Yaylacılıkta başlıca etken yaz mevsimi esnasında serin dağlarla, sıcak ve kurak ovaların yan yana bulunması olduğuna göre Toroslar, bu şartlara en uygun alandır²⁴.

Toroslarda iklimin yükseltiyle birleşerek yaz ve kış mevsimleri arasında sağladığı farklılık, özellikle küçükbaş hayvanların faydalanabileceği bitki topluluklarının yetişmesine sebep olmuştur. Bununla birlikte Toroslar, birbirinden farklı özelliklere sahip olan ova ve kıyı alanlarını bağlaması sebebiyle bölgede yaylacılık faaliyetlerine olanak sağlamıştır²⁵.

Yaylacılık faaliyetlerinin söz konusu çevrede yoğunlaşmasının sebeplerinden biri sıcaklıktır. Kıyı kesiminde yaz aylarında sıcaklık 35-45°C, nem oranı %80-95 arasında değişmektedir. Bu yüksek sıcaklık ve nem özellikle Haziran-Temmuz-Ağustos hatta Eylül aylarında kıyıda yaşamayı güçleştirmektedir. Bununla birlikte yaz aylarında aşırı ısınan Akdeniz kıyıları yeterli yağış almadığı için, bu kıyılarda ve vadi oluklarında yaşayan insanlar hayvanlarına otlak bulmak için yaylalara göç ederler²⁶.

Bölgenin kuzeyinde, Bozkır-Taşkent-Ermenek güzergahı ile birlikte birçok yayla karşımıza çıkmaktadır. Geyik dağının kuzeyinde Yenicepazar Yaylası, güneye doğru Söbüçimen Yaylası bulunmaktadır. Doğuya doğru Avsallar, Gederet ve Gezlevi yaylaları yer alır. Dağın batısında Bozkır köylerinin oluşturduğu Perşembe Yaylaları, kuzeydoğusunda ise Dedemli-Dolhanlar yaylaları yer alır²⁷.

Ermenek Suyu'nun kuzeyinde yer alan Gevne Çayı boylarına Gevne Yaylası denmektedir. Taşkent'i Sarıveliler yönüne bağlayan Pazar Geçidi civarında birçok

²² Alagöz 1993, 16-17.

²³ Alagöz 1993, 30.

²⁴ Alagöz 1993, 24-25.

²⁵ Alagöz 1993, 25.

²⁶ Doğanay 2005, 53; Tapur 2009, 476.

²⁷ Bahar 2016, 11-12.

yayla bulunmaktadır. Bu yaylaların batısında Suluçukur Yaylası, doğusunda da Yıkık Yaylası yer alır. Başyayla-Ermenek güzergahında ise Kamış, Altıntaş, Balkusan yaylaları gibi yaylalar bulunur. Altıntaş yaylasından itibaren uzanan dağın yüksek kesimlerine Boncuk Yaylası denir. Bölgenin diğer yaylaları ise; Kuşakdağı Yaylası, Tahtalı Dağ Yaylası, Göktepe Yaylası, Çiğdem Dağı Yaylası, Uzunkır Yaylası, Güzve Yaylası, Yunt yaylası, Barcın Yaylası, Kazancı Yaylası, Fariske Yaylası, Kuş Yaylası, Tepeçayır Yaylası, Dibekli Yaylası gibi yaylalardır²⁸.

Mersin il merkezi ve yakın çevresinde Gözne, Sorgun, Namrun, Fındıkpınarı, Güzeloluk, Bardat, Tersakan, Kozağaç, Gülek, Kozlar, Sertavul, Balandız, Gökbelen, Sebil, Akpınar gibi çok sayıda yayla yerleşmesi vardır. Bölgede yayla ve yaylacılık çok eskiden beri yapılan bir faaliyettir. Bu bölge yaylacılığında eskiden beri göçebe yaşam ve hayvancılık ön plandadır²⁹.

Sertavul Yaylası'nın, stratejik konumu nedeniyle bu çevredeki en önemli yayla olduğu söylenebilir. Karaman-Mut yolunun 38. km.sinde, çanak şeklindeki vadinin içerisinde, etrafı ormanlarla kaplı bir doğa harikası olan Sertavul Yaylası'na ulaşılır. Yaylada rakım 1400 m'dir. Yaylanın eski bir yerleşim yeri olduğu iddia edilmektedir. Nitekim yayla çevresinde Roma dönemine ait hamam kalıntıları olduğu düşünülmektedir. Yaylanın geçici nüfusu yazın 15.000'e kadar ulaşmaktadır. Kışın ise bu sayı sadece lokantalarda hizmet sunan görevlilerle sınırlı kalmakta ve yaklaşık 150-200'e kadar düşmektedir³⁰.

Anamur çevresinde de yaylacılık eskiden beri önemli bir faaliyet olarak günümüze gelmektedir. Anamur ve Bozyazı halkının en önemli geçim kaynağı göçebe kültürünün yaygın olduğu küçükbaş hayvancılıktır. Kış aylarında Anamur sahillerini kışlak olarak kullanan yaylacılar, Nisan'dan itibaren Taşeli Platosu'nda bulunan çeşitli yükseltideki yaylalara göç ederek buralarda hayvancılık faaliyetleri yapmaktadırlar. Taşeli Platosu'nda Anamur ilçesine ait büyüklü küçüklü 37 yayla yerleşmesi vardır. Bu yaylalardan bazıları; Kaş, Abanoz, Akpınar, Halkalı, Çandır,

²⁸ Doğanay 2003, 59.

²⁹ Tapur 2009, 476.

³⁰ Uca 2012, 72-74.

Çamurlu, Beşoluk, Kaysan, Kozağacı, Kaşpazarı, Elbalak, Adamtaş, Sarıova, Kırkkuyu yaylalarıdır³¹.

Abanoz Yaylası bu civardaki en önemli yayladır (Hrt. 3). Anamur-Ermenek karayolunun 52. km.sinde 1450 m. izohipsinin çevrelediği bir polye üzerinde kurulmuştur. Bu yaylanın kurulması ve gelişmesinde coğrafi unsurlar önemli yer tutmaktadır. Yaylanın gelişmesinde kara yolu üzerinde bulunması, Anamur-Bozyazı ilçelerine yakınlık ve yerel hizmetlerin (elektrik, su, güvenlik vs.) varlığı önemli rol oynamıştır³².

Alanya çevresinde de Çinoğlu Yaylası, Dereköy (Türbelinas) Yaylası, Pınarbaşı Yaylası, Gedevet Yaylası, Mahmutseydi Yaylası, Türkteş Yaylası, Mahmutlar (Gödre) Yaylası, Gökbel Yaylası gibi birçok yayla bulunmaktadır³³.

Alanya civarındaki en önemli yaylanın Gökbel Yaylası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Alanya'nın kuzeydoğusunda Gündoğmuş sınırında yer alan Gökbel Yaylası, doğal güzellikleri ile yörenin en gözde yaylalarındandır. Akdağı eteklerinde kurulan, deniz seviyesinden 2.050 m. yükseklikteki yayla, Alanya'ya 60 km. uzaklıktadır. Yayla, yörenin en kalabalık yaylasıdır. Gökbel'e yakın köy ve yaylalardan gelen satıcıların yanı sıra Gündoğmuş hatta Konya'dan bile gelenler olur³⁴.

Bu yaylalara Orta Göksu Vadisi boyunca göç yapılmaktadır. Ermenek ve Gökçay vadilerini izleyerek Nisan ayında yapılan göç Eylül ayında tersine gerçekleşir. Gazipaşa, Alanya ve Anamur civarındaki Yörükler yaylalara Torosları kuzeye doğru aşarak ulaşırlar³⁵.

³¹ Tapur 2009, 476.

³² Tapur 2009, 474- 476.

³³ Sarı 2007, 154-162.

³⁴ Sarı 2007, 162-163.

³⁵ Doğanay 2003, 59.

Çukurova çevresinde ise yükseltileri 700 m. ile 2150 m. arasında değişen yaylalar bulunmaktadır. Bu yaylalardan bazıları Acısu, Baspınar, Meydan (Res. 3), Akkaya, Çulluşağı, Horzum yaylalarıdır³⁶.

Çukurova'daki en önemli yaylaları ise Aladağ Yaylaları oluşturmaktadır. Aladağ'ın en ünlü yaylaları da Almatepe, Alatepe, Başyayla ve Üç Kapılı yaylalarıdır. Üç Kapılı Yaylası, bu yaylaların en büyük ve en ünlü yaylasıdır. Bu yaylanın “kutlu ve mutlu” olduğuna inanılmıştır. Yöre halkı tarafından senede bir kere mutlaka ziyaret edilmektedir. Bu yaylaya üç geçitten girilmektedir. Bu geçitler Akdağ Geçidi (Maden Geçidi), Demirkazık Geçidi (Kayseri Geçidi) ve Kartalkaya Geçidi'dir (Niğde Geçidi). Bununla birlikte yaylanın eski bir pazar yeri olması buranın önemine delil olarak gösterilebilir. Niğde Geçidi üzerinde Pazar yeri adıyla anılan yerde bir zamanlar senede üç gün panayır kurulduğu belirtilmektedir. Burada önemli hayvan alım satımı olduğu; Halep, Şam, Bursa, Aydın, Kayseri, Antakya'dan birçok hayvan ve eşya getirilerek büyük ticaret yapıldığı aktarılmaktadır³⁷.

2.4. Akarsular

Bölgenin en önemli nehri Göksu'dur (Res. 2). Göksu'yu bölgenin “can damarları” olarak tanımlamak abartı olmayacaktır. Antik dönemde Göksu, Kalykadnos olarak adlandırılmaktaydı. Ancak Kalykadnos isminin, nehrin kuzey kolunu mu yoksa güney kolunu mu kastettiği konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmış; genel olarak Kalykadnos'un Göksu'nun her iki koluna da söylendiği kabul edilmiştir³⁸.

Göksu Nehri, Taşeli Platosu'nun Antalya il sınırlarından doğar. Kuzeye doğru akarak Konya il sınırlarına girer. Doğuya doğru kıvrılarak güneye yönelir. Mersin il sınırına geçer ve Akdeniz'e dökülür. Uzunluğu 250 km.den fazla olup, 10.000 km²den daha fazla bir havzaya sahiptir. Bu nehir iki kola ayrılır. Bu kollardan kuzeydeki kola Hadim Göksuyu, güneydekine ise Ermenek Göksuyu adı verilir³⁹.

³⁶ Sandal 2008, 91.

³⁷ Alagöz 1993, 35-36.

³⁸ Ramsay 1960, 403.

³⁹ Bahar 1991, 32.

Göksu, geniş havzasından dolayı bol sulara sahiptir. Bu sebepten dolayı havzada birçok antik yerleşme izleri bulunmaktadır. Günümüzde de büyük yerleşim yerleri olan Ermenek (Germanikopolis), Mut (Claudiopolis) ve Silifke (Seleukeia) antik yerleşmelere sahne olmuştur. Silifke (Seleukeia) bütün bölgede tarıma elverişli önemli büyüklükteki tek alandır. Bununla birlikte Göksu Nehri, bol yağış alan dağlık kesimin pınarlarını toplamaktadır. Özellikle ilkbaharda Torosların eriyen karlarıyla kabarıp. Torosların ulaşım açısından Akdeniz'e kapısı olan Göksu vadisi, aynı zamanda Akdeniz'in ılıman etkisini iç kesime kadar taşımaktadır. Bunların yanı sıra, Ermenek Göksuyu'nda kereste taşımacılığı yapılmaktadır⁴⁰.

Bölgenin bir diğer akarsuyu Çarşamba Suyu'dur. Çarşamba Suyu, Hititler döneminde Hulaia Nehri olarak isimlendirilmiştir. Nehrin etrafındaki topraklara da Hulaia Nehri Ülkesi ismi verilmiştir. Hitit kralları, güneybatı Anadolu'ya yaptıkları seferde bu nehir boyunca uzanan yolları kullanmışlardır. Bu nehir kapalı bir havzadır. Asıl adını Bozkır'dan gelen kolundan alır. Bu çay ve çayın kolları Torosların dağlık kesimlerinden doğan sularla beslenirler. Akdeniz'e giden yer altı suları ile Konya Ovası'na giden yer altı sularının ayrıldığı bir kesimde yer alır ve akarsuyun debisi oldukça fazladır⁴¹.

Taşeli yöresinin diğer önemli akarsuları, Hacı Musa Çayı ve Limonlu Nehri'dir⁴². Limonlu Nehri, kaynağını Sakaryayla Dağ ve Mor Dağ'dan almaktadır. Nehrin yukarısına Gökler Dere ve aşağısına Limonlu adı verilmiştir. Bu nehrin, Asfalt Deresi ile Eldilek Deresi olmak üzere iki kolu bulunmaktadır⁴³.

Çukurova'nın başlıca akarsuları ise; Berdan-Tarsus Çayı, Seyhan Nehri ve Ceyhan Nehri'dir⁴⁴. Seyhan Nehri, Samantı suyu ve Göksu'nun birleşmesinden meydana gelmektedir. Samantı suyu, Uzunyayla'dan doğar, Toros Dağları'nın doğu yamaçları boyunca güneye doğru iner ve Yenice Çayı ismini alır. Daha sonra doğudan ikinci kol olan, Tufanbeyli civarında Tahtalı Dağları'ndan inen ve Feke

⁴⁰ Bahar 1991, 35; Lloyd 2000, 217.

⁴¹ Bahar 1991, 28-29.

⁴² Strabon, XIV, 5, 3-4; XVI, 5, 6; Hacı Musa Çayı antik dönemdeki ismi Selinus; Limonlu Nehri'nin ise Lamos'tur.

⁴³ Saraçoğlu 1990, 215.

⁴⁴ Strabon, XIV, 5, 11; XII, 2, 3; 2, 4. Ayrıca bkz. Ünal-Girginer 2007, 55-56.

çevresinden geçen Göksu'ya katılır. Bu iki kol birleşerek Seyhan ismiyle, Çukurova'ya dar bir vadiden akarak gelir. Seyhan daha sonra, Adana'dan geçer ve Mersin Körfezi'nde, Tarsus Çayı'nın ağzı yakınında Deliburun'dan denize dökülür. Ceyhan ise, Orta Torosların güneydoğusundan çıkan Söğütlü, Binboğalar'dan doğan Hurman Çayı, Göksun gibi üç kolun Elbistan yakınlarında birleşmesiyle meydana gelir. Bu suların birleşmesinden sonra, Ceyhan'a, Bertis ve Firtis çayları karışır. Bu nehir, Çukurova'ya indikten sonra genişler ve Seyhan'a paralel olarak akar. Kuzeydoğu'da Yumurtalık Limanı'nın karşısında Hurma Boğazı'ndan İskenderun Körfezi'ne dökülür⁴⁵.

Tarsus Nehri ise Seyhan ve Ceyhan Nehri'ne göre daha küçük olup, ova üzerinde izlediği mesafe de onlardan azdır. Nehir, denize yaklaştığı yerde aniden batıya dönmekte ve bir süre bu yönde aktıktan sonra denize dökülmektedir. Tarihte Tarsus'un deniz kenarında olduğunu destekleyen en önemli ipuçlarından biri, Tarsus Nehri'nin batı kesimlerinde gözlenen bataklık alanlardır⁴⁶.

Bu nehir, Tarsus kentinin ortasından geçmekte ve kenti ikiye ayırmaktadır. Irmağın kaynağı çok uzakta değildir. Irmağın suları dar ve derin bir dereden geçmektedir. Suları hem hızlı akar hem de soğuktur. Bu nedenle ırmak, damar şişmesinden, sinirlerin gerilmesinden sıkıntı çeken insanlara faydalı geldiği söylenmektedir⁴⁷.

Bunun yanı sıra Tarsus Nehri tarihi yönden de önemlidir. Bu nehir, antik dönemde Kydnos olarak adlandırılmaktaydı. İskender, bölgeye geldiği sırada Tarsus'ta kalmış, Kydnos (Tarsus) çayının soğuk sularına girmiş ve hastalanmıştır. Mevsimin bahar olmasına rağmen Toroslardan akan kar suları nehrin hala soğuk kalmasına sebep olmuştur. İskender, bu hastalığı sırasında bir kasılma nöbetine yakalanmış ve yüksek ateşle uykusuz geceler geçirmiştir. Daha sonra İskender, Akarnanalı Philip'in önerdiği ilacı içerek iyileşmiş ve ayağa kalkmıştır⁴⁸.

⁴⁵ Girginer 2000, 74.

⁴⁶ Gürbüz 1997, 178-182.

⁴⁷ Strabon, XIV, 5, 12.

⁴⁸ Plutarkhos, *Bioi Paralelloi: Alexander*, XIX, 1-5; Arrianus, *Alexandroi Anabasis*, II, 4.

Bölgenin bir diğer nehri ise Deliçay'dır. Tarihte, İskender ile Darius arasındaki savaş burada gerçekleşmiştir ve koy Issikos körfezi olarak adlandırılmaktadır. Bu körfezde Rhosos, Myriandros, Aleksandreia, Nikopolis, Mopsuestia ve Pylai gibi, Suriye ile sınır durumunda bulunan kentler bulunmaktadır⁴⁹.

Bu nehirlerden Seyhan ve Tarsus Çayı, kaynağını Toroslar'dan alırken; Ceyhan Nehri kaynağını Antitoroslar'dan (Binboğa Dağı) almaktadır. Aynı zamanda bu nehirlerin tarihi dönemlerde yönlerinin değiştiği bilinmektedir⁵⁰.

Konya Ovası'nda ise büyük çapta bir akarsu yoktur. Fakat etrafındaki dağlardan ve çeşitli kaynaklardan sularını alan birçok mevsimlik dere ve çay bulunmaktadır. Dorla, Meram, Silles, Ayrancı, İvriz çayları ile May Deresi mevsimlik akış gösteren sel karakterli akarsulardır. Çoğu zaman kuruyan bu akarsular yağışlı dönemde ova tabanına bol miktarda su boşaltmaktadır. Bu nedenle ova tabanında bataklık ve göller oluşmaktadır. Konya'nın 5-6 km. kuzeydoğusunda Koca Aslım (Akyay), Konya'nın güneyinde Alakova, Konya'nın 20 km. güney-güneydoğusunda Arapçayı, Sakyatan-Karakaya ile Hotamış Bataklığı bunların başlıcalarıdır. Bu bataklıkların çoğu kurutulmuştur⁵¹.

2.5. Göller

Taşeli Platosu, göller açısından kıttır. Konya Ovası ise Taşeli ve Çukurova'ya oranla daha fazla göle sahiptir. Bölgenin gölleri arasında yer alan Suğla Gölü, antik kaynaklarda Troğitis olarak geçmektedir. Bu göl Seydişehir sınırları içerisinde yer alır. Lykaonia'nın batıda Pisidia sınırını oluşturur. Antik dönemde, bu gölün doğu ve kuzeyindeki dağlık arazide yer alan halk Homonadlardır⁵². Göl, Seydişehir'den inen Aşağı Mahalle Çayı ve güneyden inen Özler Deresi tarafından beslenmektedir. Yaklaşık 165 km²lik bir alanı kaplamaktadır. Daire görünümündeki gölün en geniş çapı 14 km. ve derinliği de genelde 7 m.dir. Yaz aylarında göl suları çekilmeye başlar. Suyun çekildiği yerlere nohut ekilir. Gölün batısı kayalıklarla kaplı olduğu

⁴⁹ Strabon, XIV, 5, 19.

⁵⁰ Göney 1976, 14-24.

⁵¹ Bozyiğit-Güngör 2011, 178-179.

⁵² Ramsay 1960, 370.

için yerleşime uygun değildir. Diğer yönlerde ise su sık olup çevresinde düzlükler bulunur. Yağışın bol olduğu yıllarda balıkçılık yapılmakta; bazı yıllarda ise göl kurumaktadır⁵³.

Aynı şekilde Lykaonia'nın, Pisidia sınırında yer alan diğer bir göl Karalis olarak isimlendirilmiş Beyşehir Gölü'dür. Karalis Gölü, Trogitis Gölü'ne göre daha büyüktür⁵⁴. Göl, 650 km²lik bir alanı kapsamakta ve suları bir kanal yoluyla önce Çarşamba Suyu'na, oradan da Çumra Ovası'na akıtılmaktadır. Aynı zamanda gölde irili ufaklı pek çok ada bulunur. Balık açısından zengindir ve kışın balıkçılık yapılır. Ayrıca, Kurucaova ve Hoyran limanları gibi odun ve kereste taşımacılığında kullanılan limanlar mevcuttur⁵⁵.

Bölgenin kuzeydoğusunda tarihi dönemde Kappadokia ile sınırı oluşturan, Tatta olarak isimlendirilmiş Tuz Gölü yer almaktadır. Tuz Gölü'nün deniz seviyesinden yüksekliği yaklaşık 905 m.dir. Göl, doğal bir tuzla havuzudur. Tuz Gölü Havzası diğer havzalardan farklı olarak platolar ile çevrilmiştir. Güney ve batısında geniş alüvyal düzlükler bulunur. 1500 km²lik bir alanı kapsayan göl, yazın büyük oranda kurumakta ve bu alanlardan sofr tuzu elde edilmektedir⁵⁶. Bölgenin en güneydoğusunda ise Karadağ'a doğru uzanan Hotamış Gölü yer almaktadır. Göl, Çarşamba Suyu tarafından beslenmektedir. Kışın göl suları artmasına rağmen yazın Çarşamba Suyu'nun sulama amaçlı kullanılmasıyla birlikte göl suları da çekilmeye başlar⁵⁷.

Bunlar dışında bölgede diğer bölgelerde pek görülmeyen ilginç bir göl tipi olan Obruk gölleri bulunmaktadır. Akgöl (Ereğli), Acıgöl, Meke Tuzlası (Karapınar) ve Timraş Obruğu bu tip göllere örnektir. Obruk oluşumlarının artması ile yer altı su seviyelerinin azalması doğru orantılıdır. Acıgöl'de seviye değişimi sonucu traverten

⁵³ Saraçoğlu 1990, 313; Bahar 1991, 30.

⁵⁴ Strabon, XII, 6, 1. Ayrıca bkz. Ramsay 1960, 398.

⁵⁵ Saraçoğlu 1990, 370-371.

⁵⁶ Strabon, XII, 5, 4. Ayrıca bkz. Bahar 1998, 198.

⁵⁷ Saraçoğlu 1990, 451.

oluşmuştur. Meke Tuzlası ise yakın döneme kadar göl özelliği gösterirken bugün göl özelliğini kaybetmek üzeredir⁵⁸.

2.6. İklim ve Bitki Örtüsü

İklim olarak bölgenin dağlık kesimlerinde Akdeniz iklimi ile Akdeniz Dağ iklimi hakimdir. Akdeniz Bölgesi, 1000 m. yüksekliğe kadar tipik Akdeniz iklimi özelliği taşır. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçer. Yüksek kesimlerde ise kışları soğuk ve karlı, yazları serin ve nispeten yağışlı geçen Akdeniz Dağ iklimi hakimdir. Bölgede ekim ayından itibaren cephe yağışları görülmeye başlar. Kasım ile nisan arasındaki dönem yağışlı geçer. Mayıs ayından itibaren yağışlar azalır ve yaz dönemi genellikle yağışsız geçer⁵⁹. Öte yandan Toroslar, kıyı kesimine göre daha fazla yağış alır⁶⁰.

Ayrıca Taşkent-Hadim-Bozkır yönündeki yaylalarda kışlar çok ağır geçer, dağ ile vadi arasında, çok kısa mesafeler üzerinde kuvvetli basınç farkları olduğundan bu yaylalarda kışın tehlikeli tipiler oluşur. Ortalama yüksekliği 1200 m.den fazla olan yaylalara haziran ayına kadar çıkılmaz. Yaz döneminde elverişli iklim nedeniyle daha çok Akdeniz kıyı bölgesiyle kültürel ilişkide olan Bozkır-Ermenek civarı kışın karların etkisiyle daha çok İç Anadolu ile ilişkili haldedir⁶¹.

Bitki örtüsü olarak bölgede, deniz seviyesinden 1000 m. yüksekliğe kadar kızılçam ağaçları, saf ormanlar ve maki topluluğunun karışımı görülmektedir. Kızılçamın tahrip edildiği alanlarda da maki vejetasyonu daha baskın durumdadır. Orman tahribatının çok daha yoğun olduğu yerleşim yerlerinin yakınlarında çoğunlukla ağaç örtüsü yerini maki vejetasyonuna bırakmış, bazı yerlerde ormanlık alanlar açılarak tarımsal ürün amaçlı meyve ağaçları dikilmiştir. 500-1000 m. arasında, kızılçam ve maki vejetasyonu ile birlikte bazen küçük gruplar halinde Türk meşesi ağaçları da karışıma girmektedir. Denizden yüksekliğin 1000 m. nin üzerinde olduğu alanlarda kızılçam yerini diğer iğne yapraklı türlere bırakmaya başlamaktadır.

⁵⁸ Bozyiğit-Tapur 2009, 143.

⁵⁹ Atalay-Mortan 1997, 214.

⁶⁰ Atalay-Mortan 1997, 218.

⁶¹ Doğanay 2003, 64.

1000-1500 m. arasında kokulu ardıç, boylu ardıç, karaçam ve andız bulunmaktadır. 1500 m.den sonra dağlık kesimlerde Toros sediri, Toros göknarı, karaçam, kokulu ardıç ve boylu ardıç geniş yer kaplamaktadır. Bu ormanlar önemli bir tahribata uğramıştır. Yaşlı ağaçlar ya tek tek ya dik yamaçlarda insanların ulaşamadığı yerlerde ya da küçük korular halinde yayla olarak kullanılan alanların çevresinde bulunmaktadır⁶².

Kıyı kesimlerde ise makilik ve ormanlık bir yapı söz konusudur. Bu alan bazı bölümlerde kızılçam ile yer değiştirmesine rağmen makilik saha olma özelliğini korumaktadır. Bunun oluşmasında en önemli faktörlerden biri Akdeniz'in daha nemli olması ve yazın bağıl nem yönünden zengin olmasıdır⁶³. Bu bölgedeki ormanlar genel olarak seyrek bir yapıya sahip olmakla beraber, bölge ormanlarının 3/4 kadarı verimli orman niteliğindedir. Bu bölgede bulunan ormanlardaki ağaçlar ise, çam, katran, gürgen, ladin, göknar, fıstık çamı, karaağaç, çınar, meşe, palamut, pırnal ve zeytin ağaçlarıdır⁶⁴.

Konya Ovası civarında ise karasal iklim şartları etkilidir. Bölge, Anadolu'nun en az yağış alan bölümüdür. İlkbaharda havada ısınmanın ani ve hızlı olması sonucu halk arasında kırkikindi yağmurları olarak bilinen konvektif yağışlar oluşur. Yaz mevsimi sıcak ve kurak geçer. Sonbahar mevsiminde ise, Balkanlar üzerinden gelen hava kütleleri yağış getirmektedir. Kış mevsiminde, kuzeyden Türkiye'ye sokulan soğuk hava kütleleri, bölgede soğuk ve kar yağışlı günlerin yaşanmasına sebep olmaktadır. Yıllık ortalama sıcaklık 10,1 °C ile 11,6 °C arasında; yıllık ortalama yağış miktarı ise 285,2 mm. ile 731,7 mm. arasında değişir. Dağlık sahalarda bitki örtüsünün zayıf olduğu kesimlerde su erozyonu etkili olmakta, toprak sıgılığı, taşlılık gibi problemler ortaya çıkmaktadır. Ova tabanında ise sıcaklığın artması, yağışın azalması gibi nedenlerden dolayı kireçlenme ve tuzlulaşma toprak profilinde veya yüzeyde görülmektedir⁶⁵.

⁶² Akkemik-Köse vd. 2009, 16.

⁶³ Doğanay 2003, 224-225.

⁶⁴ Strabon, XII, 7, 3.

⁶⁵ Bozyiğit-Güngör 2011, 177-178.

Tarihi dönemlerde bölgeden büyük orduların geçmesi, sadece insan kaybına değil floranın zayıflamasına da sebep olmuştur. Konya Ovası, bitki örtüsü bakımından İran-Turan floristik bölgesinin en batısında yer almaktadır. Orta Anadolu florasının çoğunluğunu kurakçıl bitkiler meydana getirmektedir. Ova ve plato yüzeylerinde en fazla rastlanan bitki türleri; yavşan, yumak, keven, düğün çiçeği, sütleşen, kuzukulağı, gelincik ve kekiktir. Bataklık ve sulak alanlarda, saz ve kamış türleri; akarsu boylarında kavak, söğüt ve ığde türleri yayılış göstermektedir⁶⁶.

2. 7. Tarihi Doğal Yollar ve Ulaşım

2. 7. 1. Tarihi Doğal Yollar

Kilikia ve Lykaonia bölgelerini birbirine bağlayan en önemli yolları, Prehistorik dönemlerden itibaren, Kalykadnos (Göksu Nehri) oluşturmuştur. Öyle ki Kalykadnos, Çatalhöyük ve Can Hasan gibi Orta Anadolu höyükleri ile Mersin’de bulunan Yumuktepe ve Gözlükule höyükleri arasındaki bağlantıyı sağlamış; bu bağlantı tarihin ilerleyen safhasında da aynı şekilde devam etmiştir⁶⁷.

Hititler döneminde, Orta Anadolu merkezli, Dağlık Kilikia’yı da içine alan Tarhuntaşsa bölgesinde, Kelenderis (Aydıncık) ve Anemurium’da (Anamur) bulunan su kültü anıtları, bu iki yerleşim yerinin İç Anadolu’dan Akdeniz’e çıkış kapıları olduğunu göstermektedir. Bu sayede, Hitit-Alaşiya (Kıbrıs) ilişkileri sürekli olmuştur. Bu bağlantı, Kıbrıs-Anamur-Ermenek ve Karaman üzerinden sağlanmıştır. Aynı zamanda Eflatun Pınar-Fasıllar anıtları ile de bağlantı Anamur-Ermenek-Bozkır-Suğla Gölü çevresi ile kurulmuştur. Bölgedeki antik yol sistemleri bu bağlantılar kapsamında oluşturulmuştur⁶⁸.

Bununla birlikte Kalykadnos (Göksu) Vadisi yolu, Kuzey Suriye ve Orta Anadolu arasında çok önemli ticaret yollarından birini oluşturmuştur. Bu ticaret sırasında Zallara (Kilisetepe/Maltepe Höyük?) ve Ura (Olba-Uzuncaburç) kentleri önemli rol oynamıştır. M.Ö. XIII. yüzyıla tarihlenen bir Hitit çivi yazılı metinde,

⁶⁶ Bahar 1998, 199; Bozyiğit-Tapur 2009, 142.

⁶⁷ Bahar 1991, 31.

⁶⁸ Bahar 1991, 73-74.

tahıl, şarap, sığır, koyun, katır, gümüş, altın, lapislazuli taşı, Babil taşı, dağ kristali, demir, bakır, bronz ve kalayı Zallara'da depo eden bir tüccarlar kolonisinin kurulduğundan söz edilmektedir. Yine III. Hattuşili döneminde, yerel tüccar kolonilerinin merkezi olan Ura limanının ticari bir güç olarak kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Ura limanında boşaltılan yüklerin, Tarhuntaşşa'nın otoritesinde ve izni ile Kalykadnos (Göksu) Vadisi'ne, buradan da Konya içlerinden geçerek Hattuşa'ya ulaşmış olduğu düşüncesi hakimdir⁶⁹.

Kalyadnos (Göksu) Vadisi yolu olarak bildiğimiz, Claudiopolis (Mut), Laranda (Karaman) üzerinden Ikonium'a ulaşan güzergah dışında, bu iki bölgeyi birbirine birçok ana yol bağlamaktaydı. Bu ana yollar:

1. Göksu'nun batısından geçerek Adrasos'tan (Mut/Yalnızcabağ-Balabolu) Germanikopolis'e (Ermenek) gelir. Germanikopolis'e ayrılan bu yol iki Göksu kolunun birleştiği Suçatı köyünden, Göksu'nun batı kıyılarını izleyerek, önce Sütlüce, ardından Gülnar'a ulaşır. Yol, Gülnar'da Silifke'den ve Kazancı'dan gelen yolla birleşir ve Kelenderis'e (Aydıncık) gider.

2. Seleukeia (Silifke), Olba (Uzuncaburç), Laranda (Karaman) ve Ikonium güzergahı.

3. Anemurium'dan Germanikopolis'a, buradan ya batı yönünde Leontopolis (Bozkır), Lystra (Hatunsaray) üzerinden Ikonium'a; ya da doğudan Laranda (Karaman) üzerinden Ikonium'a varılan güzergahtır⁷⁰.

Roma İmparatorluk döneminde, Augustus zamanında inşası başlayan ve eyaletleri birbirine bağlayan Via Sebaste'nin (imparator yolu) bazı kolları bölge kentlerine de ulaşımı sağlıyordu. Bunlardan biri Ikonion (Konya)-Lystra (Hatunsaray)-Isauria (Zengibar Kalesi) üzerinden Germanikopolis (Ermenek) ve kıyı kenti Anemurium'a (Anamur) ulaşan güzergahtır. Bu güzergahın, Germanikopolis-Anemurium hattının, Hadrianus tarafından tamamlandığı düşünülmektedir. Ayrıca bu güzergaha Hadrianus (M.S. 117-138), iletişim faaliyetleri çerçevesinde, Anemurium

⁶⁹ Doğanay 2005, 60-61.

⁷⁰ Özsait 1985, 92-93; Bahar 1991, 47; Zoroğlu 1994, 25.

ve Eirenepolis (Ermenek-İrnabol) üzerinden Germankipolis'e uzanan yolu da eklemiştir (M.S. 137). Hadrianus'un bu çalışmaları Güney Lykaonia'da Laranda'ya kadar devam etmiş, Germanikopolis üzerinden Claudiopolis'i de içine almıştır. Bununla birlikte Septimus Severus (M.S. 193-211) dönemine tarihlenen bir mil taşının Anemurium-Germanikopolis-Isauria arasındaki yolu işaret ettiği düşünülmektedir⁷¹.

Hepsi oldukça çetin olan bu yollar, Lykaonia'dan doğruca sahile Kelenderis'e (Aydıncık), Anemurium'a (Anamur) ve Seleucia'nın (Silifke) güneyine iniyordu. Bunlardan en sıklıkla kullanılanı Andrasos yahut Kyindros geçidi olarak adlandırılan, Andrasos (Mut\Yalnızcabağ Köyü) yoluyla Kelenderis'e inen geçittir⁷².

2. 7. 2. Yayla Yolları

Bölgedeki Akdeniz kıyılarından konargöçerlerin kullandığı yollar, antik dönem İç Anadolu ve Akdeniz yolları hakkında fikir vermektedir⁷³. Yaylalarda konaklayan göçerlerden özellikle Barçın Yaylası göçerlerinin Akdeniz'e inerken takip ettiği yollar yerliler tarafından "Ayak Yolu" olarak adlandırılmıştır. Bölgenin dağlık yapısı sebebiyle de bu yollar her dönemde zorunlu olarak kullanılmıştır⁷⁴.

Söz konusu göçerlerin kullandığı bu ayak yollarının istasyonu Barçın ve Altıntaş yaylalarıdır. Barçın Yaylası'ndan, Anamur ve Alanya'ya inen yolların güzergahı şöyledir:

1. Barçın Yaylası-Başyayla-Ermenek-Kazancı-Akpınar Yaylası-Anamur (Res. 4),
2. Barçın Yaylası-Sarıveliler-Daran-Akpınar Yaylası-Anamur,
3. Barçın Yaylası-Kırkgeçit-Dikmetaş-Kuş Yuvası-Sapak Hanı-Karapınar-Karabelen-Alanya,

⁷¹ Doğanay 2005, 48, 66; Kurt 2016, 69.

⁷² Ramsay 1960, 387.

⁷³ Doğanay 2003, 59.

⁷⁴ Doğanay 2003, 75.

4. Barçın Yaylası-Söğüt-Güdere-Bekere-Haydaros-Gazipaşa,

5. Barçın Yaylası-Başdere Kovağı-Daran Köprüsü-Zeyve (Yaylapazarı)-Kervan Yaylası-Anamur.

Ancak bu güzergah üzerinde yaşayan, Daran ve Işıklı köylüleri çeşitli nedenlerden dolayı bu yolun kullanılmasına izin vermemektedirler. Böylece göçerler bu yoldan vazgeçerler ve diğer bir güzergahı kullanırlar:

5. 1. Dindebol Çalı-Altıntaş-Boncuk Çayırı-Ermenek Kebeni (Karlık)- Görmel Köprüsü (günümüzde baraj yapımı nedeniyle sular altında kalmıştır)-Kervan Yaylası-Şam Alanı-Beşoluk-Muhallar-Anamur⁷⁵.

6. Bozkır-Sarıot Yaylası-Böğrüdelik-Merdiven Gediği-Gündoğmuş-Alanya.

7. Korualan (Gezlevi)-Perşembe Yaylası-Payallar-Avsallar-Kırkdönme-Bakır Yaylası-Alanya⁷⁶.

2. 7. 3. Geçitler

Günümüzde İç Anadolu'yu Akdeniz'e bağlayan geçitler Gülek Geçidi ve Sertavul Geçidi'dir (Hrt. 4). Antik dönemde ise Gülek Geçidi, Lykaonia-Kappadokia-Ovalık Kilikia bölgelerini; Sertavul Geçidi ise Lykaonia-Dağlık Kilikia bölgelerini bağlamaktaydı.

2. 7. 3. 1. Gülek Geçidi

Kilikia kapıları (Gülek Geçidi), antik dönemde Kappadokia-Lykaonia-Kilikia bölgelerinin kesiştiği noktada bulunması ve Mezopotamya'ya ulaşımın bu yol vasıtasıyla sağlanması sebebiyle oldukça önemli bir yere sahiptir. Nitekim Kilikia kapıları (Kilikia Pylai) olarak adlandırılan bu geçit tarihin bütün devirlerinde, Torosların en önemli geçidi olarak nitelendirilmiştir⁷⁷.

⁷⁵ Doğanay 2003, 76.

⁷⁶ Bahar 1991, 48.

⁷⁷ Ramsay 1960, 387.

Bu geçidin denizden yüksekliği 1050 m. olup, Orta Toroslar'daki Bolkar Dağları'nın doğusuna düşmektedir. Gülek Geçidi'nden geçen yolun uzunluğu 350 km.dir. Aynı zamanda burası, geçiş açısından bütün şartlara uygundur. Büyük orduların geçişleri dahi rahatça sağlanabilir⁷⁸.

Bu bölgede Çakıt Deresi Vadisi, Torosların merkezinden kolay ve hafif eğimle inen doğal bir yol olanağı sağlar. Burası genellikle yüksek dağlar arasından aşağılara inen dar bir geçittir ve yalnızca iki küçük vadiye açılır. Bu vadilerden biri kuzeyde bulunan Lulon ya da Halala Vadisi, diğeri ise silsilenin hemen hemen ortasında bulunan Pozantı Vadisidir. Doğa bu geçidi yalnızca suyu geçirecek biçimde oluşturmuştur. Sel olduğu zamanlar dışında, insanlar ve hayvanlar bu akarsuyun yatağından kolaylıkla diğer tarafa geçebilirler. Bu geçit, Tarsusluların bir araba yolu yaptıkları ve derenin batı kıyısındaki düz kayayı yontarak geçitte düz bir zemin elde ettikleri zaman önem kazanmaya başlamıştır. Ancak Onbinlerin Seferi'nden önce, Tyana'dan (Bor/Niğde) güneye doğru Torosları aşan bir araba yolunun varlığı ve bu yolun doğrudan Kilikia kapılarından geçen yol olması gerekliliği dışında bir kanıt elde edilememiştir⁷⁹.

Adımı, Kilikalı ünlü aileye ait kaleden alan Gülek Geçidi sadece Orta Anadolu ile değil aynı zamanda Suriye ile ulaşımı sağlar. İnsanları yüzlerce yıl Ege'den Doğu Akdeniz'e bu yol ulaştırmış, istila ordularının geçişi ya da dönüşü de bu yolda gerçekleşmiştir. Yol, kanyondan geçen bir nehri izler. Kanyon daralarak 15 m.nin altına düşer. Patlayıcıların bilinmediği dönemde, kayalar oyularak yol açıldığı, oyulamadığı yerlerde ise uzun kalaslarla bir geçit hazırlandığı düşünülmektedir. Yoldan ovaya inildiğinde, yaylanın rakımından kıynın yumuşak iklime geçildiğinin farkına varılmaktadır. Ayrıca bu geçit, tarihte sadece iklim açısından bir engel oluşturmamış, aynı zamanda Kilikia'nın siyasal ve coğrafya açısından Anadolu ile ilişkisinin kesilmesine ve bunun sonucu olarak güneydeki ülkelerle yakınlık kurmasına sebep olmuştur⁸⁰.

⁷⁸ Ünal-Girginer 2007, 41.

⁷⁹ Ramsay 2000, 28-30.

⁸⁰ Lloyd 2000, 220.

Bu geçidin tarih boyunca en önemli geçit olmasını sağlayan önemli gelişmeler vardır. Öyle ki Kyros'un, Kunaksa'ya düzenlediği seferi aktaran Ksenophon'dan anlaşıldığına göre; Kyros, Phrygia'yı geçtikten sonra Lykaonia'ya uğramış, ardından Kappadokia sınırlarına ulaşmış ve buradan da Kilikia kapılarına girmeye çalışmıştır⁸¹. Aynı güzergahı Büyük İskender, Pers seferine giderken izlemiştir⁸². Bu güzergah, yollardan birisinin Konya diğerinin Kayseri üzerinden gelip Niğde'de birleştikten sonra Gülek Geçidi'ni aşarak Tarsus Ovası'na inen güzergahtır⁸³. Aynı zamanda Anadolu'nun batısından başlayarak Susa'ya kadar uzanan tarihi ticaret yolu olan "Kral Yolu"nun güzergahının Kilikia'dan da geçtiği belirtilmektedir⁸⁴. Ayrıca Tarsus'un Kilikia kapılarına bakan kuzey tarafında yer alan Kodrigaia'da, Septimus Severus'un onuruna Olimpiad tarzında oyunlar düzenlenmiştir. Severus, Kilikia kapılarından geçerek güneye, Kilikia'nın içlerine doğru bu yoldan gitmiş ve olası zafer takının da yolun kente yaklaştığı bir noktada yapılmış olabileceği düşünülmektedir⁸⁵. Diğer yandan antik yazarlar, bu geçide ulaşabilmek için, daima Tyana'dan geçilmesi gerekliliğini savunsalar da; biri Kybistra'dan, diğeri Caesaria'dan olmak üzere buraya iki yol daha inmekteydi⁸⁶.

2. 7. 3. 2. Sertavul Geçidi

Sertavul Geçidi, Mersin-Silifke-Mut-Karaman üzerinden iç kesimlere ve tersi yönde Konya Ovası'ndan Taşucu'na bağlantıyı sağlayan çok önemli bir geçittir. Geçidin denizden yüksekliği 1650 m.dir. Torosların Bolkar Dağ silsilesinin üzerinde yer almaktadır⁸⁷.

Sertavul Geçidi bitki örtüsü bakımından da bir geçiş noktasıdır. Akdeniz floristik bölgesinin kuzey sınırı buraya kadar uzanır. Sertavul Geçidi'nden itibaren İran-Turan florası görülmeye başlar. Yani bu geçit, bitki örtüsü bakımından da bir geçit ya da sınır teşkil etmektedir. Tarihin bütün devirlerinde Torosların en önemli

⁸¹ Ksenophon, *Anabasis*, I, 4-19.

⁸² Arrianus, *Alexandroi Anabasis*, II, 4.

⁸³ Girginer 2000, 73.

⁸⁴ Herodotos, V, 52.

⁸⁵ Ramsay 2000, 11.

⁸⁶ Ramsay 1960, 387.

⁸⁷ Ünal-Girginer 2007, 521; Girginer 2000, 73.

geçidi, Anadolu Platosu'nu Kilikia'ya bağlayan yolun geçtiği Kilikia kapılarıdır (Pylae Kilikia). Ancak Sertavul Geçidi vasıtasıyla Göksu Vadisi, kıyıdan platoya ve bunun tersi olarak da platodan kıyıya en kolay inişi sağlamaktadır. Bu yönüyle söz konusu geçit, Kilikia kapılarına alternatif tek yoldur⁸⁸.

Bu geçit günümüzde olduğu gibi tarih boyunca da çok kullanılmıştır. Öyle ki Phryg kralı Midas Torosları bu geçitten geçerek, Harrua'da (Silifke civarı) Asur kralı II. Sargon ile savaşmıştır. Bu savaşın ardından yenilen Midas büyük ihtimalle aynı geçidi kullanarak Konya Ovası'na kaçmıştır. Aynı şekilde Pers kralı Kyros'un Kunaksa'ya düzenlediği seferde, kendisine yardım eden Kilikia kraliçesini, komutanlarından Menon'u görevlendirerek Sertavul Geçidi ile ülkesine göndermiştir. Önceki bölümde de değindiğimiz gibi Kyros ise Gülek Geçidi'ne yönelmiştir. Kilikia kraliçesinin daha kısa olan yoldan gönderilmesine rağmen, Kyros'un yolu uzatmasının sebebi, Sertavul üzerinden geçmeyi kendisi için riskli bulması olarak değerlendirilebilir⁸⁹. Ayrıca Septimus Severus M.S. 194 yılında, Niger'e karşı Torosların savunmasını yıkmak için yaptığı seferde, Gülek Boğazı yerine Sertavul Geçidi'nden geçerek Kalykadnos Vadisi'ne gelmiştir. Severus, Sertavul Geçidi'nden geçtiği sırada Germanikopolis yakınında bulunan Athena mabedinde, Severus zafer alayının kutlamaları yapılmıştır⁹⁰.

⁸⁸ Kurt 2009d, 166; Uca 2012, 72.

⁸⁹ Bahar 1995, 234; 2015, 283, 285.

⁹⁰ Doğanay 2005, 67.

3. TARİHİ COĞRAFYA

3. 1. Kilikia Tarihi Coğrafyası

Kilikia adı ilk olarak M.Ö. XVI. yüzyılda Hitit metinlerinde kullanılmıştır. Burada, *Khalaka*, Kilikia Trakheia'yı (Dağlık Kilikia) karşılarken; *Adanija* ise Kilikia Pedias'ı (Ovalık Kilikia) karşılamıştır⁹¹. M.Ö. XIII. yüzyıla tarihlenen Mısır belgelerinde ise bölgeden *Kadeş* olarak bahsedildiği düşünülmektedir⁹². Yunanlar ise Kilikia'yı ilk zamanlar *Hypakhtailer* olarak isimlendirmişler; sonraki dönemlerde ise, Agenor oğlu Kilix'in adını vermişlerdir⁹³.

Ovalık Kilikia ile Dağlık Kilikia sınırı Soloi-Pompeipolis (Viranşehir) ve Elaiussa-Sebaste (Ayaş) arasında kalan Lamos (Limonlu) Nehri'dir. Bu nehir, Dağlık Kilikia'nın doğu sınırını oluşturmaktadır. Dağlık Kilikia'nın batısında Pamphylia; güneyinde ise, Kıbrıs'a kadar uzanan Pamphylia Denizi (Mare Pamphylum) bulunmaktadır⁹⁴. Bölgenin, kuzeyinde yer alan Isauria, Lykaonia'ya dahil edilmiştir. Bazen de Isauria, Lykaonia ile Dağlık Kilikia arasındaki sınır olarak gösterilmiştir. Isauria bölgesinin güneyinde yükselen Toroslar, bölgenin Dağlık Kilikia'dan ziyade Lykaonia ile bağlantı kurmasına yol açmıştır. Ancak Isauria yöresi fiziki olarak, Dağlık Kilikia'nın bir uzantısı durumundadır. Isauria halkı da kendinde fırsat buldukça güneye sarkmış, Akdeniz ticaretini kontrol altına almaya çalışmıştır⁹⁵. Bölge çevresine göre, sarp, dağlık ve taşlık yapıya sahiptir. Bu coğrafi özellik, Dağlık Kilikia'nın çevresinden soyutlanmasına ve bağlantısının kopmasına sebep olmuştur⁹⁶. Ovalık Kilikia ise bölgenin doğusunda yer almaktadır. Bölgenin, kuzeyinde Kappadokia bölgesi bulunmaktadır. Kappadokia ile Ovalık Kilikia'yı birbirinden ayıran bölgeye Kataonia denilmiştir. Ayrıca bölgenin doğusunda Kommagene; güneydoğusunda ise Suriye bulunmaktadır. Ovalık Kilikia'yı bu bölgelerden Amanos Dağları ayırmıştır (Hrt. 2)⁹⁷.

⁹¹ Şahin 2003, 20.

⁹² Jones 1937, 191.

⁹³ Herodotos, VII, 91.

⁹⁴ Strabon, XIV, 3, 1; 5, 6; 6,1.

⁹⁵ Strabon, XII, 6, 2. Ayrıca bkz. Bahar 1991, 4.

⁹⁶ Ünal-Girginer 2007, 51.

⁹⁷ Umar 2000, 2.

Kilikia, Anadolu'yu, Kıbrıs'a, Mezopotamya'ya ve Mısır'a bağlayan önemli bir kavşak noktasında yer almaktadır. Antik dönemlerde Mezopotamya-Anadolu ilişkileri daha çok Gülek Geçidi vasıtasıyla sağlandığı için, bu durum bölgeye politik ve stratejik açıdan büyük önem kazandırmıştır. Ancak bölgenin tarih boyunca egemen güçler için bir ilgi odağı olması sadece konumundan dolayı değildir. Nitekim bölge, egemen güçleri harekete geçirecek başka olanaklara da sahiptir. Bölge, doğal limanları, tarım arazileri ve maden kaynakları bakımından zengindir. Stratejik açıdan önemli olan bu yer altı zenginlikleri arasında Torosların gümüş ve demir madenleri ilk sırada akla gelmektedir. Bu bağlamda Soloi (Viranşehir) isminin Hitit dilinde “*sulai*” kelimesiyle ilişkili olduğu ve bu kelimenin “*demir ya da bir başka maden yığını*” anlamına gelebileceği düşünülmekte, bu düşünce de bize bölgedeki maden kaynakları konusunda fikir vermektedir⁹⁸.

Gümüş ve orman madenlerinden yoksun Önasya kavimleri, Akad kralı Sargon'dan (M.Ö. 2334-2279) itibaren Anadolu'daki Sedir Dağları (Amanos Dağları) ve Gümüş Dağları'na (Toroslar) seferler düzenlemişlerdir. Bununla birlikte bölgenin gemi ve tapınak yapımı için gerekli olan kereste yönünden zengin olması da bölgenin ilgi odağı olmasında bir diğer etkindir. Bu orman ürünleri, Göksu ve kolları ile kıyılardaki gemi yapım şantiyelerine nakledilerek, Mısır, Fenike ve Kıbrıs'a gönderilmiştir⁹⁹.

M.Ö. II. binde Çukurova'da, Kizzuwatna Krallığı'nın kurulduğu düşünülmektedir. Kizzuwatna, coğrafi konumu ve dini yapısı sebebiyle Hititler için oldukça önem taşıyan bir bölge olmuştur. Bununla birlikte önemli bir Hurri Krallığı ve Hurri kültürü bu topraklarda yaşamıştır. Bu krallığın dini açıdan en önemli merkezi Kummanni'dir. Bu merkez Hititlerde kral ailesine mensup bir rahip tarafından yönetilmiştir¹⁰⁰.

Taşeli yöresine ise bu dönem hakkında 1986 yılında Boğazköy'de bulunan Bronz Tablet ışık tutmaktadır. Araştırmacılar tarafından keşfedilmiş ve okunmuş olan bu tablet üzerindeki yazıttan, Taşeli yöresinin, Tarhuntaşa Krallığı'nın

⁹⁸ Kurt 2015, 305.

⁹⁹ Doğanay 2005, 43; 58.

¹⁰⁰ Alp 2000, 27.

egemenlik sınırları içerisinde olduğu bilgisi çıkarılmaktadır. Hitit-Kıbrıs ilişkileri açısından bakılırsa, Hititlerin Akdeniz ile bağlantılarının yalnızca Mersin'in doğusunda kalan kıyılarda değil, aynı zamanda Anamur bölgesinden de gerçekleştirmiş oldukları görüşü hakimdir. Nitekim bu dönemde, bölge sakinlerinin Luwiler olduğu düşüncesi, bu görüşleri desteklemektedir¹⁰¹. Ayrıca IV. Tuthalia (M.Ö. 1236-1210) zamanına ait bilgiler veren tablette önemli veriler sunmaktadır. Anadolu'nun kuzeyi büyük krala bağlı, güneyi ise özel bir kralın hakimiyeti altındaki Tarhuntaşşa'dır. Bu tabletten çıkarılan coğrafi sonuç ise Tarhuntaşşa Krallığı'nın Anadolu'nun yaklaşık güneybatısında olduğudur. Bronz tabletin ışığında Tarhuntaşşa, Kizzuwatna ile Lukka arasında gösterilmiş; Lykia ve Pamphylia'da Lukka ülkesi olarak belirtilmiştir. Öyle görülüyor ki dini bir isim olan Tarhuntaşşa Krallığı, Luwi dili konuşan Luwiya ülkesi sınırları içerisinde kurulmuştur (Hrt. 5)¹⁰².

M.Ö. 1200'lerden M.Ö. 750 yılına kadar süren dönemde Anadolu'ya yeni göçler olmuştur. Bu göçler sonucunda bölgeye gelen göçmenlerin küçük devletler veya beylikler kurdukları düşünülmektedir. Bu yeni göçlerin yanında, eskiden devlet kurma olanağı bulamamış yerli Anadolu kavimleri de bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu kavimler, Anadolu'nun güney ve güneydoğusunda Geç Hitit Beylikleri adı verilen küçük şehir devletleri kurulmuştur. Bu devletler, Hitit İmparatorluk döneminin tarihi geleneğini şahıs isimlerinde yaşatmışlar ve Luwi resim yazısını (hiyeroglif) kullanmayı devam ettirmişlerdir. Ancak bu özellikleri dışında Geç Hitit Beylikleri tamamen Aramileşmişlerdir. Aramileşmiş olan bu devletlerden bazıları Çukurova'da da kurulmuştur. Örneğin, Amik ovasındaki Unki (Pattina) Krallığı'nda, krallar Lubarna/Liburna (Labarna), Sapalule (Šuppiluliuma), Qalparunda (Halparuntiya) gibi büyük Hitit devleti krallarının adlarını anımsatan isimler taşımışlardır¹⁰³.

Bölge, Geç Hitit beyliklerinden birkaçının hakimiyetine girmiş olsa da, Asurluların bölgeyi ele geçirmesiyle yeni bir süreç başlamıştır. Bölge ile ilgili ilk veriler Asur kral yıllıklarında görülmektedir. Bu yıllıklarda, Tarsus'un batı ve kuzey

¹⁰¹ Zoroğlu 1994, 441.

¹⁰² Bahar 1991, 16-17.

¹⁰³ Ünal 2006, 69.

kısımında yer alan ve Dağlık yöreyi temsil eden Hilakku adında bir bölgeden söz edilmektedir. Nitekim Aramice HLK/KLK şeklinde yazılmış ismin, Hellenceye Kilikia olarak çevrilmiş olduğu ve Demir çağında Hilakku olarak geçen bölgeyi ifade ettiği düşünülmektedir. Çukurova ise Que olarak adlandırılmaktadır (Hrt. 6)¹⁰⁴.

M.Ö. IX. yüzyıldan itibaren Asurluların, Çukurova bölgesini (Que) kontrol altında tutmak istemelerinin sebepleri, siyasi, askeri ve ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu yüzden bölgenin doğusunda yaşanan olaylar, ister istemez batısını da etkilemiştir. Ancak Taşeli yöresi, coğrafi şartlarından dolayı, uzun süreli ve tam bir Asur egemenliği yaşamamıştır¹⁰⁵.

Bölgeye ışık tutan bilgiler, Yeni Asur kaynaklarından, özellikle III. Salmanassar'ın (M.Ö. 858-824) yaptığı askeri sefer ve işgallerden bilinmektedir. III. Salmanassar, Asurlular için gerekli olan hammadde kaynakları ve orman ürünlerinin krallığın kuzeyinde olduğunu fark etmiştir. Bu sebeple, bölge ile yakından ilgilenen ilk Asur kralı olmuştur. Öyle ki M.Ö. IX. yüzyılda Que ve Hilakku'ya dair bilgiler, adı geçen Asur kralının hakimiyetinin ilk yılında gerçekleştirdiği seferde geçmektedir. III. Salmanassar'ın gerçekleştirdiği bu seferin temel amacı, tapınak yapımı için kereste temini olma ihtimali yüksektir. Muhtemelen III. Salmanassar'ın tahta geçmesi sırasında yaşanan otorite boşluğu nedeniyle, Geç Hitit ve Kuzey Suriye krallıkları tarafından Asur'a karşı bir koalisyon oluşturulmuştur. III. Salmanassar, Siyah Obelisk'te kendisine karşı oluşturulmuş olan koalisyona karşı kazandığı zaferi ve Amanos dağları eteklerine zafer anıtı diktirdiğini anlatmaktadır (M.Ö. 858). Ancak kralın Amanosları aştıktan sonra koalisyon üyelerinden Hilakku'lu Pihirim ve Que'li Kate'ye yenildiği düşünülmektedir¹⁰⁶.

III. Salmanassar'ın bölgeye yaptığı seferler arasında saltanatının 20. yılında yaptığı seferi biraz daha ayrıntılıdır (M.Ö. 839). III. Salmanassar bu metnin devamında saltanatının ilk 20 yılında toplam 110.610 tutsak ele geçirdiğini, 82.600 kişiyi öldürdüğünü, 9.920 kısra ve katır, 35.565 sığır, 19.690 eşek, 184.755 adet küçükbaş hayvanı yağmaladığını anlatmıştır. Kralın bu işgallerinin kalıcı olmadığı

¹⁰⁴ Ten-Cate 1961, 22; Kurt 2009b, 190-191.

¹⁰⁵ Zoroğlu 1994, 441.

¹⁰⁶ Bahar 1999, 8; Ünal 2006, 69-70; Kurt 2009a, 329.

anlaşılmaktadır. Öyle ki Kuraba'il'de bulunan heykel üzerindeki yazıtı okuyan araştırmacılar, III. Salmanassar'ın sadece Que kralı Kate'den haraç aldığını, kralın burada herhangi kesin bir askeri zaferden söz etmediğini aktarmaktadır¹⁰⁷.

Que, Salmanassar'ın büyük uğraşlarına rağmen bir yüzyıl sonra III. Tiglatpilasser zamanında fethedilmiş ve Asur eyaleti haline getirilmiştir. Hilakku hakkında ise kesin bir ifade bulunmamaktadır. Bu dönemde Hilakku'nun, ya Tabal, Tuwanuwa, Atuna gibi vergi verdiği, ya da bağımsızlığını koruduğu düşünülmektedir¹⁰⁸.

Hilakku bölgesinin Asur'a bağlanması konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre Hilakku, V. Salmanassar zamanında fethedilmiştir. Diğer görüş ise Hilakku'nun, II. Sargon döneminde fethedildiğidir. Çünkü II. Sargon'un saltanatının ilk yılları Hilakku, Muşkilerle müttefiktir. Muşki (Phryg) kralı Mita (Midas), Asur'a bağlı Que eyaletinin batı kısımlarını işgal etmiştir. II. Sargon konuyla ilgili, Mita'nın işgal ettiği Harrua, Uşnanni ve Qumasi şehirlerini zaptettiğinden ve geri aldığından bahsetmektedir. Eğer Harrua'nın Silifke olduğu görüşü kabul edilirse, II. Sargon, Göksu'ya kadar olan bölgeyi hakimiyeti altına almıştır¹⁰⁹.

Öte yandan II. Sargon, Tabal ve Muşki ile olan sorunlarını askeri ve diplomatik yollardan çözdükten sonra, Tabal Ülkesi'nde Kimmerler ile yaptığı bir savaş sırasında ölmüştür (M.Ö. 705). Yeni Asur Devleti'nin en büyük krallarından birisi olan II. Sargon'un ölümünün ardından Asur hakimiyetinde bir gerileme yaşanmış ve bunun sonucunda bölgede isyanlar çıkmıştır. İlk büyük çaplı isyanın II. Sargon'un ölümünden sonra gerçekleşmiş olması, bölgedeki yerel otoritelerin kralın ölümünden faydalanmak istedikleri şeklinde yorumlanabilir¹¹⁰.

Sanherib zamanında Illubru (Çamlıyayla) kralı Kirua, otorite boşluğundan yararlanarak isyan etmiştir (M.Ö. 696). Ingirra ve Tarsus gibi Kilikia kentleri ve Hilakkulular da bu isyana katılmışlardır. Sanherib, isyancılara karşı gerçekleştirdiği

¹⁰⁷ Ünal 2006, 70.

¹⁰⁸ Bahar 1991, 79.

¹⁰⁹ Bahar 1991, 79-80.

¹¹⁰ Kurt 2009b, 192.

seferden sonra çok sayıda savaş tutsağıyla geri dönmüş ve Ninive’de yaptırdığı bir saray inşaatında Que ve Hilakkulu tutsakları çalıştırmış; bununla da övünmüştür¹¹¹.

Sonuç olarak, Que ve Hilakku’da başlayan isyanlar (M.Ö. 705), Sanherip’in ilk on yılını harcamasına sebep olmuştur. Özellikle M.Ö. 699-696 yılları arasında yoğunlaşan isyanların son halkasını oluşturan Kirua isyanının bastırılmasıyla, bölgede Asur egemenliği yeniden kurulabilmiştir. Bölgedeki Asur çıkarlarının garanti altına alındığı sefer sonunda Que Krallığı yeniden bir Asur eyaletine dönüştürülmüştür. Buna rağmen bölgede yerel iktidarların varlığını devam ettirdiği düşünülmektedir¹¹².

Asur Devleti, Medler ile Babillerin birleşmesi sonucu yıkılmış ve yeni otorite Yeni Babil Devleti olmuştur¹¹³. Yeni Babil dönemi belgelerinde Ovalık Kilikia Hume, Dağlık Kilikia ise Pirindu olarak geçmektedir¹¹⁴. Pirindu kelimesinin, Luwi dilinde “*kayalarla kaplı ülke*” anlamındaki “Peruwanda”dan türetildiği görüşleri bulunmaktadır. Bu kelimenin, Taşeli’ye karşılık geldiği düşünceleri hakimdir¹¹⁵.

Nabopolassar’a ait yazılı kayıtlarda (M.Ö. 616-615) Hume’den getirilen demirden söz edilmektedir. Dağlık yöredeki Pirindu’nun ise Asur İmparatorluğu’nun yıkılışı ardından, Yeni Babil Devleti’ne katılmaktan ziyade bağımsız olduğu düşünülebilir¹¹⁶.

Bölge, stratejik önemi ve doğal kaynakları nedeniyle, Yeni Babil kralları için bir cazibe merkezi olmuştur. Nitekim Yeni Babil krallarının bölgeye en az üç defa askeri sefer düzenledikleri bilinmektedir. Söz konusu seferlerden ilki, babası Nabopolassar’ın ölümü üzerine kral olan II. Nebuchadnezzar tarafından yapılmıştır (M.Ö. 605-562). Nebuchadnezzar, hakimiyetinin ilk on bir yılını Suriye, Filistin ve Mısır’da mücadeleyle geçirmiştir. Bu mücadeleler, kralın Anadolu’ya yapacağı seferde imparatorluğun merkezini güvene alma amacına yönelik olduğu

¹¹¹ Ünal 2006, 75.

¹¹² Kurt 2009b, 200.

¹¹³ İplikçioğlu 1990, 55.

¹¹⁴ Ten-Cate 1961, 29; Ünal 2006, 77.

¹¹⁵ Casabonne 2007, 59.

¹¹⁶ Bahar 1991, 83.

düşünülmektedir. Nitekim M.Ö. 593-591 yıllarında Hume ve Pirindu'nun II. Nebuchadnezzar'ın orduları tarafından istila edildiği anlaşılmaktadır. Araştırmacılar, British Museum'da bulunan BM 45690 kroniğinde, kralın, Hume, Piriddu (Pirindu) ve Ludu'ya (Lydia) kadar olan seferinden bahsettiğini bildirmektedir¹¹⁷.

Babilliler bölgeyi Neriglissar'ın 3. saltanat yılında kesin olarak işgal edebilmişlerdir (M.Ö. 557-556). Bu işgal, Çukurova'dan Göksu Nehri'nin batısındaki Kirsu'ya (Meydancikkale-Gülner) kadar yayılmıştır. Ancak Neriglissar bu uzun ve yorucu seferleri sonunda bölgeyi kesin olarak Babil hakimiyetine alamamış olacak ki, Nabonid Hume'ye bir sefer düzenleme gereği duymuştur (M.Ö. 555). Bu seferden biraz önce veya sonra, bölgedeki Babil hakimiyeti de sona ermiştir¹¹⁸.

Yeni Babil hakimiyetinin sona ermesi ile ortaya çıkan otorite boşluğu sonucu, Syennesisler olarak bilinen ve krallarının hepsinin unvanı Syennesis olan, yerel bir krallık bölgeyi yönetmeye başlamıştır¹¹⁹.

Medler ile Lidyalılar arasında “Güneş Tutulması Savaşı (The War Eclipse)” ardından barış anlaşması yapılmış ve savaş sonuçlanmıştır (M.Ö. 585). Med kralı Kyaxares ile Lidya kralı Alyattes'in Kızılırmak üzerinde yaptığı bu savaş sırasında, Kilikia kralı Syennesis ve Yeni Babil kralı Labynetos arabuluculuk yapmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere bağımsız Kilikia Krallığı, Syennesis isimli kral ile ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte Syennesis hanedanlığı, Nebuchadnezzar ve Neriglissar dönemlerinde Yeni Babil tehlikesine karşı Lidyalılarla yapmış olduğu müttefikliği bir kenara bırakmış ve yeni bir güç olan Persler'i desteklemiştir. Bu yardıma karşılık Pers kralı Kyros, Kilikia Krallığı'nın topraklarını Orta Anadolu içlerine kadar genişletmiş ve krallığı bir Pers Satraplığı haline getirmiştir. Başka bir Syennesis ise kızını Mausolus'un oğlu Pixodarus ile evlendirmiştir. Bu fırsatçı politikalar sebebiyle

¹¹⁷ Ten-Cate 1961, 28-29; Kurt 2015, 307.

¹¹⁸ Ünal 2006, 77-79.

¹¹⁹ Ünal-Girginer 2007, 207.

Kilikia'nın sınırları Syennesisler devrinde zaman zaman Orta Anadolu ve Kızılırmak Vadisi'ne kadar genişlemiştir¹²⁰.

Persler, imparatorluk sınırlarının büyük bir genişliğe ulaşması sonucu, yönetimde kolaylık sağlamak amacıyla toprakları satraplık adı verilen eyaletlere ayırmışlardır¹²¹. Bu satraplıklardan biri de Dareios tarafından başkenti Tarsus olan Kilikia satraplığıdır. Kilikia yerel kralı olan Syennesis, aynı zamanda satraplık görevi de üstlenmiş olduğundan, bu satraplık farklı bir statüye sahip olmuştur. Kilikia'da bir Pers satrabı olmadığı için büyük krala vergileri Pers satrabı olarak görünen Syennesis götürmüştür. Ayrıca Kilikia satraplığı, aynı çevrede denize kıyısı olan Mısır ile en yüksek vergiyi vermiştir. Buralardan daha yüksek miktarda vergi alınmasının nedeni ise bu bölgelerin zenginliğidir. Nitekim Kilikia, maden, orman ve tarım ürünleri gibi birçok önemli kaynağa sahiptir¹²².

Öte yandan Kilikia ovaları, ordugah kurmaya elverişli konumu sebebiyle Persler için bir ileri karakol işlevi de görmüş olabilir. Persler, savaş gemilerini bölgede bulunan körfez ve limanlardan savaş bölgelerine sevk edebiliyorlardı. Bu sebepten dolayı Pers kralları, güçlü askeri birliklerini Kilikia'da bulundurmaktaydı. Bölge, Persler tarafından yapılacak seferler için bir üs işlevi görmüştür. Bu yüzden bölge için konulan 500 gümüş talentlik verginin 140 talenti Kilikia'nın organizasyonu ve burada bulunan atlı birliklerin ihtiyaçlarının karşılanması için kullanılmıştır. Bu birliklerin komutası ve satrabının yetkileri ise Syennesis'e verilmiştir. Satraplık yetkisini elinde bulunduran Syennesis, iç işlerinde bağımsız hareket edebilmesine rağmen, Kilikia'dan elde edilen keresteler doğrudan büyük kralın denetimi altında olmuştur. Bu durumun sebebi de bölgeden elde edilen kerestenin gemi yapımı için son derece önemli olmasıdır. Bu sebeplerden dolayı Kilikia bölgesinin, Persler için ekonomik, siyasi ve askeri açıdan büyük önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Perslerin, Dağlık ve Ovalık Kilikia'yı idari bakımdan birleştirmelerindeki temel amaç da bölgenin stratejik konumundan ve zenginliklerinden daha fazla yararlanmak istemeleri olmalıdır. Çünkü bölge, stratejik

¹²⁰ Herodotos, I, 74; V, 118. Ayrıca bkz. Ünal 2006, 80.

¹²¹ Tekin 2012, 97; Bahar 2015, 284.

¹²² Ünal 2006, 79; Kurt 2015, 311.

konumu nedeniyle Pers kralları için önemli bir lojistik merkez olmuştur. Dareios tarafından keşfedilen bu durum, Delos Birliği'nin kurulması ve Mısır isyanları gibi nedenlerle Artakserkses döneminde daha da işlerlik kazanmıştır¹²³.

Pers kralı Dareios'un ölümü sonucu krallığın başına II. Artakserkses Mnemon geçmiştir (M.Ö. 405)¹²⁴. Genç Kyros bu durumu kabullenmek istememiş ve kardeşi Artakserkses'e karşı isyan başlatmıştır. Başlattığı bu isyanda Kilikialılar da yardım etmiştir. Bu yardım ve ikiye bölme politikası sebebiyle, Kilikia'daki Syennesis hanedanı üzerine olan Pers baskısının arttığı söylenebilir¹²⁵.

Kilikia kralı Syennesis, muhtemelen iki kardeş arasındaki mücadelede bir seçim yapmak zorunda kalmıştır. Nitekim Kyros'a para ve hediyeleri, Kilikia kraliçesinin kendisinin ulaştırması, söz konusu mücadelede Kilikia Krallığı'nın içine düştüğü durumun zorluğunu göstermesi açısından önemlidir. Buna rağmen Syennesis eşi Epyaxa'nın yapmış olduğu yardım Kilikia'nın Kyros tarafından işgalini önleyememiştir¹²⁶.

Kyros'un geldiğini öğrenen Kilikia kralı Syennesis, geçidi korumakla görevlendirdiği askerleri geri çekmiş, böylece Kyros hiçbir engelle karşılaşmadan bölgeye girmiştir. Soloi ve Issos halkı hariç diğer bölge halkları kralla birlikte kaçmış ve Kilikia dağlarında saklanmışlardır. Kyros, Tarsus'a kadar ilerlemiş; Syennesis ise korkarak, Kyros'a yüklü miktarda para vermiştir¹²⁷.

Kilikia'da, Yeni Babil dönemiyle Pers dönemi arasında bir devamlılık olduğu söylenebilir. Nitekim bölge, Yeni Babil döneminde, Syennesisler yönetimindeki bağımsızlığını, Pers döneminde de devam ettirmiştir¹²⁸. Persler, Kilikia'yı Kyros tarafından işgalinden M.Ö. 401 yılına kadar Kilikia'da doğrudan bir Pers egemenliği

¹²³ Kurt 2015, 311-312.

¹²⁴ Bosch 1957, 20; Kurt 2015, 314.

¹²⁵ Ünal 2006, 80.

¹²⁶ Kurt 2015, 315.

¹²⁷ Ksenophon, *Anabasis*, I, 2, 22-25.

¹²⁸ Kurt 2015, 310.

söz konusu olmamış, burada asıl söz sahipleri Syennesis unvanını taşıyan yerel krallar olmuşlardır¹²⁹.

M.Ö. 401 yılından Büyük İskender'in idaresine geçtiği tarih olan M.Ö. 333 yılı arasındaki dönemde ise bölge, Syennesislerin yerine, büyük kralın atamış olduğu Pers kökenli valiler tarafından yönetilmiştir¹³⁰. Bu durumu geç dönem sikkeleri üzerinde görmek mümkündür. Bu sikkelerde Pers satraplarının isimleri yer almaktadır. Öyle ki M.Ö. IV. yüzyılda Kilikia satrabı kendi adına para bastıran Pharnabazos'tur. M.Ö. 370'lerin başında Pharnabazos'un, eş zamanlı olarak batıda Nagidos (Bozyazı) ve doğuda Tarsos'ta sikke bastırdığı düşünülmektedir. Bu sikkelerde yapılan çalışmalarda Pharnabazos'un bir satrap değil de askeri bir komutan olarak para bastırdığı düşünülmektedir. Nagidos ve Tarsos'ta bastırılmış M.Ö. V. ve IV. yüzyıllara ait bu sikkelerden çıkarılan sonuca göre de, Dağlık ve Ovalık Kilikia, ilk defa Kilikia adıyla tek bir satraplık idaresi altında birleştirilmiştir. İki bölümün birleştirilme nedeninin de, söz konusu bölümlerin olanaklarının farklı ve birbirini tamamlar nitelikte olmasıdır¹³¹.

Pers yönetiminin ardından Anadolu'ya egemen olan Büyük İskender, Aspendos ve Side'yi hakimiyeti altına alınca, amacına yeterince ulaştığını düşünerek Dağlık Kilikia'ya saldırmamıştır¹³².

Büyük İskender'in ardından Diadokhlar döneminde, dağlık bölgede yaşayan ve köklerinin Luwiler'e kadar gittiği kabul edilen Teukrid Hanedanlığı'na müdahale edilmemiştir. Bu krallığa, batıda Kalykadnos (Göksu) ve doğuda Lamos (Limonlu) arasındaki bölgeyi yönetme hakkı verilmiştir. Bu krallığın ortaya çıkmasında, Tarhu költünü yöneten rahiplerin büyük etkisi olmuştur. Söz konusu költün kökleri bu toplum için yabancı olmayan Tarhundaş költüne dayanıyor olmalıdır. Sonraları ise bu isim Teukros'a dönüşmüştür¹³³.

¹²⁹ Ünal-Girginer 2007, 208.

¹³⁰ Ten-Cate 1961, 31; Bahar 1991, 87; Kurt 2015, 320.

¹³¹ Kurt 2015, 320.

¹³² Bean 1999, 9.

¹³³ Ten-Cate 1961, 34; Durugönül 1995b, 75; Kurt 2009c, 38.

Roma egemenliği döneminde, Kilikia Pedias (Ovalık Kilikia) Armenia kralı Tigranes'e verilmiştir (M.Ö. 83). Tigranes, Akdeniz'e rahatça geçebilmek için, bölgedeki kıyı kentlerini ve bu kentlerin limanlarını ele geçirmiştir. Bu kentlerde yaşayan insanları kendisinin kurduğu Tigranokerta (Diyarbakır-Silvan) kentine nakletmiştir. Bununla birlikte Belen Geçidi'ne Arap kökenli kabileleri yerleştirerek, Amanoslar'dan başlayıp Kilikia üzerinden Suriye'ye geçen yolları kontrol altına almıştır¹³⁴.

Tigranes, Tigranokerta Savaşı'nda ki yenilgisinin ardından bölgeden çekilmiştir. Lucullus, XIII. Antiokhos'u Kilikia ve Suriye'nin kralı olarak ilan etmiştir. Pompeius döneminde ise Antiokhos görevden alınmıştır¹³⁵.

M.Ö. I. yüzyıl ikinci yarısında Dağlık Kilikia'nın en önemli otoritesi Olba Tapınak Krallığı olmuştur. Burası Hellenistik dönemde de bölgede egemen olan Teukrid sülalesinden rahip-hükümdarların yönetimi altına bırakılmıştır. Korsanlar, Akdeniz dünyasına hakim olmalarıyla buradaki rahip-kralların hakimiyetine son vermişler ve Olba'ya kendi taraftarları olan Tiranlar atamışlardı. Ancak bölgenin korsanlardan temizlenmesinden sonra rahip-krallar Olba'daki hakimiyetlerine devam etmişlerdir. Antonius ile Kleopatra, Aba'nın tahtını garanti altına almışlardır. Burada korsan kızı olan Aba ile Antonius ve Kleopatra arasında anlaşmalı bir düzen kurulmuştur. Krallığın toprakları Olba ve Diocaesaria (Uzuncaburç) dışında, Elaussia Sebaste (Ayaş), Korykos (Kızkalesi) ve Kanytela'ya (Kanlıdivane) kadar uzanmaktaydı. M.Ö. III. yüzyıldan, imparator Tiberius'a (M.S. 14-37) kadar olan dönemde Olba'nın Anadolu'daki diğer tapınak kentlerine kıyasla daha özerk bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Olba'nın Pessinus ve Komana Pontika gibi diğer tapınak kentlerine göre daha fazla özerklikten yararlanması, tamamen Roma'nın Doğu politikasının bir ürünü olup, Anadolu'nun geleneksel güçleriyle Roma yönetim tarzı arasındaki ilişkileri ayrıntılı bir şekilde gözler önüne sermektedir¹³⁶.

Bununla birlikte Marcus Antonius Ovalık Kilikia ile Dağlık Kilikia arasındaki bölgede Tarkondimotos yönetiminde bağımlı bir krallık oluşturulmuştur. Bu krallık

¹³⁴ Jones 1937, 201; Şahin 2003, 23.

¹³⁵ Şahin 2003, 23-24.

¹³⁶ Umar 1999, 526; Ünal 2006, 86; Kurt 2009e, 130; 2009c, 37-38.

M.Ö. 40-30 yılları arasında I. Tarkondimotos ve onun oğlu II. Tarkondimotos idaresinde başkenti Kastabala-Hieropolis (Osmaniye civarı) olarak varlığını sürdürmüştür. Bu yerel krallık Roma'da hüküm süren iç savaşlar sırasında Pompeius veya Antonius'un tarafını tutmak suretiyle krallığını devam ettirmiş ve ülke topraklarını oldukça genişletebilmiştir. Öyle ki, Korykos (Kızkalesi) ve Elaiussa-Sebaste (Ayaş) en azından bir için onun toprakları içinde yer almıştır¹³⁷.

Tarkondimotos'un Antonius'a olan dostluğu ve sadakati, bastırmış olduğu paralarda kendisini kral Tarkonditomos Philantonius olarak adlandırmasından da anlaşılmaktadır. Roma'nın Kilikia'daki egemenliği için Doğu Dağlık Kilikia'da Teukros'ların gördüğü işlevi, Ovalık Kilikia'nın doğusunda da Tarkonditomos'un üstlendiği düşünülebilir¹³⁸.

Augustus (M.Ö. 27-M.S. 14), Tarsus'a Antonius tarafından verilmiş olan serbest şehir statüsünü değiştirmemiştir. Bununla birlikte kentin arazisini genişletmiş ve gümrüksüz ithalat ihracat hakkı tanıyarak, kendi yasalarını yapma yetkisi de vermiştir¹³⁹. Bununla birlikte Augustus devrinde başlayan yeni kentleşme ve Romalılaştırma politikası İmparator Tiberius (M.S. 14-37) devrinde de sürmüştür. Tiberius bu politikası çerçevesinde, M.S. 17 yılında II. Tarkondimotos'un ölümünü fırsata çevirmiş ve onun hüküm sürdüğü topraklar ile Ovalık Kilikia'nın diğer bölgelerini, bir Roma eyaleti olan Suriye'ye bağlamıştır¹⁴⁰.

Bölgede M.S. I. yüzyılın ortalarında Hristiyanlık yayılmaya başlamıştır. Hem bu bölgede hem de dünyada Hristiyanlığın yayılmasındaki en önemli pay sahibi Tarsuslu Aziz Paul'dur¹⁴¹.

Bölge Roma İmparatorluk döneminde Pescennius Niger ve Septimus Severus arasında çıkan iç savaşa sahne olmuştur (M.S. 193-194). Kilikia kapılarında yapılan son savaşta Niger yenilgiye uğramıştır. Septimus Severus bu zaferin anısına bölgeye

¹³⁷ Strabon, XIV, 5, 6; 5, 18. Ayrıca bkz. Ünal 2006, 83; Kurt 2009c, 31-34.

¹³⁸ Kurt 2009c, 39.

¹³⁹ Ramsay 2000, 113.

¹⁴⁰ Ünal-Girginer 2007, 493.

¹⁴¹ Ünal 2006, 83.

bir zafer takı yaptırmış ve M.S. 198/199 yılından itibaren burada *Severeia Olympia Epineikia* adlı oyunlar düzenlemiştir¹⁴².

Diocletianus döneminde (M.S. 284–305) ise imparatorluk on iki bölgeye ayrılmıştır. Bu sistemde Kilikia da, Kilikia Prima (Birinci Kilikia) ve Kilikia Secunda (İkinci Kilikia) olarak iki bölümde düzenlenmiştir¹⁴³.

M.S. 359 yılında yapılan Sasani savaşları sırasında, Kilikia bölgesi stratejik ve jeopolitik konumundan dolayı, bir geçiş bölgesi konumundaydı. Kaynaklardan edinilen bilgilere göre imparator II. Constantinus M.S. 360 yılında Mezopotamya'ya karşı düzenlediği başarısız sefer sonrasında Kilikia üzerinden geri çekilmiş ve Mopsukrenai kentinde ölmüştür¹⁴⁴.

Ayrıca M.S. IV. yüzyılın sonlarına doğru Doğu Karadeniz halklarından olan Tzannoi kabilesinin Kappadokia üzerinden Kilikia'ya girerek, bölgeyi talan ettiği görüşleri bulunmaktadır¹⁴⁵.

3. 2. Lykaonia Tarihi Coğrafyası

Lykaonia isminin kökeni, M.Ö. III. binyılın sonlarında bölgeye gelmiş olan Luwi halkına dayanmaktadır. Nitekim Lykaonia isminin “Luwilerin ülkesi” anlamına gelen “Lukkawaniya” kelimesinden türediği düşünülmektedir¹⁴⁶.

Bölgenin sınırları, tarih boyunca değişiklikler göstermesi nedeniyle kesin olarak bilinmemektedir. Antik yazarlardan Ksenophon'a göre; Tyrianion (Ilgın) geçildikten sonra Phrygia'nın en son şehri Ikonion'a (Konya) ulaşılmaktadır. Buradan bir Kappadokia şehri olan Dana'ya (Kilisehisar/Niğde) varılmaktadır¹⁴⁷. Anlaşılacağı üzere Orta Anadolu'nun güneyinde yer alan Lykaonia'nın batısında Phrygia yer almaktadır. Ikonion, Phrygia ve Lykaonia arasında sınır olarak gösterilmesine rağmen, söz konusu yerleşim daha sonraki kaynaklarda Lykaonia

¹⁴² Şahin 2003, 26.

¹⁴³ Mitford 1980, 1250; Ramsay 2000, 154.

¹⁴⁴ Şahin 2003, 30.

¹⁴⁵ Şahin 2003, 30-31.

¹⁴⁶ Ten-Cate 1961, 192; Bahar 2015, 277.

¹⁴⁷ Ksenophon, *Anabasis*, I, 13-20; Ayrıca bkz. Texier 2002, 404-405.

içerisinde gösterilmiştir¹⁴⁸. Strabon ise Ikonion'un, Kappadokia'yı Dağlık Kilikia'dan ayıran yerde olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bölgenin doğusunda Kappadokia, kuzeyinde Galatia, güneyinde ise Torosların bulunduğunu anlatmaktadır. Kappadokia-Lykaonia sınırını ise Lykaonialılara ait Koropassos köyü ile Kappadokialılara ait Garsaura (Aksaray civarı) köyü olduğunu söylemektedir¹⁴⁹. Modern araştırmacılardan Ramsay'a göre ise, Niğde-Aksaray sınırı üzerinde bulunan Hasan Dağı'nın büyük bir kısmı ile Kybistra (Ereğli) Kappadokia'da yer almaktadır. Kappadokia-Lykaonia sınırının da Kybistra olduğunu düşünmektedir (Hrt. 2)¹⁵⁰.

M.Ö. II. binyıl başlarında Kültepe'de bulunan bronz tabletlerde Anadolu ile Mezopotamya arasında gerçekleştirilen ticaret hakkında bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca Boğazköy'de bulunan yazılı bir belge Orta Anadolu'da güçlü bir beyliğin bulunduğunu açığa çıkarmıştır. Bu belge Kuşşara Krallığı ile ilgili bilgiler sunmaktadır. Belgede Pithana isimli bir kral tarafından Kuşşara'da (Alişar), Kuşşara Krallığı kurulmuştur. Pithana'nın oğlu Anitta zamanında ise sınırlar genişletilmiştir. Anitta, başkenti Kuşşara'dan, en büyük Pazar yeri olan Kaniş'e taşımıştır. İlerleyen dönemde ise Kuşşara kralları batıda Konya'ya kadar ilerlemişler ve ilk siyasi birliği kurmuşlardır¹⁵¹.

Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda (M.Ö. 1950-1725), Konya Ovası'nı içine alan Puruşanda adında bir krallığın bulunduğu düşünülmektedir. Bu dönemde Kültepe (Kaniş) ile Puruşanda (Karahöyük) arasındaki ticaret yolunun, bugünkü modern karayoluna oldukça yakın bir şekilde uzandığı söylenebilir¹⁵².

Kuşşara Krallığı'nın, yaklaşık olarak M.Ö. 1725 yıllarında son bulmasından bir süre sonra bölge Hititlerin yönetimine geçmiştir. Hitit belgelerinde coğrafi olarak, Aşağı Ülke adıyla söz edilen bölge, Kızılırmak'ın çizmiş olduğu yayın dışındaki alana tekabül etmektedir. Bu alan, dağların, nehirlerin ve göllerin sınırladığı coğrafi bölge isimleri ile adlandırılmıştır. Bölge, Hititler ile Batı Anadolu'da yer alan ezeli

¹⁴⁸ Kurt 2010b, 120.

¹⁴⁹ Strabon, XII, 6, 1; 2, 7.

¹⁵⁰ Ramsay 1960, 348.

¹⁵¹ Bahar 1991, 64; Umurtak 2011, 21.

¹⁵² Bahar 2015, 276.

düşmanları Arzawa devletleri arasında bağlantıyı sağlayan stratejik öneme sahip bir konumda yer almaktaydı¹⁵³.

Eski Krallık döneminin belki de son kralı olan Telipinu'nun ele geçirdiği kentler coğrafi bakımdan, Halys Nehri'nin (Kızılırmak) güneyi ile Konya Ovası'ndan Toroslara doğru uzanan alanı kapsamaktadır. Daha sonra burası Hititlerin Aşağı Ülke diye bildikleri bölge olmuştur. Bu bölge krallığın en yakın eyaletleridir. Telipinu, ilk kralların “denizi sınır yaptıklarını” ileri sürmüştür. Bu durum, Hattuşili'nin krallığının ilk altı yılındaki olayları anlatan kendisine ait yıllıklarıyla doğrulanmıştır¹⁵⁴.

I. Şuppiluliuma'nın saltanatının sonlarında, Aşağı Ülke olarak adlandırılan bölgeye Hannutti adında yüksek rütbeli bir komutan atanmış ve Arzawalılar tarafından yapılan saldırıları önlemiştir. Bölge, XIII. yüzyıl başlarından itibaren Luwi tanrısı Tarhunt'tan dolayı Tarhuntaşşa Ülkesi; coğrafi anlamda ise Hulaia Nehri Ülkesi içerisinde değerlendirilmektedir. Hulaia Nehri Ülkesi, önceki bölümde belirttiğimiz gibi Konya'nın güneyinde bulunan Çarşamba Suyu (Bozkır) ve çevresini karşılamaktadır¹⁵⁵.

Tarhuntaşşa bu dönemde oldukça önemli bir yere sahiptir. Hitit kralı II. Muvattali, Kadeş savaşı öncesinde Kaşka saldırılarından endişe duyarak başkentini Hattuşa'dan Tarhuntaşşa'ya taşımıştır. Kadeş Savaşı'ndan sonra ise başkent Hattuşa'ya geri götürülmüştür¹⁵⁶. Muvattali'nin ilk yıllarında dini bir merkez haline getirilmiş olan Tarhuntaşşa, dini bir faaliyet merkezi olmaya devam etmiştir¹⁵⁷.

Diğer yandan III. Hattuşili'ye ait olarak değerlendirilen metinden anlaşıldığına göre, Arzawa, sınırlarını Bor yakınlarına kadar genişletmiştir. III. Tuthalia zamanında Hititlerin eski güçlerinde olmamalarından yararlanan Arzawalılar, Aşağı Ülke'de yer alan Konya, Karaman ve doğusundaki bölgeye saldırmışlardır. Öyle ki

¹⁵³ Bahar 2015, 277.

¹⁵⁴ Lloyd 2000, 32-33.

¹⁵⁵ Bahar 1995, 221-222; Bahar-Koçak 2004, 18.

¹⁵⁶ Bahar 1995, 221-222; Bahar-Koçak 2004, 18; Kurt 2009d, 168.

¹⁵⁷ Bahar 1995, 221; Bahar 2015, 278.

Arzawa'nın sınırlarının zaman zaman Konya Ovası'nın iç kesimlerine kadar uzandığı da düşünülmektedir¹⁵⁸.

Son yıllarda yapılan araştırmalara göre, Hitit döneminde bölgeye egemen olan Tarhuntaşşa'nın merkezinin Konya yakınlarındaki Hatip Kayalığı olduğu düşünülmektedir¹⁵⁹. Tarhuntaşşa ya da Hulaia Nehri Ülkesi olarak adlandırılan yönetsel birim ya da eyaletin coğrafi sınırlarının güneyde Dağlık Kilikia kıyılarına kadar uzandığını önceki bölümde belirtmiştik. Bununla birlikte bu eyaletin sınırlarının, kuzeyde Cihanbeyli-Aksaray arasında, Tuz gölünün güneyi boyunca uzanan Karapınar civarı; doğuda Emirgazi üzerinden Aksaray'a uzanan güzergah; batıda ise Kastariia (Aksu Vadisi) ve Eflatun Pınar üzerinden Yalburt ile Cihanbeyli'ye dek uzanan güzergah olduğu belirtilmektedir (Hrt. 5). Hitit döneminde Tarhuntaşşa eyaleti olarak adlandırılan yönetsel yapılanmanın olası sınırlarının yerleşme ve ulaşım sistemi ilişkileri açısından Roma-Bizans ve Selçuklu-Osmanlı dönemlerine dek aktarıldığı ya da miras kaldığı söylenebilir¹⁶⁰.

M.Ö. 1200 yıllarında Ege Göçleri ya da Deniz Kavimleri göçü olarak isimlendirilen göç dalgası ve Hititlerin kuzeyinde yer alan ezeli düşmanları Kaşkaların saldırıları, Hitit İmparatorluğu'nun sonunu hazırlamıştır. Eski gücünü yitiren Hitit devletinin merkezinin güneyde Torosların dağlık bölgelerine çekildiği söylenebilir. Dağınık beylikler halinde varlıklarını korumaya çalışan Hititlerin en önemli krallıklarından birisi de Kızıldağ'da ortaya çıkan Hartapuş Krallığı'dır. Hitit İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonra Hartapuş, Tarhuntaşşa krallığını ilan etmiştir. Konya çevresi Hartapuş Krallığı'nın yönetimine girmiştir. Bu krallığın tarihlemesi konusunda ise farklı görüşler mevcuttur. Ancak, sınırlarının batıda Konya ve doğuda Maraş'a kadar yayıldığı kabul edilmektedir. Bu krallık, Hitit İmparatorluğu sonrasında kurulan ve Tarhuntaşşa kralı Kurunta'nın soyundan gelenler tarafından yönetilmiştir. Başka bir görüşe göre Hartapuş, Hitit kralı III. Hattuşili'nin tahtından uzaklaştırdığı III. Murşili'nin oğludur. Çünkü bu döneme ait bir yazılı belgede Hartapuş, "*Büyük Kral Murşili oğlu Hartapuş*" olarak söz

¹⁵⁸ Kurt 2009d, 167.

¹⁵⁹ Bahar 2015, 280.

¹⁶⁰ Karauğuz-Özcan 2008, 469.

edilmektedir. Ancak bu Muşili'nin, III. Hitit kralı Muşili olup olmadığı tartışma konusudur. Hartapuş Krallığı'nın tarihlenmesi konusundaki farklı görüşler krallığın M.Ö. XII. yüzyıl ile M.Ö. VIII. yüzyıl arasında farklı tarihlere konmasına yol açmaktadır¹⁶¹.

Ayrıca bu dönemde, Anadolu'nun güneydoğusunda “Geç Hitit Şehir Devletleri” adıyla bilinen birçok şehir devleti kurulmuştur. M.Ö. 700 yılına kadar devam eden bu şehir devletlerinin sınırları kuzeyde Kızılırmak, güneyde Çukurova, batıda Tuz Gölü ve Karaman, doğuda ise Malatya'yı kapsamaktaydı. Asur kaynaklarına göre Karadağ ve Kızıldag'ın yer aldığı bölge, Tabal konfederasyonunun içinde bulunduğu düşünülmektedir. Anadolu'daki şehir devletlerinin en batısında bulunan Tabal Krallığı'nın sınırları, Kızılırmak'ın güneyinden Toroslara kadar uzanmakta, Lykaonia ve Kappadokia'yı da içine almaktaydı¹⁶².

Tabal adına ilk defa III. Salmanasar'ın M.Ö. 837 yılında düzenlediği bir sefer dolayısıyla Siyah Obelisk'te rastlanmakta, III. Tiglatpileser döneminde ise bölgede Asur egemenliğinin büyük ölçüde yerleştiği görülmektedir. Nitekim III. Tiglatpileser, Orta Anadolu'ya yaptığı sefer sonucunda burada siyasi bir nüfuz elde etmiş ve Tabal vergiye bağlanmıştır (M.Ö. 738). Bu etkinin kültürel anlamda varlığı İvriz kaya kabartması ve Kızıldag anıtlarında kendini göstermektedir. Asur kralının Anadolu içlerine ilerlemesi, Tunna (Zeyve Höyük), Tuhana (Bor), Hupışna (Ereğli) ve İştunda'nın içerisinde yer aldığı dört Tabal Krallığı'nın ittifakıyla durdurulmuştur¹⁶³.

Bu dönemin sonrasında bölge, Asur-Phryg mücadelesine sahne olmuştur. Phrygler'in genel olarak İçbatı Anadolu'da yani bugünkü Kütahya, Eskişehir, Afyon, Ankara illerinin kapladığı alana yayıldıkları belirtilmektedir. Lykaonia bölgesinde yer alan Konya-Niğde hattının ise Phryg yayılımının en uzak köşeleri olduğu aktarılmaktadır¹⁶⁴. Ayrıca, Asur belgelerinde adı geçen Muşkilerin, Phrygler olduğu;

¹⁶¹ Ünal 2002, 182; Kurt 2009d, 180-181; Bahar 2015, 281-282.

¹⁶² Kurt 2009d, 169.

¹⁶³ Ten-Cate 1961, 394; Bahar 1991, 79; Kurt 2009d, 169.

¹⁶⁴ Herodotos, VII, 73. Ayrıca bkz. Tekin 2012, 91.

Asur kralı II. Sargon'un savaştığı Muşki kralı Mita'nın da Phryg kralı Midas ile aynı kişi olduğu düşünülmektedir¹⁶⁵.

Bölge, Phryg kralı Midas'ın Asur'a yaptığı seferlerin güzergahı durumunda bulunmaktadır. Midas bölgeden birkaç kez geçmiştir (M.Ö. 717-709). Bu kral, Toroslari geçerek, Harrua'da (bugünkü Silifke yakınlarında) Asur kralı II. Sargon ile savaşırmıştır. Sargon'a yenilen Midas büyük ihtimalle aynı yoldan Konya'ya kaçırmıştır. Midas'ı bir süre takip eden Sargon onu vergi vermeye zorlamıştır. Fakat bu sırada doğudan İskit baskılarıyla Anadolu'ya giren Kimmerler, Urartu kentlerini yağmayalarak Orta Anadolu'ya kadar ilerlemişlerdir. II. Sargon ise Tabal'da Kimmerlerle yapmış olduğu savaşta yenilerek, savaş meydanında ölmüştür (M.Ö. 705). Ertesi yıl Asur kralı Assarhaddon, Ereğli- Karapınar arasındaki Hupışna'da Kimmerleri yenmiştir¹⁶⁶. Bunun üzerine Kimmerler batıya yönelmiş ve Phryg Devleti'nin başkenti Gordion'a saldırmışlar ve yağmalamışlardır. Phryg Devleti, M.Ö. 695-690 diğeri bir görüşe göre M.Ö. 676'da Kimmerler tarafından yıkılmıştır. Bunun üzerine Midas boğa kanı içerek intihar etmiştir¹⁶⁷.

Phrygler, Kimmer istilası ardından siyasal bağımsızlığına bir daha kavuşamamış ve M.Ö. 547/6'ya kadar Batı Anadolu'da siyasal güç olan Lydia Devleti'nin egemenliğine boyun eğmiştir¹⁶⁸. Lydia, esas olarak Yukarı Gediz (Hermos) ve Küçük Menderes (Kaystos) vadilerini kapsayan bölgedir. Merkezi Sardeis (Salihli) olan bu devlet Gyges döneminde Çanakkale Boğazı'na kadar ulaşmış, doğuda Kızılırmak'a kadar genişlemiş, Akdeniz dışındaki bölgeleri egemenliği altına almıştır. Buradan anlaşılacağı üzere Lykaonia da Lydia egemenliğine girmiştir¹⁶⁹.

Asurluların boşaltmış oldukları topraklarda egemenlik kuran Yeni Babiller, Pirindu (Dağlık Kilikia) kralı Apuaşu'yu yenilgiye uğratmışlardır. Appuaşu, Yeni Babillerin, Ludu ismiyle andığı Lydia toprağı olan Lykaonia'ya sığınmıştır. Ayrıca

¹⁶⁵ Bahar-Koçak 2004, 27.

¹⁶⁶ Bahar 2015, 283.

¹⁶⁷ İplikçioğlu 1990, 77; Bahar 2015, 283.

¹⁶⁸ İplikçioğlu 1990, 77.

¹⁶⁹ Herodotos, I, 16; I, 28. Ayrıca bkz. İplikçioğlu 1990, 79; Tekin 2012, 92.

Karapınar’da bulunan keramiklerden bir kısmının Lydia eserlerine benzerlik göstermesi, Lykaonia’nın Lydia Devleti egemenliğine girdiğinin diğer bir göstergesidir¹⁷⁰.

Kimmer akınlarıyla zaman zaman sıkıntılı günler yaşayan Lydia Krallığı’na Persler, başkent Sardeis’i ele geçirerek son vermişlerdir (M.Ö. 547/6). Bu dönemden itibaren bölge 200 yıl sürecek olan Pers egemenliğine girmiştir¹⁷¹.

Kyros, Pers tahtını ele geçirmek için Mezopotamya’ya düzenlediği seferde bölgede üç gün kalmış ve bölgeyi düşman ülkesi olduğu için yağmalatmıştır¹⁷². Buradan anlaşılacağı üzere Lykaonia’nın, Persler tarafından tam olarak egemenlik altına alınamadığı ya da bölgenin Kilikialı Syennesis Hanedanlığı’na bağlı durumda bulunduğu söylenebilir. Fakat Kyros’un bölgeyi yağmalaması sırasında ordu içinde yer alan Syennesis kraliçesinin ve muhafız birliğinin bu yağmalamaya karşı tepkilerinin ne olduğuna dair hiçbir bilgi yoktur¹⁷³.

Hellenistik dönemde, Seleukosların yönetimi sırasında Galatlar, Avrupa’dan Anadolu’ya göç etmişlerdir. M.Ö. VI. ve III. yüzyıllarda İtalya, Makedonya, Thrakeia, Yunanistan ve Anadolu’yu istila eden bu kavim, Grekler tarafından Keltoi (Keltler) olarak tanımlanırken; Romalılar ise Galatai (Galatlar) olarak adlandırmışlardır. M.Ö. 278/77 yılında büyük Galat kabilelerinin Boğazlar üzerinden Anadolu’ya geçişleri bu ülkenin tarihi için önemli olmuştur. Çünkü Galatlar, Seleukos kralı I. Antiochos’a “Filler Savaşı” adı verilen savaşta yenilmelerine rağmen (M.Ö. 275/74?), Anadolu’nun ortasında, Sakarya ile Kızılırmak arasındaki bölgeye yerleşmişlerdir. Ankara’yı başkent yapan Galatlar, Konya ile Ankara arasına yayılmışlardır. Bu bölge uzunca bir süre “Galatia” adı ile anılmıştır. Orta Kızılırmak Havzası üç Galat boyu tarafından paylaşılmıştır. Ankara ve çevresi, bu Galat boylarından Tektosagların, Kızılırmak’ın doğusu ise Trokmilerin eline geçmiştir. Ankara’nın batısı ve güneybatısında kalan bölgeye Tolistobogoiler yerleşmiştir. Daha sonraki yıllarda özellikle M.Ö. I. yüzyılda Tektosaglar ve Tolistobogoiler,

¹⁷⁰ Bahar 2015, 284.

¹⁷¹ Herodotos, I, 84. Ayrıca bkz. Bahar 2015, 284; Tekin 2012, 93.

¹⁷² Ksenophon, *Anabasis*, I, 4-19.

¹⁷³ Bahar 1995, 234.

Lykaonia'nın tamamını ülkelerinin sınırlarına katmıştır. Bu dönemde Tolistobogoiar'ın Konya ve çevresine kadar yayıldığı düşünülmektedir¹⁷⁴.

Seleukos kralı III. Antiokhos'un Magnesia (Manisa) Savaşı'nda (M.Ö. 190) yenilmesi üzerine imzalanan Apameia Barış Antlaşması (M.Ö. 188) hükümlerine göre, Lykaonia, Bergama kralı II. Eumenes'e bırakılmıştır. Galatlar, M.Ö. 168/67 tarihlerinde Bergama'ya karşı bir isyan girişiminde bulunmuşsa da bu isyan II. Eumenes tarafından bastırılmıştır. II. Eumenes'in bu başarısından sonra Roma, Galatların ülkeleri dışına çıkmaması şartıyla, onlara özgürlük tanımıştır (M.Ö. 166)¹⁷⁵.

Bölgede M.S. 50'li yıllarda Hristiyanlık yayılmaya başlamıştır. Bölgede Hristiyanlığın yayılmasına katkı sağlayan birçok Lykaonialı din adamı bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri, İkoniumlu Azize Thekla, Lystralı Aziz Timotheus ve Isaurialı Aziz Konon'dur¹⁷⁶.

Roma İmparatorluk döneminde Diocletianus'un (M.S. 284–305) eyalet düzenlemesinde Lykaonia'dan söz edilmez. Lykaonia bu dönemde, Galatia, Pisidia ve Isauria arasında paylaşılmıştır (M.S. 297). Yapılan düzenlemeler ile Karadağ'a kadar olan bölge, bir eyalet haline getirilen Pisidia bölgesine dahil edilmiştir¹⁷⁷.

Lykaonia bölgesinin bölünmüşlüğü yaklaşık M.S. 371-372 yıllarına kadar sürmüştür. Bu tarihte Lykaonia bölgesi vilayet olarak tesis edilmiştir. M.S. 370/72 yıllarında ise İkonium yeni kurulan Lykaonia eyaletinin politik ve dini merkezi durumuna gelmiştir¹⁷⁸.

I. Theodosius (M.S. 379-395) döneminden sonra ise Lykaonia, Isauria ve Pamphylia eyaletlerinde düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler çerçevesinde,

¹⁷⁴ Bahar 2015, 286-287.

¹⁷⁵ Özsait 1985, 65; Tekin 2012, 174; Bahar 2015, 287.

¹⁷⁶ Işık 2016, 98-100.

¹⁷⁷ Özsait 1985, 101-102; Bahar 1991, 95; Bahar 2015, 290.

¹⁷⁸ Bahar 2015, 290-291.

söz konusu üç eyaletin sınırları Trogitis Gölü'nün güneyinde birleşmiştir (M.S. 392-395)¹⁷⁹.

¹⁷⁹ Özsait 1985, 102; Kurt 2014, 32.

4. KİLİKİA VE LYKAONİA'NIN HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMLERİ

4. 1. Hellenistik Dönem (M.Ö. 330-30)

Hellenistik dönem, Büyük İskender'in Pers imparatorluğunu ortadan kaldırdığı dönem (M.Ö. 331/330) ile son Hellenistik krallık Ptolemaiosların tarih sahnesinden silindiği (Actium Savaşı-M.Ö. 30) dönem arasındaki yaklaşık 300 yılı kapsamaktadır¹⁸⁰.

M.Ö. III. binyılda bölgeye yerleşen Luwiler, söz konusu dönemde de varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bölge ilişkilerinin yoğun bir şekilde yaşanmasını sağlayan en önemli unsur da Luwi halkıdır. Bu halk, Kilikia-Lykaonia çevresinde ortak bir kültür birliği oluşturmuştur. Luwiler oluşturdukları bu köklü kültür birlikteliği ile söz konusu yörede uzun süre yaşamışlardır. Bölgede yapılan Hellenistik dönem yer adları araştırmaları da Luwi kültür unsurlarının bölgedeki varlığına kanıt oluşturmaktadır. Nitekim bölgede Laranda (Karaman), Artanada (Dülgerler-Hadim), Isauria (Zengibar Kalesi), Olba (Uzuncaburç) ve Korykos (Kız Kalesi) Luwice kökenli isimlerdir¹⁸¹.

4. 1. 1. Büyük İskender Dönemi

4. 1. 1. 1. Büyük İskender'in Bölgeye Gelişi

Büyük İskender, babası Philip'in ölümü üzerine 20 yaşlarında Makedonya tahtına geçmiştir (M.Ö. 336)¹⁸². Bu kral, babasından kötü bir miras devralmış; ülke her yandan tehlikelerle sarılmış durumdaydı. Makedonyalıların işgali altına girmiş olan halklar, köleliği kabul etmeyerek, yeniden bağımsızlık istemişlerdir. Philip onları silah zoruyla yönetime almış ama kendisini kabul ettirememiştir. Bu durumu bilen Makedonyalılar, kendilerini saran tehlikelerden korkmuşlar ve bu nedenle İskender'in, Hellenleri daha fazla zorlamamasını, başlarına buyruk bırakmasını istemişlerdir. İskender ise farklı bir yol izleyerek, ülkesinin güvenliğini, yumuşaklıkla değil, cesaretle ve çabuklukla sağlayacağına inanmıştır. İskender, bu

¹⁸⁰ Freeman 2003, 319; Tekin 2012, 125.

¹⁸¹ Ten-Cate 1961, 192; Bahar 1991, 97-98.

¹⁸² Arrianus, *Alexandroi Anabasis*, I,1. Ayrıca bkz. Tekin 2012, 125.

düşünceyle komşu barbarların üzerine yürümüş ve isyanları daha başlamadan engellemiştir¹⁸³.

İskender, M.Ö. 334-325 yılları arasında Perslere karşı büyük bir fetih hareketine girişmiştir. Bu seferin nedenlerinin başında, kurmak istediği büyük dünya İmparatorluğu ile ilgili planları ve Önasya ile ilgili ekonomik çıkarları bulunmaktaydı. İskender, Perslerle karşılaşmadan önce geriden gelebilecek tehlikelere karşı, Perslerin deniz üstünlüğünü sonlandırma gerekliliğini düşünmüştür. Bu nedenle Perslerin, Akdeniz'deki hakimiyetine son vermek için harekete geçmiştir¹⁸⁴.

İskender yerli kabileleri egemenlik altına aldıktan sonra, buralardaki meseleleri babasının subaylarından Antipatros'a bırakarak, 30.000 piyade ve 5.000'den fazla süvari ile Hellespontos'a (Çanakkale Boğazı) yönelmiş ve M.Ö. 334'te bu boğazı geçmiştir¹⁸⁵.

Persler ile ilk karşılaşması Granikos (Biga) Çayı kenarında olmuştur (M.Ö. 334). Burada yapılan muharebe sonucunda Perslere karşı zafer kazanan İskender, Batı Anadolu sahillerinin kontrolünü sağlamıştır. Buradan yanında küçük bir ordu ile Karia'ya gelerek Lykia sahil yolunu takip etmiş ve Pamphylia'ya ulaşmıştır¹⁸⁶.

İskender, Pamphylia'nın ardından Phrygia'ya doğru yola çıkmıştır. Askania Gölü'nün kıyısını izleyerek Phrygia'ya giren İskender, Phrygia Krallığı'nın başkenti olan Gordion'a gelmiştir. Ertesi gün Galatia'nın en önemli kentlerinden Ankyra'ya (Ankara) ulaşmıştır. İskender buradan güneydoğuya yönelerek Kapadokia'ya yürümüştür. Kızılırmak boyunca giderken ırmağın batı yanındaki tüm halklara ve ırmağın doğu yanındaki halklardan bazısına boyun eğdirmiştir¹⁸⁷.

İskender ordularıyla Kappadokia'nın ardından, Tatta Gölü'nün (Tuz Gölü) doğusunu geçerek Kilikia kapılarına (Gülek Geçidi) doğru ilerlemiştir (Hrt. 7).

¹⁸³ Plutarkhos, *Bioi Parelleloi: Alexander*, XI, 1-3.

¹⁸⁴ İplikçioğlu 2007, 41.

¹⁸⁵ Arrianus, *Alexandroi Anabasis*, I, 11. Ayrıca bkz. Tekin 2012, 125-126;

¹⁸⁶ Plutarkhos, *Bioi Parelloloi: Alexander*, XVII, 1-3.

¹⁸⁷ Umar 1999, 429; Tekin 2012, 130-132.

Kyros'un kamp kurmuş olduğunu öğrenince, kapıların güçlü bir koruma altında olduğunu görmüş ve Parmenio'yu ağır silahlı piyade taburları ile orada bırakarak kendisi gece boyunca boğaza doğru ilerlemiştir. İskender'in ilerlediğini gören Pers nöbetçiler bulundukları yerleri terk ederek kaçmışlardır. İskender ertesi gün şafakta emrindeki orduyla kolayca boğazı geçerek Kilikia'ya girmiştir. Orada kendisine Arsames'in, Tarsus'u savunmaya niyetlendiği ancak vazgeçtiği, giderken kasabayı yağmalayacağı ve halkın bundan korktuğu haberi gelmiştir. Bunun üzerine İskender süvarisini hızla yola çıkarmıştır. Arsames, İskender'in hızla yaklaştığını anlar anlamaz kasabayı yağmalamakla oylanmamış ve hızla III. Darius'un yanına kaçmak zorunda kalmıştır¹⁸⁸.

Bu sırada İskender, Tarsus'ta hastalanmış ve iyileştikten sonra kendisine karşı Persler ile işbirliğine kalkışan Soloi (Viranşehir) kentine ilerlemiş, burada bir garnizon bırakarak bölgeyi güvence altına almıştır. Perslere bağlı gördüğü bu halka ceza olsun diye 200 talantonluk haraç yüklemiştir. Ayrıca İskender, çevreye akın düzenleyerek, Toros dağlarında bulunan Kilikialıların bazılarını yenmiş, bazılarını da sindirmiştir¹⁸⁹.

İskender'in, Kilikia dağlılarına karşı başlattığı sindirme hareketi beklenenden uzun sürmüştür. Bu durum, kralın Perslere karşı planladığı seferin gecikmesine sebep olmuştur. Bu gelişmeyi bilmeyen Darius, İskender'in artık ilerlemekten korktuğunu ve kralın ele geçirdiği ülkelerle yetineceğini düşünmüştür. Bu sebeple kendisi saldırıya geçmek istemiş ve Amanos Dağları'nı aşarak İskender'in peşine düşmüştür. Issos kentine girip orada bırakılmış hasta, yaralı Makedonyalıları işkenceyle öldürtmüştür. İskender durumu öğrenince, geldiği yoldan geriye dönmüş ve dönüşünü haber alıp Issos yöresinde Pinaros (Deliçay) kıyısında kendisini bekleyen düşman ordusunun karşısına çıkmıştır. Bu savaş sonucunda Pers ordusu ağır bir yenilgiye uğramış, 100.000 kadar ölü vermiştir. Darius yenilgiyi anlar anlamaz kaçmış ve yakalanmaktan güçlükle kurtulmuştur. İskender, bu galibiyet sevinciyle daha önce Soloi halkına yüklediği para cezasını bağışlamış, onlardan aldığı tutsakları

¹⁸⁸ Arrianus, *Alexandroi Anabasis*, II, 4. Ayrıca bkz. Tekin 2012, 133.

¹⁸⁹ Arrianus, *Alexandroi Anabasis*, II, 6. Ayrıca bkz. Umar 1999, 429; Tekin 2012, 133-134.

da geri yollamıştır¹⁹⁰. Böylece Anadolu'nun diğer bölgeleri gibi, Lykaonia ve Kilikia'da Büyük İskender egemenliğine geçmiştir.

4. 1. 1. 2. Kilikia Satraplığı

İskender, kurduğu imparatorluğun yönetiminde Pers sisteminden yararlanmış, Perslerin satraplık idaresini benimsemiştir. Çünkü geniş bir coğrafyada egemenliğin tek merkezden yönetilmesinin sorunlara neden olacağını düşünmüştür. Satraplıkların başına önceleri Pers yöneticileri geçirmişse de, zamanla Makedon yöneticileri atamıştır¹⁹¹.

Bu yöneticilerden biri olan Nikanor'un oğlu Balakros, büyük ihtimalle M.Ö. 380'lerde doğmuş ve müttefiki Antipatros ile birlikte siyasal hayata atılmıştır. Balakros muhtemelen Asya seferinden hemen önce Antipatros'un kızı Phila ile evlenmiştir. Balakros, İskender'in babası Philip'in kraliyet muhafızlığını yapmıştır. Philip'in ölümünün ardından başa geçen Büyük İskender, Issos Savaşı'ndan hemen sonra kendi gözlemine göre ya da güvenilir raporlardan savaşta başarı gösteren askerleri övmüş ve onları ödüllendirmiştir. Bu ödüllendirmeye göre, Balakros, Kilikia satrabı olarak görevlendirilmiş, Dionysos'un oğlu Menes de bu yüzden boşalan yeri doldurmak üzere yükseltilmiştir. M.Ö. 332'de Balakros ile Phrygia satrabı Antigonos ve Hellespontos Phrygia'sı satrabı Kalas tarafından kurulan birlik Anadolu'nun fethini tamamlamıştır. Bununla birlikte Balakros, ekonomiyi kontrol altına almış ve zenginleştirmiştir. Ayrıca Balakros, Tyre'de ki uzun kuşatma boyunca ordunun masrafından sorumlu olmuştur¹⁹².

Diğer yandan Balakros kendi adına ilk sikkeleri piyasaya sürmüştür. Bu dönemin sikke birimleri, yazıtları ve tipleri, Pers Satrapları döneminin devamı niteliğindedir. Balakros (M.Ö. 333-323) döneminde, ön yüzde tahtta oturan Baaltars, arka yüzde ise Athena başı tasvirlerinin yer aldığı baskılar yoğunluktadır. Baaltars, Tarsus kentinin Ba'al'ını (Kent Tanrısı Sandon) temsil etmektedir¹⁹³. Ayrıca

¹⁹⁰ Arrianus, *Alexandroi Anabasis*, II, 6-11. Ayrıca bkz. Umar 1999, 430-431.

¹⁹¹ Tekin 2012, 138.

¹⁹² Heckel 2005, 260-261.

¹⁹³ Erhan 2016, 59.

Laranda'ya ait paralar üzerindeki Ba'al tasviri, Güney Lykaonia ve Kilikia arasındaki ilişkileri de gözler önüne sermektedir¹⁹⁴.

Balakros'un bölgedeki görevi ise Lykaonia'nın güneyini ve Isauria'yı kontrol altına almaktır. Kilikia'da güvenliği sağlayan Balakros, asıl görevi için kuzeye yönelmiş, Lykaonia'yı içine alan bölgedeki faaliyetleri sonucunda, Pisidia ve Isaurialı isyancılar tarafından öldürülmüştür (M.Ö. 324)¹⁹⁵.

Kilikia satraplığına bağlanmış olan Lykaonia ve Isauria halkı yönetime isyan edip Balakros'u öldürünce İskender, generallerinden Perdikkas'ı bu bölgeye, bir intikam seferi düzenlemekle görevlendirmiştir. Perdikkas, Trogitis Gölü'ne (Suğla Gölü) doğru dağlık bölgeye girmeden ve Isauria Vetüs gibi bir kaleyi kuşatmadan önce, tedbir olarak Ikonion'dan Laranda'ya kadar olan ovanın bitimindeki küçük tepeleri kontrol altına almıştır. Böylece Lykaonia içerisinde imparatorluğun haberleşmesini garanti altına alan Perdikkas, önce Laranda'ya yönelmiştir. Laranda kısa süre içinde teslim olmuş, insanlar katledilmiş, geriye kalanlar ise köle olarak satılmıştır. Perdikkas, Laranda'nın kontrol altına alınmasından sonra, Isauria'ya yönelmiştir. Isauria, daha güçlü savunma sistemine sahip olduğu için Perdikkas'a bir süre dayanmış, ancak bu durum üç gün sürmüştür. Isaurialılar son ana kadar savaşmışlar, düşman eliyle ölmek yerine, önce çocuklarını, eşlerini ve ebeveynlerini evlerine kapatıp ateşe vermişlerdir. Ardından daha fazla dayanamayacaklarını düşünmüşler ve kendilerini de ateşe atmışlardır. Perdikkas şehri ele geçirip yağmalattığı gibi buradaki altın ve gümüşü de yağmalatmıştır¹⁹⁶. Perdikkas bu sefer ile önemli kentleri ele geçirmiş olmasına rağmen bölge üzerinde kontrol sağlayacak herhangi bir denetim mekanizması gerçekleştirememiştir¹⁹⁷. Bu durum bölge halkının ilerleyen dönemlerde de kontrolsüz bırakılmalarına ve eski yaşamlarını devam ettirmelerine sebep olmuştur.

¹⁹⁴ Kurt 2009d, 171.

¹⁹⁵ Diodoros, *Bibliotheka Historika*, XVIII, 22; Arrianus, *Alexandroi Anabasis*, II, 12.

¹⁹⁶ Diodoros, *Bibliotheka Historika*, XVIII, 22. Ayrıca bkz. Bahar 1995, 236; Kurt 2010b, 121.

¹⁹⁷ Öztürk 2009, 301-302.

4. 1. 2. Diadokhlar Arasındaki Mücadeleler

İskender 33 yaşındayken arkasında bir mirasçı bırakmadan Babil’de ölmüştür (M.Ö. 323). Büyük İskender’in yerine varis bırakmaması, kendi komutanlarının (Diadokhlar) aralarında kanlı savaşlar yapmasına neden olmuş; kurduğu büyük imparatorluk bir müddet sonra parçalanmıştır. Nihayet M.Ö. III. yüzyılın başlarında, Makedonya’da Antigonoslar, Mısır’da Ptolemaioslar ve Kuzey Suriye’de Seleukoslar’dan oluşan üç ana krallık meydana gelmiştir¹⁹⁸.

Phrygia’nın batısında gerçekleşen Ipsos Savaşı’nda (Afyon civarı) Lysimakhos ve Seleukos’un birleşik ordusu, Antigonos ve Demetrios’un ordusunu bozguna uğratmış; Antigonos ölmüş, Demetrios ise kaçmıştır (M.Ö. 301). Savaş sonucunda Lysimakhos, Toros Dağları’na dek Anadolu’nun büyük kısmını almış; Seleukos ise Toroslardan Indos’a kadar olan topraklar ile Yukarı Suriye’yi egemenliğine katmıştır¹⁹⁹. Daha önce Trakya kapsamında egemen kral iken, Ipsos Savaşı’ndan sonra Anadolu’nun Toroslar kuzeyinde kalan bölümü de kendisine bırakılan Lysimakhos, bu bölümde bazı yerleri egemenliği altına almakta güçlük çekmiş; bazı yerlerde ise hiçbir egemenlik kuramamıştır²⁰⁰.

Her ne kadar Ipsos Savaşı’ndan sonra toprak paylaşımı yapılmış olsa da iki bölge de M.Ö. 281’de yapılan Korupedion Savaşı’na kadar sık sık el değiştirmiş, karışıklıklar sürekli devam etmiştir. Korupedion Savaşı’nda Lysimakhos ölmüş ve Karadeniz kıyıları dışında Anadolu’nun tamamı Seleukoslar yönetimine geçmiştir²⁰¹. Bu savaş ile “Diadokhlar Savaşı” sona ermiştir. Korupedion zaferinden sonra Seleukos, Anadolu’nun ve Indos’a kadar Doğu’nun egemeni olmuştur. Bu egemenlik, Mısır ve Hindistan dışında, İskender’in fethettiği topraklara eşittir²⁰².

Seleukoslar, bu dönemde gücünün doruğuna ulaşmış gibi görünse de devlet yapısı çürük bir temel üzerine kurulmuştur. Bu krallıkta çoğu birbirine yabancı, tek devlet içinde yaşamak isteği olmayan pek çok halk bulunmaktaydı. Bunların çoğu

¹⁹⁸ Smith 2002, 11.

¹⁹⁹ Umar 1999, 442-443; Tekin 2012, 147.

²⁰⁰ Umar 1999, 443.

²⁰¹ Kurt 2010b, 121,122; Tekin 2012, 144.

²⁰² Umar 1999, 450; Tekin 2012, 147.

öteden beri, yerel beylerin, kralların, satrapların yönetimi altında bulunmuştur. Bu halklar, Seleukoslar egemenliği dönemi boyunca da sözde Seleukoslara bağımlıyken, gerçekte bağımsız yaşamışlardır. Seleukoslar daha önce Lysimakhos'a karşı bağımsızlığını korumayı başarmış bölgelerden hiçbirine boyun eğdirememiştir. Bu karmaşık devlet yapısını değerlendirmek isteyen Ptolemaioslar, Kilikia ve Güney Lykaonia'ya saldırmıştır. Seleukoslar ise bu saldırılar ile birlikte Ptolemaiosların bölgede birçok yeri elinde tutmasını önleyememiş ve iki krallık arasında Suriye Savaşları başlamıştır. Böylece Seleuskoslar, Anadolu topraklarını elde tutabilmek için Ptolemaioslar ile sürekli bir mücadele içerisine girmiştir. Kısacası Seleukosların, I. Seleukos'un kazandığı toprakları elde tutma mücadelesi başlamıştır²⁰³.

Ptolemaiosların Anadolu'da toprak edinmek istemelerinin nedeni sadece Akdeniz'i ele geçirmek değildi. Aynı zamanda, kereste gibi, kendi ülkelerinde olmayan doğal zenginliklere de sahip olmak istiyorlardı. Ptolemaioslar, Mısır'da kereste eksikliği çekerken Dağlık Kilikia ve Güney Lykaonia, bu kaynak bakımından son derece zengindi. Ayrıca Ptolemaioslar, Doğu Akdeniz ticareti için Kıbrıs, Fenike ve Ovalık Kilikia'yı elde tutmak istemişlerdir. Fakat bu ticaretin en önemli aracı olan kereste kaynakları için Dağlık Kilikia'nın elde tutulmasını zorunlu kılmıştır. Buna göre uzun süre Akdeniz ticaretini ellerinde tutan Ptolemaiosların bölgedeki hedefleri siyasi olmaktan ziyade ekonomik temellere dayanmıştır. Bununla birlikte Ptolemaioslar, Kıbrıs, Mısır, Ege ve Batı Akdeniz arasındaki eski deniz yolunu yeniden hayata geçirmeyi amaçlamışlardır. Bu amaç için de Dağlık Kilikia vazgeçilmez bir bölge olmuştur. Ptolemaioslar, Dağlık Kilikia'da bir işgalden çok, Berenike ve Arsinoe gibi ticari amaçlı üsler oluşturmaları, Ptolemaiosların bölgeye verdikleri önemi bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır²⁰⁴.

I. Suriye Savaşı (M.Ö. 274-271) öncesinde bile, Seleukosların egemenliğinde bulunan Lykaonia ve Kilikia'da bazı bağımsız, ya da Ptolameioslara bağımlı kentler bulunuyordu. I. Suriye Savaşı, Mısır kralı II. Ptolemaios'un Makedonya'ya savaş açmasıyla başlamış; Seleukos kralı I. Antiokhos da Makedonya ile bağlaşıklık kurup Ptolemaioslara karşı savaşmıştır. Bu sırada I. Antiokhos'un başarısız yönetimi

²⁰³ Umar 1999, 450; Tekin 2012, 144.

²⁰⁴ Zoroğlu 1994, 445; Tekin 2012, 140.

yüzünden bağımlı krallıklar isyan etmiştir. Çıkan iç karışıkları da fırsata çeviren II. Ptolemaios, güçlü donanması sayesinde, Kilikia'yı işgal etmiştir. Ancak Seleukosların yeni kralı II. Antiokhos'la çarpışan II. Ptolemaios, Lykia dışında Anadolu kıyılarındaki topraklarından vazgeçmek zorunda kalmıştır. Buna karşılık III. Suriye Savaşı'nda (M.Ö. 246) Mısır kralı III. Ptolemaios, bölgenin bir kısmına yeniden sahip olmuştur. Nagidos'ta (Bozyazı) bulunan ve Arsinoe kentinin (Maraş harebeleri) kuruluşuna ilişkin yapılan araştırmalara göre, III. Ptolemaios (M.Ö. 246-221) döneminde Ptolemaioslar, Dağlık Kilikia'daki kontrolü sağlamışlardır. Nitekim Nagidos kazılarında Ptolemaiosların bronz sikkelerinden kayda değer miktarda bulunmuştur. Meydancıkale'de bulunan beş bin üzerinde sikkenin yer aldığı definede iki binden fazla Ptolemaios sikkesi bulunmakta olup, bunlar III. Ptolemaios dönemine aittir. Buradan anlaşılağı üzere M.Ö. 246'da egemenlik tekrar Ptolemaioslara geçmiştir (Hrt. 8)²⁰⁵. Bu mücadeleler boyunca, ilerleyen dönemde büyük sıkıntılar çıkaracak olan korsanların bazen dolaylı olarak savaşta bulundukları söylenebilir. Nitekim Ptolemaioslar, menfaatlerine dokunulmadığı sürece, korsan ve haydutlara karşı herhangi bir operasyon düzenlememiş; hatta Seleukoslarla ortak düşmanları olan korsanlara karşı, Seleukos krallarına yardım etmek yerine, korsanlara destek vermiştir²⁰⁶.

4. 1. 2. 1. Seleukosların Yönetimi

M.Ö. I. yüzyıla kadar uzun süre devam eden Seleukos-Ptolemaios mücadelesi Seleukos kralı III. Antiokhos (Büyük) döneminde sona ermiştir. Bu kral döneminde Seleukoslar yeniden güçlenmiş ve sınırlarını bir kez daha Hindistan'a kadar genişletmiştir. III. Antiokhos dönemi, Seleukos Krallığı'nın en parlak dönemidir. Ptolemaioslar ise bu dönemde güçsüzleşmiş, iç karışıklıklar sebebiyle büyük bir buhran içine girmiştir. III. Antiokhos, M.Ö. 215 sonrası iç bölgelerde Lykaonia, Pisidia ve Dağlık Kilikia'yı ele geçirmiştir. Bununla birlikte, Ptolemaioslar

²⁰⁵ Ten-Cate 1961, 33; Umar 1999, 451; Tekin 2012, 141.

²⁰⁶ Öztürk 2009, 302.

egemenliğinde bulunan, Kilikia kıyı kesimini de almış ve bu kıyı kesiminden Ephesos'a (Selçuk) kadar ilerlemiştir (M.Ö. 197)²⁰⁷.

Seleukoslar bölgeye tam anlamıyla hakim olduktan sonra, bölgenin bazı kesimlerini yerel yönetimlere bırakma politikası izlemişlerdir. Bu politika Diadokhların (İskender'in ardılları) yerleşme ve şehirleşme süreçlerinde genel olarak izledikleri politikalarıydı. Bütün Diadokhlar gibi Seleukoslar da, tarım için verimli olan arazi bölgelerinde ve uygun liman kurma imkanı taşıyan arazilerde kendi Yunan polislerini oluşturmuşlardır. Engebeli ve şartları zor olan kesimleri ise yine kendi yönetimlerinde olmak üzere bölgedeki yerel yöneticilere bırakmışlardır. Bu verimsiz kesimleri tamamıyla gözden çıkarmamalarının nedeni ise, askeri-stratejik nedenler olmuştur. Seleukoslar, bölgenin bütünlüğünün korunması yolundaki çabalarında, burada bir Hellenizasyon sürecinin yürütülmesi gerektiğini düşünmüşler ve bu sebeple, kültürlerinin, dinlerinin, dillerinin yayılması için girişimlere başlamışlardır²⁰⁸.

Seleukoslar, Hellenizasyon süreci için ilk şartın, iyi planlanmış olan bir savunma ağı kurmak olduğunu düşünmüşlerdir. Seleukoslar döneminden önce taş eserlerin olmaması, bölgede daha önce ahşap yapıların bulunduğunu göstermektedir. Kalıcılığı sağlama açısından taş mimarinin savunma sisteminde kullanılması büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte kültür ve din bütünlüğünü sağlamak üzere korinth sütun başlıklı ve peripteros planlı yapılmış olan Yunan tapınak özelliklerine uygun inşa edilmiş Zeus Olbios Tapınağı da bu anlamda büyük bir önem taşımaktadır. Zeus Olbios kültü, Seleukoslar tarafından Luwi tanrısı Tarhu ile özdeşleştirilmiştir. Tarhu kültünün, bu şekilde Hellenleştirilmesi ile yerel halkın direniş girişimi engellenmiş ve Seleukosların, Hellenizasyon çabaları başarıya ulaşmıştır. Bununla birlikte Zeus Olbios Tapınağı'nı çevreleyen alanda yapılan araştırmalarda, Seleukos I. Nikator'un yaptırmış olduğu çatıların büyük rahip Zenophanes oğlu Teukros tarafından onarıldığını belirten bir yazıt ortaya

²⁰⁷ Livius, *Ab Urbe Condita*, XXXIII, 20, 4. Ayrıca bkz. Özsait 1985, 52-53; Umar 1999, 456-457.

²⁰⁸ Durugönül 1995b, 75.

çıkarılmıştır. Bu durum Seleukos Nikator'un Teukros hanedanı üzerindeki hakimiyetini göstermektedir²⁰⁹.

Zeus Olbios Tapınağı hiç şüphesiz bölgenin en önemli ibadet yeri idi. Günlük ibadetler için ise, belli mesafelerde inşa edilmiş yöre tapınakları bulunmaktaydı. Halkı kıyı bölgelerden, dağların arasındaki bu tapınağa, vadi içlerinden ve üstlerinden ulaştıran sekiz veya dokuz ayrı hat bulunmaktaydı. Yani Olbios Tapınağı bölge ve çevresi için sanki bir “haç merkezi” durumundaydı²¹⁰.

Mimarisi, kabartmaları, yazıtları ve Zeus Olbios Tapınağı ile varlıklarını belli eden Seleukosların idaresi altında bulunan yerel yöneticiler ve yönetim alanları hakkındaki bilgiler M.Ö. I. yüzyıl ile M.S. I. yüzyılda yoğunluk kazanmaktadır. Bunun sebebi de yönetimin zayıflamaya başlayıp, Roma etkisinin de artmasıyla birçok yerleşimin bu geçiş döneminde bağımsızlıklarını kazanmalarıdır. Bu bağımsızlık hareketleri, Seleukos yönetimine baş kaldırma olarak değil, tam aksine Seleukos dönemini yaşatmak istercesine yazıtlarında ve sikkelerinde o döneme ait sembol ve geleneklerin devam etmesi şeklinde kendini göstermektedir²¹¹.

Yapılan çalışmalarda, Seleukos kralları ya da aile üyeleri için yazılmış çok sayıda Halk Meclisi kararnamesinin, Anadolu kentlerinin Seleukos yönetimine olan şükranlarını içerdiği bildirilmektedir. Seleukosların, Anadolu kentlerine cömert davranarak, tapınakları için bağışlar yaptığı, maddi destekler verdiği, inşa için malzeme ve benzeri yardımlarda bulunduğu belirtilmektedir²¹².

Diğer yandan Seleukoslar, politikalarının gereği olarak, hem Seleukos Nikator hem de ardılları, bölgede birçok şehir-koloni kurmuş ve böylece Hellenizasyon sürecinin en önemli adımlarından birini atmıştır. Seleukoslar, Lykaonia bölgesinde, Ephesos-Apameia-Ikonion ana yolu üzerinde çok önemli bir stratejik konuma sahip Philomelion kentini (Akşehir) kurmuşlardır. Bölgede kurulan bir diğer kent ise Laodikeia Katakekaumene'dir (Ladik). Burası da Batı Anadolu kıyılarından

²⁰⁹ Jones 1937, 198; Durugönül 1995b, 76; Şahin 2001, 119.

²¹⁰ Durugönül 1995b, 78.

²¹¹ Durugönül 1995b, 77.

²¹² Tekin 2012, 145.

başlayarak Kilikia ve Suriye bağlantısını sağlayan güzergah üzerindedir²¹³. Kilikia’da ise “Seleukos Ülkesi” anlamına gelen Seleukeia (Silifke), Nikator tarafından Kalykadnos nehrinin hemen yakınlarında kurulmuş ve Suriye’deki Seleukeia kentinden ayırmak için Seleukeia ad Kalykadnos (Kalykadnos Seleukeia’sı) olarak adlandırılmıştır²¹⁴. Kalykadnos Seleukeia’sı kurulduktan sonra buraya nüfus artışı için yakın bir konumda yer alan Holmoi’dan (Taşucu) insanlar getirilmiştir²¹⁵. Bununla birlikte Seleukoslar, daha önce kurulmuş olan kentlerin bazılarının adlarını değiştirmiştir. Bunlardan biri de Mallos’tur. Mallos (Kızıлтаhta/Karataş) kentinin adı Antiokhos IV. Epiphanes zamanında Pyramos Antiokheia’sı olarak değiştirilmiştir. Böylece Mallos kenti bir Seleukos kolonisi haline getirilmiştir²¹⁶. Buradan da anlaşılacağı gibi Seleukoslar, sadece şehir kurarak değil, aynı zamanda şehirlerin isimlerini de değiştirme yoluna gitmişlerdir. Kurulan bu koloni-şehirler Seleukoslar döneminde iki bölgenin ilişkilerini yansıtmaktadır. Nitekim Lykaonia’nın batısında yer alan Philomelion’dan (Akşehir), merkez Lykaonia’da yer alan Laodikeia Katakekaumene’ye (Ladik) ulaşılır. Laodikeia Katakekaumene’den, Dağlık Kilikia’da bulunan Kalykadnos Seleukeia’sına (Silifke); buradan da Ovalık Kilikia’da yer alan Pyramos Antiokheia’sı (Kızıлтаhta/Karataş) gibi kolonilere geçiş sağlandığı görülmektedir.

Seleukoslar, bu koloni-şehirleri kurarken, bölgenin, korunaklı, su kaynağına yakın, verimli ve hayvancılık için uygun arazilere sahip olmaları ile kolaylıkla kereste temin edebilecekleri bir konumda bulunmalarına dikkat etmiştir. Ayrıca ulaşım ve ticaret açısından da son derece uygun noktaları seçmişlerdir²¹⁷. Öyle görülüyor ki, Kalykadnos Seleukeia’sı su kaynağına yakın olması ve kereste temini için kurulurken; Laodikeia ise daha çok stratejik konumu sebebiyle ulaşım ve ticaret için kurulmuştur.

Diğer yandan şehir-koloniler inşa edilirken kolonistlere güvenli bir mekan sağlamak, öncelikle düşünülmesi gereken önlemlerden birisi olmuştur. Seleukoslar,

²¹³ Kaya 2000b, 121; Kurt 2014, 33.

²¹⁴ Jones 1937, 198.

²¹⁵ Strabon, XIV, 5, 4.

²¹⁶ Sayar 1999, 200.

²¹⁷ Kaya 2000b, 131.

bunun için Büyük İskender'in şehir kurma stratejini kullanılmışlardır. Büyük İskender, Alexandria'yı (İskenderiye) kurarken, önce yerleşim yerini seçip sınırlarını belirlemiş, ardından bu yerin etrafını surlarla çevirtmiştir. Seleukosların da yöntemi bu olmuştur²¹⁸.

Ayrıca Seleukos krallarının kurmuş oldukları şehir-koloniler için gerekli olan insan nüfusu, çoğunluğu Makedonlardan olmak üzere Yahudiler, Grekler ve bunlardan daha az miktarda yerlilerden sağlanmıştır. Şehir-koloni inşası için gereksinim duyulan iş gücü, işçiler ve ustalar ise büyük olasılıkla kolonistlerden sağlanmıştır. İhtiyaç duyulan işçilik, önemli oranda kolonistlerin hizmetçileri ve köleleri tarafından karşılanmıştır²¹⁹.

Bu dönemde bölge nüfusu genelde Makedonlardan, Yahudilerden, Greklerden oluşuyorken; yerli halk ise ayaklanmaların önlenmesinde, tarımda ya da düşmana karşı öne sürülmek amacıyla kullanılmıştır. Ancak çok küçük bir yerli azınlık belli başlı önceliklere sahip olabiliyorlardı. Onlar, yerli halka direkt ilişkiye geçmenin büyük kargaşaya yol açacağını bilen Seleukoslar tarafından bir anlamda ara bulucu olarak belli pozisyonlara getiriliyorlardı. Esas idari kararlar ise Seleukoslara bağlı olarak geliyordu²²⁰.

Bölgede, M.Ö. 206-139 yılları arasında Luwi isimleri ağırlıklı olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu tarihler, özellikle Kilikia'da, Seleukosların bulunduğunu ancak güçlerinin gittikçe zayıfladığını göstermektedir²²¹.

²¹⁸ Kaya 2000b, 132.

²¹⁹ Kaya 2000b, 127; 132.

²²⁰ Durugönül 1998, 73-74.

²²¹ Durugönül 1998, 73.

4. 2. Roma Dönemi

4. 2. 1. Cumhuriyet Dönemi (M.Ö. 129-27)

M.Ö. 197 yılında Seleukos kralı III. Antiokhos'un Ephsesos'a kadar gelmesi ve bu kralın Anadolu'daki yayılmacı politikası, buradaki şehir devletlerinin Roma'dan yardım istemelerine sebep olmuştur²²². Roma da bu devletlerin koruyuculuğunu üstlenmiş ve Magnesia'da (Manisa) Seleukoslularla yapılan savaşı Roma kazanmıştır (M.Ö. 190). Antiokhos büyük bir hezimete uğramış ve ön anlaşma yapılmıştır. Bu ön anlaşmaya göre Antiokhos savaş tazminatı ödeyecek ve Seleukoslara sığınmış olan Kartaca komutanı ünlü Hannibal'ı Romalılara teslim edecekti. Bu ön anlaşmanın ardından Apameia Barış Antlaşması imzalanmıştır (M.Ö. 188). Bu antlaşmanın şartlarına göre Seleukos kralı Anadolu üzerindeki tüm iddialarından vazgeçmiştir. Böylece Toros Dağları'nın kuzeyi ve Halys Irmağı'na (Kızılırmak) kadar olan batı Anadolu, Seleukosların hakimiyet alanından çıkmıştır. III. Antiokhos'un, Anadolu'daki toprakları Roma müttefikleri arasında pay edilmiş; söz konusu topraklar Bergama Krallığı'na bırakılmıştır. Roma, Bergama'yı kendisi ile Seleukoslar arasında bir tampon devlet haline getirmiş, böylece doğrudan egemenlik kurmasa da dolaylı olarak Anadolu'da bir egemenlik kurmuştur (Hrt. 9)²²³.

M.Ö. 133 yılında, Bergama kralı III. Attalos'un (M.Ö 138-133) ölmeden önce bıraktığı vasiyeti sebebiyle, Bergama Krallığı'nın toprakları Romalılara bırakılmıştır. Romalılar, III. Attalos'un ölümünün ardından, eski Bergama Krallığı toprakları üzerinde, Asia eyaletini kurmuşlar ve başkenti Ephesos olarak belirlemişlerdir²²⁴.

Manius Aquillius tarafından kurulan Asia eyaleti, Mysia, Lydia, Karia ve Phrygia'nın batısını içine almıştır. Kilikia ve Lykaonia da dahil Phrygia'nın doğusu, Pontus, Pisidia ve Pamphylia ise Roma müttefiki Kapadokia kralı V. Ariarathes'in çocuklarına bırakılmıştır (M.Ö. 129)²²⁵.

²²² Diodoros, *Bibliotheka Historika*, XXXVIII, 5.

²²³ Livius, *Ab Urbe Condita*, XXXVI, 43-45; XXXVIII, 38-39. Ayrıca bkz. Demircioğlu 1987, 346-347; Umar 1999, 460; Özçelik 2011, 181; Tekin 2012, 145.

²²⁴ Diodoros, *Bibliotheka Historika*, XXXV, 3. Ayrıca bkz. Özsait 1985, 68; Tekin 2012, 155.

²²⁵ Mitford 1980, 1234-1235; Özsait 1985, 70; Kaya 2005a, 14-16; Kurt 2010b, 122.

4. 2. 1. 1. Kilikia Korsanlarının Faaliyetleri

Apameia Barışı hükümleri gereğince Seleukoslar, 5 gemi dışında bütün donanmalarını Romalılara bırakmışlar ve Ovalık Kilikia'ya kadar çekilmek zorunda kalmışlardır. Bu barış antlaşması hükümleri ile Seleukos gemilerinin, Sarpedon (İncekum) Burnu batısına geçişi de yasaklanmıştır. İlk zamanlarda, yayılmacı politikada deniz gücünün oynadığı rolü bilmeyen Roma, Seleukoslara ait gemilerin deniz polisi olarak işlevini kavrayamamıştır. Roma, Seleukoslara ait bu gemileri yok edince de yerini dolduramamıştır. Böylece Roma, kendi eliyle korsanlık faaliyetlerinin başlamasına yol açmıştır. Ayrıca Seleukosların yanı sıra Ptolemaiosların da bölgedeki etkinliğini kaybetmesi korsanlığın filizlenmesinde etkili olmuştur. Çünkü bölge halkı özellikle de Isaurialılar, Ptolemaios ordusunda paralı askerlik yapmaktaydılar. Roma müdahalesi sonucu Ptolemaiosların gücünü kaybetmesi ile işsiz kalan Isaurialılar korsanlık faaliyetlerine yönelmişlerdir. Romalılar bu gelişmeleri önemsememiş ve Anadolu'nun güneyini ihmal etmişlerdir. Roma, topraklarındaki güç dağılımını dengeli yapmamış ve stratejik açıdan büyük önem taşıyan bu bölgeyi başıboş bırakmıştır. Aynı zamanda Roma, Seleukosların baskıcı olmasa da etkin olan politikalarını uygulamayarak Kilikia'da korsanların ve eşkıyaların güç sahibi olmalarına fırsat vermiştir. Bunun sonucunda bir otorite boşluğu ortaya çıkmıştır. Coğrafi yapısı nedeniyle korsanlık ve eşkıyalık için çok uygun olan Kilikia bölgesi, korsanlığın merkezi konumu haline gelmiştir. Böylece, Dağlık Kilikia sahillerinden iç kesimlere kadar küçük çapta korsan yatakları oluşmuştur²²⁶.

Doğu Akdeniz'de korsanların ilk kez örgütlenmesi ve bunu bir geçim kaynağı haline getirmeleri, Seleukosların iktidar boşluğundan yararlanarak isyan eden Diodotos Tryphon önderliğinde gerçekleşmiştir (M.Ö. 140). Dik bir kaya üzerine kurulmuş olan bugünkü Alanya Kalesi'nin olduğu yerdeki Korakesion'u (Res. 5) ele geçiren Diodotos, Kilikalı korsanları örgütlemiş ve son derece korunaklı bu hareket üssünden, bütün Doğu Akdeniz sahillerini yağmalamaya başlamıştır. Böylece korsanlar tarihte ilk kez politik bir güç haline gelmiştir. Diodotos, korsan

²²⁶ Ten-Cate 1961, 34; Sherwin-White 1976, 3-4; Durugönül 1995, 198; Lloyd 2000, 211-212; Öztürk 2009, 302.

örgütlenmesinin yanı sıra iç bölgelerde her an isyan edebilecek olan toplumlara da cesaret vermiştir. Seleukos topraklarının, Torosların gerisine kadar çekilmesinden sonra, Korakesion, Diodotos için oldukça emniyetli bir askeri üs haline gelmiştir. Bununla birlikte Korakesion, elverişli konumundan dolayı, Doğu Akdeniz'e yapılacak saldırılar için merkez olmuştur. İki yıl sonra ise Zeniketes adlı korsan, bağımsız bir devlet kurma çabasına girmiştir (M.Ö. 138)²²⁷.

M.Ö. II. yüzyıl sonlarına doğru Kilikia korsanları olarak tanımlanan çetelerin, Roma'ya giden buğdayın önünü kesip Roma'yı aç bırakabilecek pozisyona gelmiş olmaları, ne kadar güçlenmiş olduklarının göstergesidir. Ayrıca bu dönemde Romalıların, hiç bir faaliyet için denize açılmadıkları bildirilmektedir. Bununla birlikte ticaretin yılın büyük bölümünde durması; askeri sevkiyatın korsanların denize daha az çıktığı kış aylarında yapıyor olması; doğu eyaletleri ile ilişkilerin kopma noktasına gelmiş olması, korsanların ne kadar güçlendiklerini gösteren diğer çarpıcı örneklerdir²²⁸.

Bununla birlikte korsanlığın Dağlık Kilikia ve çevresinde filizlenmesindeki en önemli etken, bu bölgenin coğrafi özelliğinden kaynaklanmaktaydı. Vadilerin oluşturdukları derin uçurumlar, gizli yerleşimler kurmak ve bölge hakimiyetini korumak açısından çok önemliydi. Kıyıdan Torosların içlerine ancak dere yatakları vasıtasıyla ulaşılabilirdi ve kayalık kıyı şeridi de iç kesimlere ulaşmaya engel oluyordu. Kısacası, arazinin konumu ve yapısı, sadece bölgeyi çok iyi bilen insanların yaşayabileceği özellikteydi. Roma Cumhuriyet döneminin son yüzyılında bu bölgeyi saran eşkıya ve korsanlar doğu ile batı arasında önemli olan bu bölgeyi kontrolleri altında tutuyorlar ve Roma için sıkıntı çıkarıyorlardı. Korsanlar, sadece bu bölgeyi ellerinde tutmakla kalmayıp, aynı zamanda çevredeki diğer korsan güçleriyle de işbirliği içersinde bulunuyorlardı. Bununla birlikte korsanlar birçok yerde kaleler ve kuleler yaparak güçlü bir savunma sistemi de oluşturmuşlardı. Kilikia korsanlarının, bu dönemdeki etkinliğini vurgulamak için, Kilikia kelimesinin, korsan kelimesiyle özdeşleşmiş olduğunu hatırlatmak yeterli olacaktır²²⁹. Bununla

²²⁷ Strabon, XIV, 5, 2. Ayrıca bkz. Sherwin-White 1976, 3; Öztürk 2009, 302-303.

²²⁸ Durukan 2009, 77.

²²⁹ Durugönül 1995a, 198-199.

birlikte Roma'nın bölgedeki uzun ve çetin mücadelelerinin sebebi olarak Luwilerin oluşturduğu köklü kültürün direnci gösterilebilir²³⁰.

Ayrıca Kilikia korsanları Kilikia-Lykaonia çevresinde sadece siyasi ve sosyal yapıyı etkilememiştir. Korsanların faaliyetleri aynı zamanda inanç sistemine de etki etmiştir. Nitekim Kilikalı korsanlar arasında Mithras kültü yaygınlaşmış; korsanların Mithras törenleri düzenledikleri ortaya çıkmıştır. Söz konusu kültün, Tarhu kültünün bir yansıması olduğu düşünülmektedir. Bu düşüncenin sebebi ise her iki kültün de doğu kökenli olması ve ortak belirteçlere sahip olmasıdır. Öyle ki Olasada (Avşar) kenti ile çevre kentlerde bulunan figürlü mezar örneklerinde boğa, yılan ve hilal gibi betimlemeler Mithriazm'ın yedi simgesi arasında bulunmaktadır. Bu betimlemeler de, Mithras kültünün Kilikia-Lykaonia çevresinde yayıldığını göstermektedir²³¹.

4. 2. 1. 2. Kilikia Eyaleti

4. 2. 1. 2. 1. Kilikia Eyaletinin Kuruluşu: Provincia Cilicia

Akdeniz'de hiçbir otorite kalmaması, Kilikalı korsanların Batı Akdeniz'e uzanan faaliyetleri, Roma ile Asia eyaleti arasında ortaya çıkan ticari zorluklar Roma'nın doğrudan müdahalesini gerektirmiştir. Bununla birlikte korsanlar, Pontos kralı IV. Mithridates ve Ermeni kralı Tigranes tarafından bir devlet olarak tanınmış; söz konusu kralların kışkırtmalarıyla da Asia eyaletini yağmalama cesaretini bile göstermişlerdir. Bu sebeplerden dolayı Roma senatosu, olağanüstü bir güç ve yetki oluşturarak soruna çözüm bulmaya çalışmıştır. M.Ö. 102 yılında praetor Marcus Antonius bu bölge için görevlendirilmiş ve o da *Provincia Cilicia*'yı yani ilerde Kilikia eyaleti olarak anılacak eyaletin temelini atmıştır²³².

Latince bir kelime olan *Provincia*'nın anlamı “memuriyet yetkisi” demektir. Bir devlet memurunun, memuriyetinin sınırları içerisinde sahip olduğu hak ve vazifelerini ifade etmektedir. Burada önemli olan konu, memuriyet yetkisinin bulunduğu bölge ile sınırlandırılmasıdır. Bu sınırlandırma ile komşu bir memurun

²³⁰ Bahar 1991, 98.

²³¹ Doğanay 2003, 238-239.

²³² Bosch 1940, 73; 1957, 40; Kurt 2009e, 119; Öztürk 2009, 304.

veya yabancı bir devletin memuriyet sahasına yanlışlıkla yapılabilecek bir müdahaleye engel olunmak istenmiştir. O halde *Provincia*'nın anlamı, modern dilde olduğu gibi bir “eyalet” demek değildir. Romanın İtalya haricindeki bölgelerde egemenlik sağlaması ile yeni problemler ortaya çıkmış ve bu problemleri Roma’da yapıldığı gibi düzenlemeye imkan olmamıştır. Deniz aşırı yapılan savaşlar sonucunda Roma hükümeti ve hatta Roma vatandaşları da kendilerine yabancı bölgelerde arazi sahibi olmuşlardır. Bunun için bu arazinin idare ve Roma vatandaşlarının da barınma ihtiyacı doğmuştur. Bunlar dışında, deniz aşırı egemenlik bölgelerindeki diğer bütün işler, buralara gönderilen Roma memurlarının görevleridir. Bu memurlar gittikleri yerler için bir *Provincia*, yani memuriyet yetkisi almışlar ve oralarda Roma menfaatlerini gözetmişlerdir²³³.

4. 2. 1. 2. 1. 1. Marcus Antonius Creticus Dönemi (M.Ö. 102-100)

Kilikia, M.Ö. 102 yılında, Marcus Antonius'un *provincia*'sı yani bir memurun görev-eylem alanı olarak belirlenmiştir. Henüz konsüllük yapmadığı halde konsül yetkisiyle donatılmış olarak Kilikia'ya giden Marcus Antonius'a verilen görev, korsanlara karşı yapılacak savaşın komutanlığı olmuştur²³⁴.

Marcus Antonius, bölgeye gelmeden önce Atina'ya, ardından Rodos'a uğrayarak korsanlarla savaşmak için savaş gemisi toplamıştır. Gemileri elde ettikten sonra, korsanlara karşı harekete geçen Marcus Antonius, iki yıl kadar bu bölgede kalmış ve bu süre zarfında korsanları denizde yenmiştir. Hatta korsanları karadaki mevkielelerinden de uzaklaştırmak amacıyla Toroslara Lykaonia'dan girmiş ve onlara ait kaleleri ve sığınakları ele geçirmiştir. Ancak Antonius, eyaleti terk edip Roma'ya dönünce korsanlık faaliyetleri artarak devam etmiş, hatta korsanlar Marcus Antonius'un kızını kaçırmaya cesaretini bile göstermişlerdir (M.Ö. 101-100). Bu durum karşısında daha radikal önlemler alma gereği hisseden Roma, praetor eyaletleri yasası çıkararak korsanları Roma ile dost ve müttefiklerin düşmanı olarak ilan etmiştir (M.Ö. 101-99). Senato, Roma ile müttefik olan tüm bağımsız kentlere gönderdiği bir mektupta, vatandaşlarının ve müttefiklerinin, diledikleri yerde

²³³ Bosch 1940, 59-60; Sayar 1999, 201.

²³⁴ Kaya 2005a, 17.

korkusuzca deniz ticareti yapabileceklerini iletmiştir. Ayrıca Roma, Kıbrıs, Mısır, Kyrene ve Suriye krallıklarına mektup yollamış; bu krallıklardan arazilerinin korsanlar tarafından üs olarak kullanılmasına izin vermemelerini ve korsanlara karşı iş birliği içerisinde olmalarını istemiştir. Sonuç olarak, Roma, M.Ö. 101 yılında bölgeye müdahale etmiş, ancak bölge her zaman için bir “haydut bölgesi” olarak kalmıştır²³⁵.

Diğer yandan Marcus Antonius tarafından kurulan *Provincia Cilicia* başlangıçta ne Dağlık Kilikia’yı ne de Ovalık Kilikia’yı kapsıyordu. Çünkü bu dönemde Dağlık Kilikia korsanların ve yerel yöneticilerin; Ovalık Kilikia ise Seleukosların kontrolü altındaydı. Yeni kurulan *Provincia Cilicia* Torosların kuzeyinde yer alan Phrygia’dan başlayarak Pisidia ve Lykaonia üzerinden Kappadokia’ya kadar uzanan topraklardan oluşuyordu. Olasılıkla da Milyas, Lykia, Phrygia ve Pamphylia’yı içine alıyordu. Buradaki amaç korsanlığın bastırılmasıydı. Roma, böylece korsan ve eşkıyalarla ileride yapacağı savaş için bir üs elde etmiş oluyordu (Hrt. 10)²³⁶.

4. 2. 1. 2. 1. 2. Sulla Dönemi (M.Ö. 92-85)

Marcus Antonius’tan yaklaşık on yıl sonra (M.Ö. 92) Kilikia, ilerleyen dönemde diktatör olarak ünlenecek olan Sulla’nın valilik yaptığı eyalet olarak anılmıştır. Bu bilgiye göre, Kilikia ilk kez bu tarihte Roma eyaleti yapılmış, eyaletin ilk valisi de Sulla olmuştur. Ancak bu bilgi tartışmalı olup, Kilikia’nın, Sulla zamanında da memuriyet yetki alanı içerisinde olduğu düşünülebilir. Nitekim bu bölge, korsanların nihai yenilgisine kadar, daha çok Romalı memurun görev alanı olarak itibar görmüştür²³⁷.

Sulla’nın, korsanları imha için yaptığı planlar, Roma bürokratları ve zalim vergi toplayıcılarının kural tanımamaları, Roma karşıtı bir tavrın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca Sulla, Pontus kralı Mithradates’in saldırıları sebebiyle, dikkatini ve güçlerini başka bölgelere çevirmek zorunda kalmıştır. Aslında

²³⁵ Öztürk 2009, 304-305; Kurt 2009e, 120.

²³⁶ Mitford 1980, 1235; Öztürk 2009, 304-305; Kurt 2009e, 120.

²³⁷ Kaya 2005a, 18.

Mithradates ile olan sorunlar, Kilikia korsanları sorunundan çok da ayrı değildi. Çünkü Mithradates ve korsanlar arasında Roma'ya karşı bir dayanışma, bir güç birliği oluşturulmuştur. Pontus kralı Mithridates'in, Anadolu politikası korsanların yanında Anadolu halklarının büyük çoğunluğundan da destek bulmuştur. Bölgede bulunan korsanlar Pontos kralının, Sulla ile yaptığı savaşta etkili olmuşlar ve kimi zaman Romalılara zor anlar yaşatmışlardır. Sulla'nın korsanları imha için yaptığı planlar, I. Mithridates Savaşı nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. I. Mithridates ile yapılan Dardanos Antlaşması'ndan (M.Ö. 85) sonra Sulla, Anadolu'da yaptığı düzenlemeler çerçevesinde *Provincia Cilicia*'yı, Pamphylia kıyılarından kuzeyde Phrygia ve Lykaonia'yı içine alacak şekilde genişletmiştir. Bununla birlikte eyaletin kuzey sınırını tam olarak tespit etmek mümkün değildir (Hrt. 11)²³⁸.

4. 2. 1. 2. 2. Eyalet Valileri ve Sınırların Genişlemesi

4. 2. 1. 2. 2. 1. Dolebella Dönemi (M.Ö. 80-79)

II. Mithridates Savaşı korsanların yeniden güçlenmesine yol açmıştır. Romalılar için önemli bir gelir kaynağı olan Anadolu'nun belli başlı liman kentleri, korsanlar tarafından yeniden yağmalanmaya başlanmıştır. Roma, M.Ö. 80 yılından itibaren Kilikia eyaletinin başında düzenli olarak bir vali bulundurmaya karar vermiştir. Eyaletin ilk valisi Gnaeus Cornellius Dolabella olmuştur. Dolabella, Roma Cumhuriyeti'nin buradaki egemenliğini genişleten ilk vali olmuştur. Ancak daha sonra görevini kötüye kullanmış ve M.Ö. 80-79 yıllarındaki seferi bir yağma hareketine dönüşmüştür²³⁹. Öyle ki Dolebella ve Verres, Dağlık Kilikia sahillerinde, korsanları ortaya çıkarmak bahanesiyle birçok kenti ve kutsal tapınağı soyarak, yöre halkının Romalılardan nefret etmesine sebep olmuşlardır. Bununla birlikte kanun kaçakları, suçlular ile Dolabella gibi yöneticilerin zulmünden kaçan kişiler, korsanlara sığınmaya ve haydutlara katılmaya başlamışlardır. Dolabella, zorbalıkta o kadar ileri gitmiştir ki, görev süresi sona erdiğinde Roma'da yargılanarak hüküm giymiştir²⁴⁰.

²³⁸ Özsait 1985, 72-75; Durugönül 1995, 199; Arslan 2007, 250; Kurt 2009e, 121.

²³⁹ Özsait 1985, 74; Sherwin-White 1976, 8; Kaya 1998, 164.

²⁴⁰ Bosch 1957, 43; Kurt 2009e, 122.

4. 2. 1. 2. 2. 2. Servilius Vatia Isaricus Dönemi (M.Ö. 78-74)

Dolabella'nın korsanlara karşı etkisiz kalması sonucu Roma Senatosu, Servilius Vatia'yı beş yıllık bir komuta yetkisiyle Kilikia'ya yollamıştır (M.Ö. 78-74) ²⁴¹. Servilius Vatia zamanında Kilikia eyaletinin sınırları ikinci kez genişletilmiştir. Korsanları yok etmenin gerekliliğini savunan Romalı Vatia, Isauria halkına karşı seferi için önce Kilikia sahil şeridine yönelmiş, daha sonra bölgenin çevresindeki kabilelere karşı seferler düzenleyerek, Isauria'ya ilerlemiştir. Servilius, Isaurialıları Romalıların hakimiyetini kabul etmeye zorlamıştır. Isaurialıların direnmesi üzerine Toroslari aşarak Lykaonia'ya girmiştir. Çok çetin geçen savaşlardan sonra, korsanları yenilgiye uğratmıştır. Servilius, Isauria kentlerinden Isauria Vetus'a²⁴² yaklaşmadan önce diğeri kent Isauria Nova (Zengibar Kalesi) ile Lykaonia'da Derbe ve Lystra'yı (Hatunsaray) da ele geçirmiştir. Isauria'nın en büyük iki kenti Servilius tarafından alınmıştır. Kilikia prokonsüllerinin en başarılısı ve eyaletin gerçek kurucusu kabul edilen Servilius, Isauria'yı ele geçirerek Isauricus unvanını almıştır. Kilikia eyaletini, Pamphylia, Pisidia ve Lykaonia'yı kapsayacak şekilde genişletmiş ve Roma'nın Anadolu'daki önemli eyaletlerinden biri haline getirmiştir (Hrt. 12). Ayrıca, Kilikia'da bir donanma üssü kurmuştur. Bununla birlikte Vatia, Roma'nın bu bölgeden Anadolu'nun iç bölgelerine doğru yapacağı seferler için askeri bir yol ve güvenlik ağı oluşturmıştır. Böylece Romalıları için Kilikia üzerinden Lykaonia'ya ve Kappadokia'nın güneyine; oradan da Pontos'a kadar giden güvenli bir yol açılmıştır²⁴³. Bu arada Toros Dağları'nda kalesi bulunan ve daha önce bağımsız bir devlet kurmak isteyen Zeniketes, söz konusu dağlar Servilius Vatia tarafından ele geçirilince kendisini ailesiyle birlikte ateşe vermiştir²⁴⁴.

Servilius Vatia'nın kazandığı bu kısmi başarılar, bölgede kalıcı bir barış sağlayamamıştır. Servilius, korsanları Kilikia'dan uzaklaştırmış, yerleştikleri kalelerden bazılarını yıkmış ve onlara karşı başarıyla savaşmış olsa da, onun bölgeden ayrılmasıyla birlikte yörede korsan ve haydutluk faaliyetleri tekrar baş

²⁴¹ Kaya 2005a, 18; Kurt 2010a, 485.

²⁴² Isauria Vetus kentinin lokalizasyonu hakkında net bir bilgi yoktur. Detaylar için bkz. Bahar 1991, 10.

²⁴³ Strabon, XII, 6, 2. Ayrıca bkz. Kaya 1998, 164; Arslan 2007, 298-299; Kurt 2010b, 122.

²⁴⁴ Strabon, XIV, 5, 7.

göstermiştir. Servilius'tan kaçan korsanlar ve haydutlar, daha büyük bir cesaretle mücadelelerini sürdürmüşlerdir. Servilius'un ardından görevlendirilen Lucius Octavius (M.Ö. 75-74), Servilius'un yarım bıraktığı işi tamamlamak üzere bölgeye gönderildiyse de kısa bir süre sonra, Torosların güneyinde yer alan kabilelerle yaptığı bir çarpışma sırasında ölmüştür²⁴⁵.

4. 2. 1. 2. 2. 3. Pompeius Dönemi (M.Ö. 67-56)

Akdeniz'de korsanlık ve haydutluk M.Ö. 67 yılında doruk noktasına ulaşmıştır. Öyle ki, korsanlar neredeyse bütün Akdeniz'e hakim olmuşlardır. Anadolu'da ikamet eden insanlardan bazıları Mithradates-Roma Savaşları nedeniyle geçim kapılarının kapandığı ve büyük bir sefalet içine düştükleri için korsan olmaya karar vermişlerdir. Önce iç kesimlerdeki haydutlar gibi hareket etmişler, daha sonra da iki ya da üç sıra kürekli gemilerle, organize bir donanmanın generallerini andıran korsan şefleri yönetiminde, kara yerine denizi haraca bağlamışlardı. Artık sadece denizde seyahat edenlere saldırmıyorlar, adaları ve sahil kentlerini de yağmalıyorlardı. Cebelitarık Boğazı'na kadar yayılan korsanlık, ticareti durdurmuş, Roma'yı tehdit eder boyuta ulaşmıştı. Hatta İtalya kıyılarına baskınlar düzenleyecek kadar ileri gitmişlerdi. Bununla birlikte, varlıklı ve asil soydan gelenler ile akıllı olarak değerlendirilen kişiler bile korsan gemilerine biniyor ve bir çeşit itibar sağlayan bu işe katılıyorlardı. Tüm sahil boyunca görülen içkili eğlenceler, üst düzey yöneticilerin kaçırılması, ele geçirilen kentlerin yağmalanması, Roma için yüz karasıydı. Korsanlar, adeta suç işlemekten zevk alıyorlardı. Bununla birlikte korsan gemilerinin sayısı binin üzerinde, ele geçirilen kentlerin sayısı ise dört yüz kadar olmuştu. Romalılar, Ostia'ya gitmek üzere yola çıkmış tahıl gemilerinin ele geçirildiğini ya da batırıldığını öğrendiklerinde artık etkili önlemler alma zamanı gelmişti. Bu sıkıntıya daha fazla katlanamayan Roma, Lex Gabinia (Gabinus Yasası)'yı hazırlamıştır²⁴⁶.

Pompeius, Roma tarafından Lex Gabinia'nın verdiği geniş yetkilerle, Kilikia'daki korsanları cezalandırmakla görevlendirilmiştir (M.Ö. 67). Gabinus hazırladığı bu yasa ile Pompeius'a sadece deniz komutanlığını değil, açıkça monarşi

²⁴⁵ Arslan 2007, 300-301; Kurt 2010a, 485.

²⁴⁶ Cassius Dio, *Rhomaika*, XXXVI, 20-22; Plutarkhos, *Pompeius*, XXIV, 2-6. Ayrıca bkz. Bosch 1940, 88; Lloyd 2000, 212; Arslan 2007, 438; Kurt 2010a, 485.

ve tüm halklar üzerinde sınırsız güç veriyordu. Roma Senatosu, tüm krallara, hükümdarlara, ada devletlerine, halklara ve kentlere, mümkün olan her şekilde Pompeius'a yardım etmeleri için mektuplar göndermiştir. Pompeius'a askeri birlikleri yönetme ve eyaletlerden para toplayabilme yetkisi de tanınmıştır. Ayrıca Pompeius'un 120.000 piyadelik kara ordusu, 4.000-5.000 civarı atlısı, 500 savaş gemisi, komutası altına atanan 24 temsilcisi bulunmaktaydı. Bundan başka devlet kasasından ve vergilerden istediği kadar para alabilecek; kara ordusunun ve kürekçilikle ilişkili mürettebatın sayısında ve işe alımında tam yetkili olacaktı. Pompeius'tan önce, o güne dek hiçbir Romalı generale böylesine büyük bir yetki verilmemişti. Bu sebepten dolayı senatonun itibar sahibi ve en güçlü üyeleri, bu durumun korku oluşturduğuna karar vermişlerdir. Bu yüzden bu yasaya Caesar dışında herkes karşı koymuş; ancak, daha sonraki gelişmelerle yasa teklifi onaylanmıştır²⁴⁷.

Pompeius, tüm korsan tehlikesine karşı tüm Akdeniz'i on üç bölüme ayırmıştır. Her bir bölgenin başına da bir *centurion* (komutan) görevlendirmiş ve eşit miktarda gemi tahsis etmiştir. Bu komutanların görevleri, denetiminde bulunan bölgelerde karşılaştıkları korsanları yok etmek ve korsanların çevre bölgelerden yardım almasını engellemektir. Pompeius da donanmasıyla korsanların çevresinde dolaşmaya başlamıştır. Batı bölümü büyük ölçüde korsanlardan temizlenmiş; kırk gün içinde de Doğu bölgelerindeki korsan faaliyetlerine son verilmiştir. Dağlık Kilikia'da korsanlar ard arda teslim olmuşlardır. Pompeius, yakalanan korsanlar arasında, yasa dışı yollara düşmelerinin nedenini, yeteneksiz devlet görevlilerinin elinde uğradıkları hainlik ve haksızlıklara tepki olduğunu görmüş; adil davranıldığında bunların kendi amacına önemli katkıları olabileceğini düşünmüştür. Pompeius, korsan gruplarının birkaç isteğine karşı uygun davrandığı, gemilerini ve mürettebatını ele geçirince kötülük yapmadığı için, geride kalmış olanlar iyi umutlar besleyerek, Pompeius'a gelip karıları ve çocuklarıyla birlikte kendilerini teslim etmişlerdir. Bir kısım korsan ise Toroslar civarındaki kalelerde ve sağlam kentlerde emniyeti sağladıktan sonra birleşerek Korakesion (Alanya) açıklarında Pompeius'un donanmasıyla çarpışmıştır.

²⁴⁷ Plutarkhos, *Pompeius*, XXV, 2-7; XXVI, 2. Ayrıca bkz. Bosch 1940, 88; Ten-Cate 1961, 36; Lloyd 2000, 212; Arslan 2007, 438-439.

Ancak korsanlar yenilince geri çekilmek zorunda kalmışlar ve elçi göndererek teslim olmak istediklerini bildirmişlerdir. Böylece bölge tamamen Roma hakimiyetine girmiştir²⁴⁸.

Pompeius, üç ay gibi kısa bir sürede tamamlanan ve korsan tehdidini ortadan kaldıran seferinde korsanlardan pek çok geminin yanında doksan tane de tunç zırhla donatılmış gemi ele geçirmiştir. Sayıları yirmi binin üzerinde olan korsanların öldürülmesine karar verememiş, fakat diğer taraftan da çaresiz ve savaşa alışkın olan bu kadar çok kişinin serbest bırakılmasının iyi bir fikir olmadığını düşünmüştür. Böylece insanın doğası gereği korsanların, ne vahşi bir hayvan ne de asosyal bir yaratık olmadığını, hayvanların dahi daha yumuşak bir yaşam şekline geçince vahşiliklerini ve yabaniliklerini bıraktıklarını dikkate alarak, bu insanların denizden karaya nakledilmesine, kentlerde oturmaya ve tarım yapmaya alışarak uygun bir hayat sürmelerine karar vermiştir²⁴⁹.

Sonuçta M.Ö. 102 ile M.Ö. 64 yılları arasında korsanlarla mücadele etmek amacıyla Kilikia'ya gelen yönetimler, ancak kısa süreli askeri hareketler düzenlemişler ve büyük bir gayretle mücadele etmemişlerdir. Buna en iyi kanıt buraya yerleştirilen birliklerin, Roma'nın düşüncesine göre daha fazla önem taşıyan diğer bölgelere sevk edilmiş olmalarıdır. Nitekim Pompeius bir Kilikia lejyonunu Pharsalos savaşında kullanmak amacıyla geri çekmiştir. Ancak köklü değişiklikler de Pompeius zamanında yapılmıştır. Bu denli büyük ve önemli değişiklikler yapmış olan Pompeius, kendisinden önceki valilerden ve generallerden farklı olarak korsanlara karşı büyük başarılar kazanmıştır. Dağlık kesimdeki eşkıyaların düzlük kesimlere yerleşmeye ve yeni şehirler kurdurmaya zorlamak gibi önlemlerle Kilikia'nın korsan ve eşkıya sorunu da etkili bir şekilde çözümlenmiştir²⁵⁰.

²⁴⁸ Plutarkhos, *Pompeius*, XXVI, 3-4; XXVII, 4; XXVIII, 1. Ayrıca bkz. Bosch 1940, 88; Ten-Cate 1961, 36; Lloyd 2000, 212; Arslan 2007, 439-442; Kurt 2010a, 485-486.

²⁴⁹ Plutarkhos, *Pompeius*, XXVIII, 2-4. Ayrıca bazı modern yazarlar, 120 kadar yerleşim birimi ile 800-1300 arasında geminin ele geçirildiğini, 30.000 kadar korsanın ya öldürüldüğünü ya da teslim olduğunu söylemektedir. Bu görüşler için bkz. Ten-Cate 1961, 36; Sayar 1999, 203; Arslan 2007, 443-445.

²⁵⁰ Durugönül 1995, 199-200.

Korsanlara karşı verilen mücadeleler sırasında şehirlerin çoğu, büyük ölçüde tahribata uğramıştır. Tahribata uğrayan şehirler, korsan tutsaklar arasından saygın olanların buralara yerleştirilmesiyle nüfuslandırılmıştır. Pompeius, korsanları Soloi, Mallos, Adana, Epiphaneia gibi yerleşimler ile boş arazi ya da az kalabalık olan Dağlık Kilikia kentlerine yerleştirmiştir. Bununla birlikte Pompeius, korsanların büyük bir kısmını Soloi şehrine yerleştirip, şehrin ismini Pompeiopolis'e çevirmiştir²⁵¹.

Korsanlık sorununun askeri boyutunun çözülmesinin ardından Pompeius, M.Ö. 64'te Anadolu eyaletleri için düzenlemeler yapmıştır. Kilikia eyaleti de bu düzenlemeler içerisinde yer almıştır. Buna göre Kilikia eyaleti, Lykaonia, Ovalık Kilikia, Dağlık Kilikia, Pamphylia, Pisidia ve Isauria olarak altı bölgeye ayrılmıştır²⁵². Pompeius'un bu düzenlemeleri kapsamında özellikle Güney Lykaonia, Derbeli Antipater'e verilmiştir. Roma'daki iç savaşlar ve Roma'nın önemsememesi sonucu Antipater durumdan faydalanarak bölgede ufak çaplı bir krallık kurmuştur. Antipater, M.Ö. 36 yılı sonrasında ortadan kaldırılınca kadar hakimiyeti altındaki bölgeyi yönetmiştir²⁵³.

Bölgeyi korsanlardan temizleyen Pompeius, Kilikia eyaletini adını taşıdığı bölgeyle ilişkilendirmiştir. Her iki Kilikia da, onun yaptığı düzenlemelerle Kilikia eyaletinin parçaları olmuşlardır. Ancak, eyaletin sınırları adını taşıdığı bölgeden daha geniş topraklara sahip olmuştur. Başkenti Tarsus olan eyaletin sınırları, Pamphylia bölgesi de içinde olmak üzere, Khelidonia (Kırlangıç) burnundan Issos (Yumurtalık)'a kadar tüm kıyı bölgesi ile iç kesimde Torosların kuzeyindeki geniş toprakları kapsıyordu (Hrt. 13). Bunun sonucunda eyaletin yüzölçümü neredeyse iki katına çıkmıştır. Pompeius'un Anadolu'yu terk etmiş olduğu tarihten altı yıl sonra, Spinther prokonsüllüğü sırasında Asia eyaleti sınırları içinde bulunan Laodikeia (Goncalı), Synnada (Şuhut) ve Apameia'nın (Dinar) da eklenmesiyle Kilikia eyaleti,

²⁵¹ Plutarkhos, *Pompeius*, XXVIII, 4; Strabon, XIV, 3, 3. Ayrıca bkz. Lloyd 2000, 212-213; Ünal 2006, 82; Arslan 2007, 444; Kurt 2009e, 124.

²⁵² Özsait 1985, 70; Bahar 1995, 237-238.

²⁵³ Özsait 1985, 78; Kurt 2010b, 123.

tarihinin en büyük topraklarına sahip olmuştur. Ayrıca bu dönemde Kıbrıs adası da eyalete katılmıştır (M.Ö. 56)²⁵⁴.

Gerçekten de Pompeius Kilikia'sı denilen M.Ö. 56 Kilikia'sı (Hrt. 14) diğer eyaletlerden daha önemli bir konuma gelmiştir. Eyalet, Ikonion aracılığıyla Ephesos'a; Kilikia kapılarından Tarsus'a ve buradan Suriye'ye uzanan stratejik öneme sahip bir güzergaha koruyuculuk yapmıştır. Bölge, özellikle M.Ö. 56-50 yıllarında Batı Anadolu'dan Suriye'ye ana yol olmuştur²⁵⁵.

4. 2. 1. 2. 2. 4. Cicero Dönemi (M.Ö. 51-50)

M.Ö. 51-50 yılında Cicero, Kilikia eyaleti prokonsül'ü (valisi) olarak görev almıştır. Cicero, başlarda Pompeius'un, M.Ö. 52'de çıkardığı *Lex Pompeia de Provinciis* adlı yasayla magistratlık (yüksek devlet memuru) ile valilik görevi arasına beş yıllık bir ara koyması sebebiyle bu görevi istememiş, ancak daha sonra eyalet valisi olması için ikna edilmiştir. Bu yasa ile seçim masrafları ile valilik masraflarının karışması önlenmeye çalışılmıştır²⁵⁶. Cicero'ya verilen görev, Parthların saldırısına karşı bölgede Roma birliklerinin komutanlığını üstlenmek ve faaliyetleri yürütmektir. Bu görev için Cicero, Laodikeia, Apameia, Syndada ve Philomelion'dan sonra içinde birliklerinin yığınak yaptığı Ikonion'a ulaşmıştır (M.Ö. 51 Ağustos). Ikonion'da bulunan bu birlikler dağınık olmasına rağmen Kilikia'ya en yakın ve en büyük Roma birliğiydi²⁵⁷.

Cicero, Kilikia eyaletine ayak basar basmaz onu en çok etkileyen durum, şehirlerin acınacak durumu olmuştur. Öyle ki Cicero, karşısında şehirlerin yıkılmış olduğunu, insanların yoksul ve yaşama isteklerini tamamen kaybettikleri bir eyalet bulmuştur. Bu eyalet, Cicero döneminde de Lykaonia, Dağlık Kilikia, Pamphylia, Lykia hatta Phrygia'nın büyük bölümünü içine almıştır (Hrt. 15)²⁵⁸.

²⁵⁴ Cassius Dio, *Rhomanika*, XXXIX, 12-16; 55-56. Ayrıca bkz. Özsait 1985, 78; Lloyd 2000, 223; Kaya 2005a, 18-19; Kurt 2010a, 488.

²⁵⁵ Mitford 1980, 1238; Kurt 2009e, 126.

²⁵⁶ Özsait 1985, 79; Bahar 1995, 238; Freeman 2003, 493; Ünal 2006, 82.

²⁵⁷ Umar 1999, 524; Kurt 2010c, 55-56.

²⁵⁸ Ramsay 2000, 108; Kurt 2009e, 126; 2010c, 54.

Cicero, kendilerine Eleutherokilik (Özgür Kilikialılar) adını veren ve medeniyetten mahrum kalmış, yabani vahşiler olarak tanımladığı dağlı kabileler üzerine yürümüştür (M.Ö. 51). Ne Seleukoslar ne de Pompeius zamanında hakimiyet altına alınamamış ve asla bir krala bağlı olmamış olan bu kavmin toprakları ovadan kaçanlar için iyi bir sığınak oluşturmaktaydı. Ayrıca söz konusu halkın Roma düşmanı Parthlara sempati duydukları haberleri de geliyordu. Cicero bu yerel halkın direncini kırmak ve Roma yönetiminin bölgedeki itibarını yeniden sağlamak için onların mutlaka ezilmesi gerektiğini düşünüyordu. Bu amaçla iki aya yakın bir kuşatmadan sonra bu kavmi sindirmiş; yirmiye yakın yerleşim birimi yok edilmiştir. Kent halkı köle olarak satılmış, bu satıştan gelir elde edilmiştir. Cicero'nun dağlara yaptığı şiddetli saldırılar, Kilikia'da daha önce Mezopotamyalıların uyguladığı anarşiyi cezalandırıcı ve ortadan kaldırmaya yönelik girişimlerden daha ağır olduğu düşünülmektedir. Cicero, kuşatma mevsimi sona erdiğinde orduyu kışlık karargahına göndermiş; esir edilmiş ya da muhalif olan insanları köylerde tutmasını emrederek, komutayı kardeşi Quintus Cicero'ya bırakmıştır. Cicero, M.Ö. 50 yılının başında Torosların kuzeyine gitmek için Tarsus'u terk etmiş ve bu civardaki kentlerin sorunlarını çözmeye çalışmıştır. M.Ö. 50 yılının yaz aylarında ise hakimiyetindeki eyaletleri questor Calvus'a bırakarak Kilikia'dan ayrılmıştır²⁵⁹.

Cicero, Kilikia eyaletinde daha önce görev yapmış valilerden oldukça farklıdır. Cicero'nun valiliği, Roma'nın bölge halkları üzerindeki kötü yönetim imajının ortadan kaldırılması ve saygınlığını tekrar kazanması açısından büyük önem taşımaktadır. Cicero'nun göreve gelmesinden sonra, bölgenin huzura kavuşması için yeni bir fırsat doğmuştur. Kilikia'da iyi bir yönetim sergileyen Cicero, çirkin görev anlayışı ve kötü yönetime maruz kalmış halk için bölgede önemli değişiklikler yapmıştır. Bu yönüyle Cicero, bu eyaleti bir gelir kaynağı olarak gören ve büyük yıkımlara sebep olan klasik vali görüntüsünden oldukça uzaktır. İlk başlardaki yönetim zafiyetinin ardından, bu yeni eyaleti durgunluktan ve iflastan kurtaran, yine Cicero olmuştur. Cicero, bu makama gelince, yönetimde reform yapma yeteneğini kullanmış ve tarafsız kamu hizmeti sunmuştur. Bu yönüyle Cicero, belki de o zamanın eyalet valilerine örnek olmuştur. Önceki valilerin Cicero, eyalet

²⁵⁹ Sayar 1999, 205; Kurt 2010a, 491.

yönetiminde hem askeri hem sivil olmak üzere çift yönlü bir rol üstlenmiştir. Cicero'nun bu eyalet valiliğini şekillendiren temel unsurlarından birisi de Parth sorunu olmuştur. Roma'nın M.Ö. I. yüzyılda iç savaşlar yüzünden doğu sorunuyla yeterince ilgilenememesi sonucu Parthlar, Roma için önemli bir tehdit unsuru olmuşlardır. Öyle ki eyalette yaptığı askeri, idari ve sosyo-ekonomik düzenlemelerin çoğu muhtemel bir Parth istilasına karşı önlem niteliği taşımaktadır. Cicero'nun Parth tehdidinin büyüklüğünü iyi kavradığının en büyük göstergelerinden birisi de hiç şüphesiz bağımlı krallıklarla olan ilişkileridir. Kilikia geçitlerini koruma görevi üstlenmiş Derbeli Antipater ve Amanoslar bölgesi kralı Tarkondimotos ile kurulan kişisel dostluk ilişkilerini Parth tehdidine karşı müttefik arayışlarıyla açıklanabilir²⁶⁰.

Cumhuriyet yönetimi altındaki Kilikia eyaletinin, Cicero döneminin sonuna kadar sınırları tam anlamıyla belirginlik kazanmamıştır. Bu sınır farklı zamanlarda çeşitlilik göstermiştir. Kilikia valisi bazen Pamphylia'da, bazen Lykia kıyılarında bazen Lykaonia'da bulunuyordu. Kilikia eyaletinin çeşitlilik gösteren özelliği, Roma politikası ve yönetiminin karışık durumunu yansıtmaktadır. M.Ö. 104 ile M.Ö. 49 arasında Roma politikasının amaçları da belirsiz ve etkisizdi. M.Ö. 49'da Roma iç savaşı çıkıncaya kadar da belirgin bir politikası olmamıştır²⁶¹.

M.Ö. 49 yılından sonraki düzenlemelerle üç Phrygia Diocesliği, Laodikeia (Denizli) Apameia (Dinar) ve Sydada (Şuhut) Kilikia'dan alınarak Asia eyaletine bağlanmıştır. Aynı şekilde Pamphylia'da Asia ile birleşince, arada kalan Milyas ve Batı Pisidia da Kilikia'dan alınarak Asia eyaletine katılmıştır. Böylece Kilikia eyaleti parçalanma sürecine girmiştir. Çok geniş alanlara yayılan Kilikia eyaleti, siyasi olarak Asia eyaletinin önem kazanmasıyla bir anda dağılmaya başlamıştır. M.Ö. 44'te Ovalık Kilikia, Parthlara karşı güçlü bir askeri birlik oluşturmak için Suriye eyaletine bağlanmıştır. Bu dönemden sonra bölgede artık farklı bir yönetim oluşmaya başlamıştır. Bölge, bu tarihten sonra daha çok Caesar'ın bir siyasi anlayışı olarak

²⁶⁰ Özsaıt 1985, 80; Lloyd 2000, 223; Kurt 2010c, 61-62.

²⁶¹ Ramsay 2000, 108-109.

kukla krallar tarafından yönetilmiştir. Daha sonra Roma-Parth mücadeleleri sonucunda bölgede bir takım vasal krallıklar kurulmuştur²⁶².

M.Ö. 50'li yılların sonunda ve M.Ö. 40'lı yılların başında Roma devleti, iç savaş sürecinde, Anadolu'nun güneyindeki dağlık bölgelerde bir takım güçlüklerle karşılaşmıştır. Romalı yöneticiler, kişisel ajanları aracılığıyla aşamalı, kontrollü ve bilinçli bir şekilde geriye çekilmişlerdir. Bu politika, Dağlık Kilikia, Isauria, Lykaonia, Ovalık Kilikia ve doğuda Amanos dağlarından oluşan dağlık bölgelerde uygulanmıştır. Bu dönemin sonrasında ise Anadolu'nun diğer yerlerinde olduğu gibi burada da yerli prensler kullanma yoluna gidilmiştir²⁶³.

4. 2. 1. 2. 2. 5. Marcus Antonius Dönemi (M.Ö. 40-36)

Cicero'nun valiğinden sonra Marcus Antonius Anadolu'yu yeniden düzenlemiştir (M.Ö. 40-39). Antonius'un Anadolu'da uyguladığı politikanın amacı, bölgede güçlü krallar yerine, başında Roma'nın güvenebileceği yerel önderleri bulundurmaktır. Böylece bölgeyi denetim altında tutmak istemiştir. Bu amaçla Anadolu'nun henüz Roma egemenliğine alınarak birer eyalete dönüştürülmemiş bulunan doğu bölgelerini çeşitli yerel hükümdarlara bağışlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Teukrid sülalesinin bir üyesi olan Polemo'ya, başkenti Ikonion olmak üzere Lykaonia Ovası'nı, Toros Dağları'nı aşan geçitleri ve Kilikia kapılarını bırakmıştır. Polemo belki de Claudiopolis'in (Mut) kurucusudur. Amyntas'ın krallığı, bu dönemde Pisidia ve çevresini kapsarken; Derbe ve Laranda'da ise Antipater hükümdarlığı devam etmiştir. Antonius, Anadolu'yu yeniden şekillendirirken, verimsiz, yönetimi güç ve her zaman sıkıntı çıkarabilecek sahaları, Roma vasallarına bırakmıştır. Antonius, bu bölgede genel olarak kişisel dostluk modelini ön plana çıkarmıştır²⁶⁴.

Dağlık bölgeleri yerel hükümdarların yönetimine bırakma politikasında bağımlı krallar, bu bölgelerden şahsen sorumlu tutulmaktaydılar. Ancak bu krallar buraları istedikleri gibi yönetebilmekte ve sömürebilmekteydiler. Fakat bu küçük

²⁶² Özsait 1985, 79; Kaya 2005a, 19; Doğanay 2005, 64; Kurt 2009e, 126; 2010a, 493.

²⁶³ Kurt 2009c, 38.

²⁶⁴ Durugönül 1995, 200; Kurt 2009c, 129-130.

krallıkların hiçbirisi, halklarından kuvvet toplamak için gerekli güç ve araçlara sahip değillerdi. Bunun sonucu olarak bağımlı krallıklar sistemi, Antonius'un egemenliği sırasında sorunsuz ve düzenli olarak işlemiştir. Bu sayede, M.Ö. I. yüzyılın ortalarında başlayan ve M.S. I. yüzyıl sonlarına kadar devam eden dönemde, bölgede güçlü bir himaye sağlanmıştır. Yerel krallar, bu güçlü himaye ile dağ ve ova arasında politik bir birliktelik oluşturma yolunda çaba göstermeye teşvik edilmişlerdir²⁶⁵.

Ayrıca bu dönemde, Antonius, karısını terk ederek Suriye'de Antiocheia'ya gelmiş ve Kleopatra ile evlenmiştir (M.Ö. 37). Marcus Antonius, Mısır kraliçesi Kleopatra'ya evlilik hediyesi olarak bölgede Dağlık Kilikia'nın bir bölümünü vermiştir²⁶⁶.

Kleopatra'ya Dağlık Kilikia'nın hangi kesimlerinin bırakıldığı net değildir. Bununla birlikte Dağlık Kilikia civarındaki Domitiopolis (Dindabol) ile Anamur'un batısındaki Didiopolis'in (Kalınören Köyü) adlarının bu dönemde Antonius'un önde gelen taraftarlarından ikisinin isimlerine izafeten verilmiş olduğu düşünülmektedir. Elde edilen bu bilgilere göre Kleopatra sadece Anemurium kıyılarına değil, iç kesimlerde Germanikopolis (Ermenek), Diocaseria (Uzuncaburç), Domitiopolis (Dindabol), Neapolis, Lauzandos (Kirazlıyayla), Zenonopolis (Elmayurdu/Ermenek), Eirenopolis (İrnebol), Titiopolis, Claudiopolis (Mut), Dalisandos'dan (Sarıoğlan) oluşan on şehri içine alan bölgeyi de elinde tutmuştur. Bu on şehrin yer aldığı bölgenin genel adı Dekapolis olarak isimlendirilmiştir. Bununla birlikte, Antonius, M.Ö. 38-36 yıllarında yaptığı düzenlemeler sırasında Lykaonia'nın Dağlık Kilikia'ya kadar olan kısmını Polemo'ya bıraktığına göre Kleopatra'ya verilen toprakların, kıyıda Kalykadnos Seleukeia'sı (Silifke) Anemurium (Anamur) hattı ile iç bölgede Lauzandos'a (Kirazlıyayla) kadar uzanan sahanın olduğu düşünülebilir (Hrt. 16). Öte yandan Kleopatra'ya hediye edilen yerlerin ortak özelliği, gemi yapımına uygun sedir ağacı ormanlarının bol bulunduğu yerler olmasıdır²⁶⁷.

Diğer yandan Antipater, Roma'nın iç karışıklıklarından faydalanarak, muhtemelen sınırlarını Olba Tapınak Devleti'nin iç kesimlerine kadar yani Orta

²⁶⁵ Kurt 2009c, 37.

²⁶⁶ Strabon, XIV, 5, 3. Ayrıca bkz. Bosch 1940, 118; Mitford 1980, 1241; Sayar 1999, 206-207.

²⁶⁷ Doğanay 2005, 99; Kurt 2009e, 128-129; 2009c, 36.

Dağlık Kilikia'ya kadar genişletmiştir. Bu durumda onun hakimiyet alanının, Isauria'nın doğusuyla Toros dağlarına kadar olan bölge olduğu anlaşılmaktadır. Antipater'in böyle bir girişimde bulunmasının temelinde, güvenliğin yanı sıra denize ulaşma amacı olabilir. Nitekim bu hareketle Sertavul Geçidi ile Isauria'nın doğusunda kalan geçitleri kontrol altına alacaktı. Isauria'nın batısı ise Polemo'nun elindeydi. Benzer şekilde Polemo'nun da sınırlarını Torosların kuzey yamaçlarına kadar genişlettiği ve Karadağ'a da sahip olduğu düşünülmektedir²⁶⁸.

Böylece Antonius tarafından, eyalet topraklarının komşu eyalet ve bağımlı krallara eklenmesi veya bağışlanmasıyla, Kilikia eyaletinin parçalanma süreci tamamlanmıştır (M.Ö. 38-36)²⁶⁹.

Polemo'nun devleti de Galatia kralı Amyntas ile Mısır kraliçesi Kleopatra arasında paylaştırılmıştır (M.Ö. 36). Bu paylaşımda, Kleopatra, sahil kesimleri ile iç kesimlere kadar birçok yeri ele geçirmiştir. Kleopatra'nın bu bölgedeki toprakların bir kısmına sahip olması, bir zamanlar Julius Caesar ile bu dönemde ise Antonius ile yakın dostluk ilişkilerinin ürünüdür²⁷⁰.

Antonius'un politikasında, Kilikia'nın Akdeniz kıyısındaki korsan faaliyetlerine açık olması bakımından stratejik olan bölgeleri sürekli tutma çabası göze çarpmaktadır. Akdeniz ticaretini elde tutma ve gemi yapımı için ihtiyaç duyulan kereste ihtiyacı bunu zorunlu kılmaktaydı. Ayrıca Antonius, Apameia barışından bu yana Roma'nın geleneksel doğu politikasına uygun olarak Dağlık Kilikia ve çevresine bağımlı krallıklar kurmuştur. Böylece Roma, iç savaşlar süresince, bölgeye müdahale etmek zorunda kalmamıştır²⁷¹.

Son olarak, Kilikia eyaletinde görev yapmış valilerin görevlerini özetlemenin faydalı olacağı düşüncesindeyiz. Burada görev yapan Romalı valiler, genellikle Anadolu'nun güney ve doğu Akdeniz kıyılarında Romalıların çıkarlarını korumakla görevliydi. Nerede acil olarak kendisine ihtiyaç duyulursa, oraya gidiyordu.

²⁶⁸ Kurt 2010b, 124.

²⁶⁹ Cassius Dio, *Rhomanika*, XLIX 22; Ayrıca bkz. Kaya 2005a, 19.

²⁷⁰ Ünal 2006, 86.

²⁷¹ Kurt 2009c, 40-41.

Gerektiği zaman, henüz Romalı olmayan topraklara, askerleriyle girme yetkisi vardı. Bu durum Romalılara, o bölgelerde belirsiz bir hareket özgürlüğü hakkının verildiğini düşündürmektedir. Bu siyaset kapsamında Anadolu, Asya ve Kilikia olarak iki eyalete bölünmüştür. Bu bölünmenin muhtemel ilkesi: Asya eyaletinin görev alanına girmeyen ne varsa, Kilikia eyaletinin görev alanına girmesidir²⁷². Görüldüğü üzere Kilikia eyaleti, kuruluş süreci, sınırları ve adıyla kastettiği alan bakımından Asia eyaletinden çok farklıdır²⁷³.

4. 2. 1. 3. Amyntas'ın Egemenliği (M.Ö. 31- 25)

Marcus Antonius'un, yapmış olduğu düzenleme sonucu başarılarından dolayı Amyntas'a, Polemo'nun topraklarının bir bölümünü bıraktığını belirtmiştik (M.Ö. 36). Amyntas'ın egemenlik sahasının geniş bir alana yayılmasının ilk önemli gelişmesi ise M.Ö. 31 yılı olmuştur. Amyntas, Actium Savaşı'na Antonius taraftarı olarak katılmış, ancak deneyimli ve yetenekli olan bu kral, savaşın nasıl sonuçlanacağı henüz belli değilken Antonius'a ihanet ederek 2000 Galat atlısıyla Octavianus tarafına geçmiştir (M.Ö. 31). Bu savaşta zaferle ayrılan taraf Octavianus olunca, Amyntas, Galatia kralı olarak mevcut konumunu koruyabilmiştir. Bununla birlikte Octavianus, Amyntas'a savaştaki değerli hizmetlerinin bir ödülü olarak, mevcut topraklarına ilaveten Isauria ile Kleopatra tarafından yönetilen Kilikia Trakheia'yı (Dağlık Kilikia) bağışlamış ve onun Galatia Krallığı'nın sınırlarını genişletmiştir²⁷⁴. Amyntas'ın uzak görüşlü, zeki ve yetenekli bir komutan olması onun krallığa giden yolunu açmıştır. Böylesi yetenekli ve zeki bir kral, Toros dağlarında yaşayan vahşi kabilelerle mücadele ederken kendisi adına ya da çocuklarına bırakabileceği bir ülke uğruna değil Romalılar adına savaştığının farkında olmalıdır. Nitekim Galatia Krallığı bu krallığın gerçek varisi Kastor'un oğlu Deiotaros'a değil, Roma tarafından kendisine verilmiştir²⁷⁵.

Coğrafya ve etnik yoğunlaşma açısından bakıldığında Amyntas'ın Galatia Krallığı'nın iki ana parçadan oluştuğu görülmektedir. Birinci parçası, kuzeydeki

²⁷² Ramsay 2000, 107-108.

²⁷³ Kaya 2005a, 17.

²⁷⁴ Arslan 2000, 180-181; Lloyd 2000, 235-236; Kaya 2005b, 148.

²⁷⁵ Kaya 2005b, 156-157.

Galatların ülkesi Galatia'dır. Bizim için önemli olan Amyntas'ın Galatia Krallığı'nın ikinci parçasıdır. Burası, güneyde Lykaonia'nın bir bölümü, Isauria, Kilikia Pedias (Ovalık Kilikia), Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikia), Pamphylia ve Büyük Phrygia'nın bir bölümünü içine alan bölgedir (Hrt. 17). Krallığın bu kesimini Amyntas'a bağışlamak Antonius için hiç kuşkusuz hükmetmekten daha kolaydır. Çünkü burası, isyankar kabilelerin yaşadığı bir bölgedir. Amyntas, Galatia Krallığı'nın bu kesimindeki bölgelere hükmetmek için, önce buraları fethetmesi gerektiğinin farkındaydı. Actium Savaşı'na değin otorite kurma yolunda önemli başarılar elde etmiş olan Amyntas, söz konusu savaştan sonraki fetih hareketine olasılıkla Kremna'dan (Çamlıkköy) başlamıştır. Bu bölgedeki savaşları sırasında bazı kentler ona yardım etmiştir. Nitekim Sandalion kenti halkına karşı savaşırken, Termesoslular ile Typallia (Çitdibi/Antalya) halkının Amyntas'a yardım ettikleri bilinmektedir²⁷⁶.

Kremna'yı ele geçirdikten sonra doğuya yönelen Amyntas, Isauria tiranı Derbeli Antipater ile savaşmıştır. Antipater hem savaşı hem de yaşamını kaybetmiştir. Amyntas, Laranda ile Antipater'in kraliyet sarayının bulunduğu Derbe'yi ele geçirip tahrip etmiş; burada kendisi için bir kraliyet sarayı inşa ettirmeye başlamıştır²⁷⁷. Daha sonra Karalis (Beyşehir Gölü) ile Trogitis (Suğla Gölü) arasındaki bölgede yaşayan Homanadlar üzerine yürümüştür. Çevrede büyük bir huzursuzluk kaynağı olan Homanadlara ait tahkimatlı yerleri ve kaleleri teker teker ele geçirmiştir. Ancak savaşlar sırasında öldürmüş olduğu bir Homanad beyinin karısı tarafından pusuya düşürülerek M.Ö. 25'te öldürülmüştür²⁷⁸.

4. 2. 2. İmparatorluk Dönemi (M.Ö. 27-M.S. 395)

Marcus Antonius ile Octavianus arasında yapılan Actium Savaşı'nda Marcus Antonius mağlup olmuştur. Böylece Marcus Antonius'un devletin doğusundaki hakimiyeti sona ermiştir (M.Ö. 31). Söz konusu savaşta Antonius ve Kleopatra'nın intiharı ile de Octavianus 32 yaşında Roma'nın tek hakimi olmuştur. Octavianus'un Roma'ya tek başına hakim olması ve savaş döneminin sonlanması ile Doğu'da yaygın olarak inanılan bir düşüncenin artık gerçekleştiği yorumları yapılmıştır. Bu

²⁷⁶ Kaya 2005b, 148-149.

²⁷⁷ Kaya 2005b, 150; Kurt 2010b, 125.

²⁷⁸ Strabon, XII, 6, 3-4. Ayrıca bkz. Arslan 2000, 185-186; Kaya 2005b, 151.

düşünce, uzun ve sefaletle geçen dönemden sonra genç bir adamın kurtarıcı olarak geleceği ve bir *barış devleti* kuracağıydı. Octavianus, söz konusu barış devletini kurma amacıyla Roma devlet yönetimini tamamen yeni ilkeler ile yeniden oluşturmuştur (M.Ö. 27). Böylece cumhuriyet rejiminden imparatorluk rejimine geçilmiş; neredeyse yüz yıl sürmüş olan iç savaş sona ermiştir. Octavianus, bu rejim ile devletin bütün silahlı güçlerinin başkomutanlığını üstlenmiştir. Octavianus, Roma'daki bu düzenlemeler sonucu Augustus (Ulu) unvanı almıştır. Augustus'un yeni yönetim anlayışı ile imparatorlukta geleceğe güven duygusu yeniden kazanılmıştır. Toprakları yıllardır askeri güçlerin mücadelelerine sahne olan Roma'ya bağımlı halklar da, ekonomilerini tekrar kurma planları yapmaya başlamışlardır²⁷⁹.

Nitekim çalışma alanımızı oluşturan Kilikia-Lykaonia bölgeleri de bu siyasi değişimden etkilenmiş ve Hellenistik dönemden itibaren artış gösteren bayındırlık faaliyetleri bölgede bu dönemde daha da hız kazanmıştır²⁸⁰.

Özellikle Pax Romana (Barış Dönemi) (M.Ö. 27-M.S. 180)²⁸¹ olarak adlandırılan dönemde bölgede yapılaşma başlamıştır²⁸². Seramik sonuçlarından elde edilen bilgiler de bu bilgiyi desteklemektedir. Bu sonuçlara göre yörede yerleşim, Roma döneminde çok büyük bir gelişmeye sahne olmuştur²⁸³. Bu yapılaşma ile Kilikia-Lykaonia çevresinin, Roma'nın diğer kentleri ile bağlantısının korunması amaçlanmıştır. Bu faaliyetler kapsamında çeşme, cadde gibi işlevsel yapıların yanı sıra, agora, tiyatro ve sütunlu cadde gibi kentsel yapılar da hizmete açılmıştır²⁸⁴. Söz konusu yapıların hizmete açılması ile kültürel ve sosyal faaliyetlerde de büyük gelişmelerin yaşandığı söylenebilir.

²⁷⁹ Cassius Dio, *Rhomaika*, XXXIX, 41, 6; LI 10-15. Ayrıca bkz. Bosch 1940, 120-121; Akşit 1985, 31-41; Lloyd 2000, 226-227.

²⁸⁰ Şahin 2003, 343.

²⁸¹ Pax Romana ile ilgili bilgi için bkz. Tekin 2012, 222.

²⁸² Durugönül 2002, 114.

²⁸³ Rauh 2007, 114.

²⁸⁴ Durugönül 2002, 114.

4. 2. 2. 1. Augustus Dönemi (M.Ö. 27-M.S. 14)

Augustus, uzun süren savaş döneminin ardından, kalıcı barışı sağlamak için, doğu ve batıyı tek bir yönetim altına alma gerekliliğini düşünmüş ve bunu uygulamıştır. Bu düşünce ile Augustus, Roma topraklarını fazla genişletmemiş; sınırdaki toprakları kendine bağlı krallara emanet etme geleneğini sürdürmüştür. Bu kralların görevini ise hakim oldukları bölgedeki barışı sağlamak, bu bölgelerdeki halkı uygarlaştırmak ve eğitmek olarak belirlemiştir²⁸⁵.

Augustus ile başlayan İmparatorluk dönemi politikasında Roma, yönetimi altında olan toplumlara hizmet etmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, söz konusu toplumların dürüstçe yönetilmeleri ve bu toplumların eğitilmelerinin gerekliliği düşünülmüştür. Böylece her bireyin Roma vatandaşlığına alınmaları amaçlanmıştır. İmparatorluğun politikası ve imparatorların gerçekleştirmeye çalıştıkları hedef de bu olmuştur. Ayrıca Augustus, senatonun eyalet valilerini atama yetkisini, eyaletlerle ilgili olarak yaptığı düzenlemeyle sınırlandırmıştır (M.Ö. 27). Bu düzenlemeyle, başta sınır eyaletleri olmak üzere bazı eyalet valilerini atama yetkisi imparatora verilmiştir. Bunun sonucunda Roma eyaletleri ikiye ayrılmıştır. İmparatorluğun sınırındaki eyaletler “imparator eyaletleri” olarak, iç kesimlerde kalan eyaletler ise “senato eyaletleri” olarak düzenlenmiştir²⁸⁶.

Augustus, Anadolu’nun orta ve güneyinde temel görevi asi kabilelere karşı bekçilik yapmak olan koloniler kurmuştur. Lykaonia’da Colonia Iulia Felix Gemina Lystra (Hatunsaray); Kilikia’da ise Colonia Iulia Augusta Felix Ninica (Claudiopolis-Mut) kurulmuştur. Colonia Iulia Felix Gemina Lystra’nın (Hatunsaray), Sulpicius Quirinus’un Homanadlara karşı kazandığı zaferden sonra, M.Ö. 6 yılı civarlarında kurulduğu düşünülmektedir. Bu koloniler, Roma’nın yerel kolluk güçleri olarak değerlendirilebilir²⁸⁷.

Roma kolonileri genellikle askeri hareketler açısından önemli yerlere kurulmuşlardır. Böyle bir yere yerleştirilmiş olan görevliler, Roma’ya bağlılıklarıyla

²⁸⁵ Ramsay 2000, 110.

²⁸⁶ Akşit 1985, 51; Ramsay 2000, 111-112; Kaya 2005a, 22.

²⁸⁷ Ramsay 1960, 419-420; Kurt 2010b, 126; Tekin 2012, 224.

bekçilik görevlerini yerine getirmişler, yerli halkın isyanlarını bastırmışlardır. Yani bu koloniler, yerel kolluk kuvveti görevi üstlenmişler ve Roma'nın bölgedeki varlığını sağlamlaştırmayı amaçlamışlardır²⁸⁸.

Augustus, bu tip kolonileri kurarken bölge güvenliğini sağlamanın yanı sıra Roma kültürünü yaymayı da düşünmüştür. Augustus'un bu politikası kendisinden sonra gelen Tiberius (M.S. 14-37) tarafından da devam ettirilmiştir. Öyle ki Tiberius, Lykaonia'da *Via Sebaste* üzerinde yer alan eski Pappa şehrinin ismini Tiberiopolis (Yunuslar-Beyşehir) olarak değiştirmiştir. Bu durum, Romalılaştırma politikasının Augustus'tan sonra devam ettiğini göstermektedir²⁸⁹.

Bölgede koloniler kuran Augustus hiç yeni bir şehir kurmamıştır. Bu kesimin kentleşmesi sonraki imparatorlar Tiberius ve Claudius zamanında gerçekleşmiştir. Roma yönetimi bölgede, adını egemen hanedanlığı üyelerinin isimlerinden alan şehirlerin kuruluşu veya imarıyla kendisini güçlü bir şekilde göstermiştir. Germanikopolis (Ermenek), Claudiolis (Mut), Claudioderbe (Derbe), Claudikonium (Konya) gibi kentler ile Galatia'nın güneyinin tamamı, tek bir idari sisteme bağlanmış ve Toroslarda Roma hakimiyeti sağlamlaştırılmıştır. Korsanlarla mücadelelerden önemli dersler çıkaran Roma, aynı sorunlarla tekrar karşılaşmak istemediğinden yeni şehirler kurmuş; bu şehirlerle bağlantı kurmak amacıyla da, yol şebekesi yapımını hızlandırmıştır. Anadolu'nun coğrafi koşulları nedeniyle anayolların doğudan batıya doğru bir rota izlemesi, Lykaonia'daki şehirleşme faaliyetlerinin hız kazanmasına sebep olmuştur. İç kesimlere nüfuz etmek, çetin ve sarp sahaları kontrol altında tutmak, güçlü bir yol ağı sayesinde gerçekleştirilebilirdi. Aynı zamanda yol şebekesi, Torosların huzur ve güvenliği için şarttı. Roma, bu sebeplerden dolayı bölgedeki yol şebekesine çok önem vermiştir²⁹⁰.

4. 2. 2. 1. 1. Galatia Eyaleti Dönemi (M.Ö. 25-20)

Augustus'un çok güvendiği ve bu bölgeye görevlendirdiği Galat kralı Amyntas, O'nun istediği barış ortamını sağlayamamıştır. Amyntas'ın Homanadlar

²⁸⁸ Kurt 2010b, 126.

²⁸⁹ Ramsay 1960, 444; Özsaıt 1985, 96-97.

²⁹⁰ Ramsay 1960, 414; Kurt 2010b, 126-127.

tarafından öldürülmesinin ardından, bölgede yeniden huzursuzluk başlamıştır (M. Ö. 25)²⁹¹.

Amyntas'ın Toroslarda yaşayan vahşi kabilelerce öldürülmüş olması, muhtemelen Augustus için beklenmedik bir gelişmeydi. Beklenmeyen bu ölüm ile kabilesel yaşamın egemenliği çökertilmeden kalmıştır. Bunun sonucunda Augustus, Amyntas'ın yerine atanacak bir bağımlı kralın ve kralın çocuklarının Toroslarda yaşayan bu kabileleri kontrol altına alabileceklerine ikna olmamıştır. Bu nedenle Augustus, Galatia Krallığı'nı Amyntas'ın çocuklarına bırakmamış ve Roma toprağı yaparak bu krallığın Galatia eyaletine dönüşmesine karar vermiştir (M.Ö. 25). Sadık dostu Lollius'u daeyaleti kurmakla görevlendirmiştir. Böylece Galatia, Roma'nın Anadolu'daki ilk imparator eyaleti, Lollius da bu eyaletin ilk valisi olmuştur²⁹².

Roma, her eyalette uyguladığı gibi Galatia eyaletini oluşturmadan önce de on kişilik bir komisyon görevlendirmiştir. Bu komisyonun görevi ilhak etmek istenen bölgeye gidip; bölgenin, kurumlarını, kanunlarını, ekonomisini ve kültürünü incelemektir²⁹³.

Lollius'un, "legatus Pro praetore" unvanıyla Galatia'ya geldiği, Augustus adına kurmuş olduğu eyaletin valiliğini yaptığı kesin olarak bilinmektedir (M.Ö. 25-23). Ancak Lollius'un bu eyalette yaptıkları hakkında hiçbir kayıt yoktur. Lollius'un valilik görevi sırasında yaptığı bilinen tek şey, Galatia Krallığı'nın tüm topraklarını, söz konusu eyaletin sınırları içerisine almış olmasıdır. Yani Galatların ülkesi olan Galatia'nın yanı sıra Pisidia, Lykaonia, KilikiaTrakheia (Dağlık Kilikia) ve Attaleia ile Side'nin de içinde bulunduğu Pamphylia'nın bir kısmı Galatia eyaletinin sınırları içerisinde kalmıştır (Hrt. 18)²⁹⁴.

4. 2. 2. 2. Kappadokia Krallığı'nın Bölgedeki Egemenliği (M.Ö. 20-M.S. 36)

Galatia eyaletinin kurulmasından beş yıl sonra Kilikia Trakheia, Kappadokia kralı Arkhelaos'a verilmiştir (M.Ö. 20). Arkhelaos'un ikamet yeri de Elaiussa

²⁹¹ Strabon, XII, 6, 3-4. Ayrıca bkz. Arslan 2000, 185-186; Kaya 2005b, 151.

²⁹² Ramsay 2000, 110-111; Kaya 2005b, 158; Kurt 2010b, 125.

²⁹³ Plinius, *Epistuale*, X, no. 130.

²⁹⁴ Ramsay 1960, 413; Kaya 2005a, 19-20; 2005b, 158-159; Bahar 2015, 289.

Sebaste'dir. Arkhelaos'un adı rahip unvanıyla Korykos'taki (Kız Kalesi) bir yazıtta bulunduğu aktarılmaktadır. Bu yazıt ile birlikte, Arkhealos'un hakimiyetinin Korykos'a kadar yayıldığı bilgisi elde edilmiştir. Bununla birlikte Derbe ve Laranda'nın da söz konusu kralın hakimiyeti altında olduğu düşünülebilir. İlerleyen dönemde ise Romalılar, Kappadokia kralı Arkhelaos'a karşı, baş kaldıracığı kuşkusu hatta suçlamasında bulunmuşlar ve bu kral, yargılanmaktayken, Roma'da ölmüştür²⁹⁵.

I. Arkhelaos'un ölümünden sonra oğlu II. Arkhelaos'a Dağlık Kilikia'nın bir parçası ile Lykaonia bırakılmıştır. II. Arkhelaos, M.S. 36 yılına kadar yönetimde kalmıştır. II. Arkhelaos'un elinde Kilikia'nın ne kadarının kaldığı açık değildir. Bununla birlikte I. Arkhelaos'un hükmettiği Kilikia topraklarının büyük bir kısmının, II. Arkhelaos'un egemenliği altında olduğu düşünülebilir²⁹⁶.

4. 2. 2. 3. Kommagene Kralı IV. Antiokhos ile Pontos Kralı II. Polemon'un Bölgedeki Egemenliği (M.S. 36-72)

II. Arkhelaos ölünce, imparator Caligula, onun yerine Kommagene kralı IV. Antiokhos'u getirmiştir. Lykaonia'nın bir parçası ile Dağlık Kilikia'nın ortası IV. Antiokhos'un egemenliğine bırakılmıştır. IV. Antiokhos, II. Arkhelaos'tan sonra sahipsiz kalmış olan Dağlık Kilikia'yı da krallığına dahil etmiş, böylece Amanos bölgesinin yanı sıra Dağlık Kilikia'da, Elaiussa-Sebaste, Selinus (Gazipaşa), Anemurium (Res. 6) ve Kelenderis (Aydıncık) şehirlerini de içine alan bir bölgeyi egemenliği altına almıştır. Ayrıca IV. Antiokhos, Germanicopolis (Ermenek), Philadelphia (Ermenek/Gökçeseki) (Res. 7) kentlerini kurmuştur. Bununla birlikte IV. Antiokhos, Dağlık Kilikia'ya önemli liman kentleri de kurmuştur. Bu liman kentleri, Antiocheia Ad Cragum (Gazipaşa) ve kızının adını taşıyan Alanya'nın doğusunda Iotape'dir. IV. Antiokhos'un sikkelerinden elde edilen bilgilere göre, bu kralın egemenliğinin, Elaiussa-Sebaste'den başlayarakbatıda Anemurium'a, kuzeyde

²⁹⁵ Cassius Dio, *Rhomaika*, XLIX 32, 3. Ayrıca bkz. Umar 1999, 555; Kaya 2005b, 159; Ünal 2006, 82-83.

²⁹⁶ Ramsay 1960, 413; Umar 1999, 527; Kurt 2010b, 126.

Lykaonia'ya kadar uzandığı düşünülmektedir. Yani, eskiden Arkhelaos'ların sahip olduğu topraklar ile aynı olması son derecede muhtemeldir (Hrt. 19)²⁹⁷.

Ancak IV. Antiokhos bu yörelere pek kısa süre egemen kalmış; ertesi yıl yine Caligula'nın emriyle bölge elinden alınmıştır. Claudius ise Dağlık Kilikia'nın orta bölümü dışında kalan Kilikia çevresini bir kez daha IV. Antiokhos'a vermiştir (M.S. 41). Bu tarihten sonra İkonion kenti, Claudeikonion ismiyle sikke basmaya başlamıştır. Bununla birlikte kıyıdaki bir şeridin IV. Antiokhos ile eşi Iotape'nin elinden alınmadığı ya da onlara geri verildiği düşünülmektedir. Bu topraklar M.S. 72 senesine kadar ellerinde kalmıştır²⁹⁸.

IV. Antiokhos'tan alınan Dağlık Kilikia'nın orta bölümü ise Pontos kralı II. Polemon'a verilmiştir. Ermenek Suyu üzerinde bulunan Kennatis ile Lalassis'in yanı sıra bütün Ketis'in kuzeyi, Polemon'un egemenliğine bırakılmıştır. Sahil kesimi ise yukarıda belirttiğimiz gibi IV. Antiokhos ve Iotape egemenliğinde kalmıştır. Bütün bunların yanı sıra, Kalykadnos vadisinin doğusu ile Seleukeia'dan (Silifke) Claudapolis'e (Mut) kadar olan kesim Kilikia eyaletine bırakılmıştır. Eyalete bırakılan orta ve aşağı Kalykadnos vadisi, Claudapolis'ten (Mut) itibaren, iki kraliyet arasında denize kadar sınır vazifesi görmüştür (Hrt. 20). Kilikia ve civarındaki bu bölüm hakkında net bir bilgi yoktur. Söz konusu bölümün, M.S. 74 yılına kadar yerel beylerin elinde kalmış olduğu düşünülmektedir²⁹⁹.

Roma'nın, yönetimi zor olan dağlık bölgeleri yerel hükümdarların yönetimine verme politikası, bölgeye daha önce egemen olan güçlerin politikalarıyla da yakınlık göstermektedir. M.Ö. 40'lı yıllardan başlayan ve M.S. 70 yıllarına kadar geçen süreçte Romalılar, bölge için dolaylı yönetim biçimi benimsemişlerdir. Söz konusu yönetimin bütün yükü, yerel önderlerin omuzlarına yüklenmiştir. Bu yönetime yönetici seçilirken de, büyük toprak sahipleri ve seçkin sınıftan kişiler tercih edilmiştir. Augustus döneminde bazı durumlarda, bölgedeki toprak sahiplerine ve

²⁹⁷ Ramsay 1960, 413-414; Sayar 1999, 210; Ünal 2006, 83.

²⁹⁸ Ramsay 1960, 414; Umar 1999, 527; Ünal 2006, 83.

²⁹⁹ Jones 1937, 211; Ramsay 1960, 415-417; Akşit 1985, 95; Umar 1999, 528.

onların ailelerine güvenildiği olmuşsa da, genelde Roma'nın tercihi, önemli yerel ailelerin ortak önderliğinden yana olmuştur³⁰⁰.

4. 2. 2. 4. Bölgelerin Siyasi İlişkilerinin Kesintiye Uğraması (M.S. 72-138)

Roma imparatoru Vespasianus (M.S. 69-79) ile birlikte başlayan dönemde iki bölgenin siyasi ilişkileri yaklaşık 65 yıl kesintiye uğramıştır. Vespasianus dönemi Kilikia için oldukça önemlidir. Nitekim Vespasianus, Kilikia'yı yeniden organize etmiş ve sınırlarını genişletmiştir. Vespasianus'un Roma'nın doğu sınırında yaptığı düzenlemeler kapsamında, yerel yönetici IV. Antiokhos ile II. Polemon'un bölgedeki yetkisi sonlandırılmış ve Dağlık Kilikia bölümü doğrudan Roma hakimiyeti altına alınmıştır. Daha önce Suriye eyaletine bağlanmış olan Ovalık Kilikia da, söz konusu eyaletten ayrılarak Dağlık Kilikia ile birleştirilmiş ve Kilikia eyaleti yeniden kurulmuştur (M.S. 72). Eyaletin başkenti de Tarsus kenti olarak belirlenmiştir. Eyalet valiliğine imparatorluğa bağlı bir vali atanmış ve böylece Kilikia eyaleti imparatora bağlı eyaletlerden biri haline gelmiştir. Bu eyaletin sınırları doğuda İskenderun'dan batıda Syedra ile Iotape arasındaki Sedre Çayı'na kadar uzanmaktaydı³⁰¹.

Ayrıca Kilikia'da Roma devrinde kurulan son kent, Vespasianus döneminde kurulmuştur. Vespasianus, M.S. 73 yılında Ovalık Kilikia'nın kuzeydoğusunda Flaviopolis'in kurulma sürecini başlatmıştır. Kesin bir yazıtlı buluntu olmamasına rağmen Flaviopolis'in Adana'nın Kadirli ilçe merkezine lokalize edilebileceği üzerinde görüş birliği bulunmaktadır. Kilikia'da M.Ö. I. yüzyıl ortalarına doğru başlayıp M.S. I. yüzyılın üçüncüçeyreğine kadar devam eden ve Kilikia'yı Romalılaştıran yeni kentler kurulması dönemi, Flaviuslar devri başlarında Flaviopolis'in kurulmasıyla sona ermiştir³⁰².

Lykaonia bölgesi ise Vespasianus (M.S. 69-79) döneminde, Galatia ve Kappadokia birleşik eyaletine dahil edilmiştir (M.S. 72). Galatia-Kappadokia eyaleti

³⁰⁰ Kurt 2010b, 125-126.

³⁰¹ Jones 1937, 208; Akşit 1985, 146; Bahar 1991, 94-95; Sayar 1999, 209-212; Ramsay 2000, 152; Kaya 2005a, 24-25; Ünal 2006, 83; Kurt 2010b, 127.

³⁰² Ünal-Girginer 2007, 450.

M.S. 113/4 yılına kadar varlığını sürdürmüştür³⁰³. Bu eyalet Roma İmparatorluğu'nun yaklaşık kırk iki yıl Doğu sınırını koruma görevi üstlenmiştir³⁰⁴.

Traianus (M.S. 98-117) ise Kappadokia-Galatia eyaletini birbirinden ayırmış; Lykaonia'yı da Galatia eyaletine bağlamıştır³⁰⁵. Kilikia bölgesinde ise bir değişiklik olmamıştır.

Traianus döneminde Kilikia'nın Roma için önemi ise, söz konusu imparatorun burada ölmüş olmasıdır. Selinus (Gazipaşa) kentine gelen Traianus, M.S. 117 tarihinde beklenmedik bir şekilde bu kentte ölmüş ve kentin adı Traianopolis olarak değiştirilmiştir³⁰⁶.

Traianus'tan sonra başa geçen imparator Hadrianus döneminde (M.S. 117-138) de Lykaonia, Galatia eyaleti içerisinde kalmıştır³⁰⁷. Bu dönemde İkonion, Romakolonisi haline getirilerek "Colonia Selie Adriana Augusta Iconium" adını almıştır³⁰⁸.

İki bölgenin siyasi birlikteliği, Hadrianus'tan sonra başa geçen Antonius Pius döneminde, Tres Eparkhia ile yeniden sağlanmıştır.

4. 2. 2. 5. Tres Eparkhia (Üçlü Eyalet Sistemi-M.S. 138-284)

Antonius Pius (M.S. 138-161) döneminden itibaren Kilikia, Lykaonia ve Isauria üçlü eyalet sistemine dönüştürülmüştür (Hrt. 21)³⁰⁹. Böylece, Kilikia eyaleti genişlemiş ve önemi artmıştır. Bu üç vilayetin valisi yine bir "Consular Legatus"tur. Yani vali, doğrudan imparatora bağlıdır. Lykaonia'nın güney kesimleri bu sistem içerisinde değildir. Ancak kuzeyinin Galatia eyaletinin etkisi altında olduğu ve M.S. III. yüzyıla kadar bu eyalete bağlı olduğu düşünülmektedir. Tres Eparkhia ile Galatia eyaleti sınırları belirlenirken muhtemelen etnik yapı dikkate alınmıştır. Galatia'nın

³⁰³ Ramsay 1960, 372; Kaya 2005a, 21.

³⁰⁴ Kaya 2005b, 189.

³⁰⁵ Bahar 1991, 94-95.

³⁰⁶ Cassius Dio, *Rhomanika*, LXVII, 33. Ayrıca bkz. Sayar 1999, 215.

³⁰⁷ Bahar 2015, 290.

³⁰⁸ Bahar 2015, 290.

³⁰⁹ Ramsay 1960, 418; Kaya 2005a, 22. Bazı araştırmacılar bu sistemin Hadrianus döneminde oluşturulduğunu savunmuştur. Bu görüşle ilgili olarak bkz. Sayar 1999, 212.

sınırları çok kesin olmamakla birlikte, Lystra, Laranda, Derbe, Barata (Binbir Kilise) hatta Vasada (Seydişehir civarı) kentleri hariç tutulmuş; bu kentler TresEparkhia'da yer almıştır. Tarsus bu eyaletin metropolisi unvanını almıştır. Bu unvan ilk kez Severus (M.S. 195-211) zamanı sikkeleri üzerinde görülmektedir. Yani, bu üçlü eyaletin başkenti Severus Alexander döneminde Tarsus olmuştur. Gordianus (M.S. 235-238) zamanında basılmış sikkede ise Kilikia, Lykaonia ve Isauria, kayaların üzerinde betimlenmiş olan Tarsus'a bağlılıklarını göstermektedirler. Yine bu sikkede söz konusu bölgeler, Tarsus tanrıçasını taçlandırmaktadırlar (Res. 8). Bu sistem Diocletianus (M.S. 284-305) dönemine kadar yaklaşık 145 sene gibi uzun bir süre devam etmiştir³¹⁰.

Ayrıca bu dönemde eyalet kentlerinde imar faaliyetleri yoğunlaşmıştır. Nitekim yapılan araştırmalar kapsamında bulunan yazıtlarda, eyalete valilik yapan Priscus'un, kentteki imar faaliyetlerinde parasal yardımda bulunduğu ve bunun sonucunda da *euergetes* (hayırsever) olarak onurlandırıldığı ortaya çıkmıştır³¹¹.

4. 2. 2. 6. Anarşi-İstila Dönemi (M.S. III. Yüzyıl)

M.S. III. yüzyılın ilk otuz yılı tamamlandığında Roma, imparatorluk sınır savunma sistemini çökerten istilalara tanık olmuştur. Bu istilaların başladığı tarihi izleyen yaklaşık elli yıllık dönemde imparatorlar, kendisinden önceki imparatoru öldürerek başa geçmiştir. Bu iç karışıklık, imparatorluğun Anadolu'daki eyaletlerinin kuzeyden ve doğudan istila edilmesine sebep olmuş ve bu eyaletlerde anarşi ve isyanlar ortaya çıkmıştır. Anadolu halkının büyük acılar yaşamasına neden olan istilacılar: Sasaniler, Palmyra Krallığı ve Gothlar olmuştur³¹².

Roma İmparatorluk döneminde uzun süre refah içinde yaşayan bölge, M.S. 250-260 yıllarında Sasani akınlarının şiddetine maruz kalmıştır. Sasani akınları sonucunda, Roma'nın sınır savunma yönetimi çökmüştür. Böylece tüm Anadolu istilaya açık hale gelmiştir. I. Şapur, Anadolu'yu tamamen tahrip etmiş ve

³¹⁰ Ramsay 1960, 418; Özsait 1985, 100; Kaya 2005b, 188, 194; Doğanay 2005, 66-67; Kurt 2010b, 127; Bahar 2015, 290.

³¹¹ Kaya 2005b, 187-188; Kurt 2016, 70.

³¹² Kaya 2005b, 203.

Valerianus'u esir almıştır (M.S. 260). Valerianus'un yaşamının geri kalanını esir olarak sürdürüp öldüğü düşünülmektedir. Keşif hareketi niteliğinde olan bu sefer, aynı zamanda Roma imparatorluk döneminin sonu olarak kabul edilmektedir³¹³.

M.S. I. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak, M.S. 260 yılına kadar olan dönem, Kilikia-Lykaonia için Roma İmparatorluk devrinin sonu sayılmaktadır. I. Şapur öncelikle Kilikia'nın doğu kesiminde yer alan şehirleri ele geçirmiştir. Buradan Kilikia sahil kentlerine saldırmış; Mallos, Adana ve Tarsos'u ele geçirmiştir. Pompeipolis, I. Şapur'a karşı başarılı bir şekilde direnmesine rağmen sonunda yenilgiye uğramıştır. I. Şapur, Pompeipolis (Viranşehir) üzerinden geçerek, batıda Sebaste (Ayaş) ve Korykos (Kız Kalesi) kentlerini mağlup etmiştir. Valerianus'un tutsaklığa düşmesi üzerine imparator olarak onun yerini alan oğlu Gallienus, Almanya'da ayaklanan komutan Postumus ile savaşmakta olduğu için, Anadolu'yu korumak, Valerianus'un yardımcıları Macrianus ve Callistus'un görevi olmuştur. Callistus, Sasanileri Kilikia'da Korykos yakınlarında yenmiştir. Şapur ordusuyla geri çekilmek zorunda kalmıştır. Ancak I. Şapur tekrar batıya yönelmiş, Kelenderis (Aydıncık) ve Anemurium üzerinden Selinus'a (Gazipaşa) kadar ilerlemiştir. Buradan Isauria'yı; Isauria üzerinden de Lykaonia'yı ele geçirmiştir. I. Şapur, Selinus Çayı'na kadar hemen hemen bütün Kilikia kentlerini işgal etmiş; Lykaonia'da da Ikonion ve Laranda'yı büyük ölçüde tahrip etmiştir. Bunun sonucunda mevcut kentlerin sosyal ve siyasal konumlarında çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir³¹⁴.

Bu seferler sonucu bölge halkı, barış zamanında ihtiyaç duymadıkları için ihmal ettikleri kent savunmasının ne kadar önemli olduğunu, bu saldırılar sırasında çok acı bir şekilde öğrenmiştir. Kent savunmasını güçlendirmek için kamu binalarını yıkarak, yıkıntılardan elde ettikleri yapı malzemelerini, kent duvarlarını yapmak ya da sağlamlaştırmak için kullanmışlardır. Kilikia-Lykaonia çevresi sonunda, Aurelianus tarafından geri alınmıştır (M.S. 272)³¹⁵.

³¹³ Sayar 1999, 212; Tekin 2012, 277.

³¹⁴ Sayar 1999, 209; Umar 1999, 582; Şahin 2003, 27; Kaya 2005b, 212.

³¹⁵ Freeman 2003, 547; Kaya 2005b, 205-206; Kurt 2010b, 128.

Bu dönemin bölge tarihi açısından önemli diğer olayı, Isauria’da çıkan Trebellianus ayaklanmasıdır. Trebellianus’un liderliğinde çıkan bu ilk isyan hakkında fazla bilgi bulunmamakla birlikte, isyanın Roma merkezi yönetimini tahtsız bırakacak kadar tehlikeli olduğu düşünülmektedir. Yöre halkınca imparator olarak tanınan bu kişi, çok geçmeden üzerine gönderilen Romalı askerlerce öldürüldüyse de onun başlattığı ayaklanma yıllar boyunca devam etmiştir³¹⁶.

Sasanilerin, Anadolu’yu istilası sırasında Roma merkezi yönetimin çaresizliği, eyaletlerin savunulmasında tam bir iş birliğinin kurulmasına yol açmıştır. Eyalet valileri üzerlerine düşen görevleri yapabilmek için ellerinden geleni yaparken, yerli halk kendi inisiyatiflerini kullanarak tedbirler almıştır. Septimus Severus döneminden itibaren, bölge özellikle de Kilikia Pedias (Ovalık Kilikia) kentleri Sasani saldırılarının durdurulması için kendi istek ve gayretleriyle Roma askerlerine kışlalar hazırlamışlardır. Onların bu davranışları daha sonra Roma yönetimince ödüllendirilmiştir. I. Şapur’un ölümünden sonra kral olan oğulları Hormizd ile I. Vahran zamanında Anadolu yeni bir Sasani istilası yaşamamıştır. Ancak güneydoğudan Palmyra Krallığı ile kuzey ve kuzeybatıdan Gothlar’ın istilalarıyla felaketler, çok daha geniş çaplı ve uzun süreli olmuştur³¹⁷.

M.S. 250’li yıllarda Roma İmparatorluğu’nun doğudaki en önemli politik kozu haline gelmiş olan Palmyra prensi Odenatus, Valerianus’un Sasanilere karşı savaşı sırasında Roma ile ittifakı terk ederek bağımsızlığını ilan etmiştir (M.S. 259). Bu dönemde Odeantus’un egemenlik sahası Arabistan körfezinden Toros dağlarına kadar uzanmıştı. İmparator Gallienus’un M.S. 260 yıllarının ortalarında Palmyra’yı koloni haline getirme girişimleri Goth istilaları yüzünden gerçekleşememiştir. Bununla birlikte Odenatus ölünce Palmyra Krallığı tahtına geçen kraliçe Zenobia, iç karışıklıkları fırsat olarak görüp, krallık sınırlarını Anadolu içlerine yani Lykaonia’ya kadar genişletmiştir. İmparator Aurelianus, Palmyra Krallığı’na karşı harekete geçmiş, kendisine kapıları kapayan Tyana’yı ele geçirdikten sonra bu kentin tüm vatandaşlarını katletmiştir (M.S. 271). Aurelianus’un bu kinini gören Zenobia,

³¹⁶ Umar 1999, 584; Kaya 2005b, 212; Bahar 2016, 25.

³¹⁷ Kaya 2005b, 207.

Suriye'ye çekilmiş, iki yıl sonra da Aurelianus tarafından esir edilmiştir. Zenobia'nın esir edilmesiyle de Palmyra devletinin gücü sona ermiştir (M.S. 273)³¹⁸.

Dinyeper Irmağı (Ukrayna) çevresinde yayılmış olan Gothlar ise (M.S. III. yüzyıl başları), kısa bir süre sonra Bosporos Krallığı'na boyun eğdirmişler ve o krallığın donanmasını ele geçirmişlerdir. Daha sonra Anadolu'ya akın yapmaya başlamışlardır. Tacitus'un egemenlik döneminde, Karadeniz'in doğu kıyılarını izleyerek Anadolu'ya girmişler ve birçok bölge gibi Lykaonia ve Kilikia'yı da talan etmişlerdir (M.S. 275). Sonunda Roma ordusu Gothları mağlup edip Anadolu'dan kaçırtmıştır³¹⁹.

Anadolu'da, Sasani, Palmyra ve Goth istilalarının yanı sıra büyük depremler ve veba salgınları sebebiyle eyaletler zarar görmüştür. Isauria ve çevresinde güçleneneşkıyalar isyan etmiş ve şehirleri talan etmişlerdir. M.S. III. yüzyılın son çeyreğinde yine bir Isauria'lı olan Lydos'un önderliğinde çıkan ikinci isyan ise Roma yönetiminde büyük zorluklar çıkarmıştır. Isauria ve çevresini yağmalayan Lydos, kısa sürede Lykia-Pamphylia eyaletini de tehdit edecek düzeyde bir isyanı örgütlemiş; Kremna'ya yerleşmiştir. İsyanı bastırmak için Anadolu'ya gelen imparator Marcus Aurelius Probus, 278/79 yılına kadar Kremna'yı kuşatma altında tutmuştur. Güçlü bir direnişle karşılaşan Roma ordusu, Lydos'un kendi adamlarından birisi tarafından öldürülmesi sonucunda bu kenti ele geçirebilmiştir. Kent halkının bir kısmı sürgüne gönderilmiş, geriye kalanlar ise kente yerleştirilen emekli Romalı askerlerce etkisizleştirilmiştir³²⁰.

Roma, bir taraftan imparatorluk sınırlarını korumaya ve istilalarla baş etmeye çalışırken, diğer taraftan Anadolu'daki iç barışı korumaya yönelik önlemler almaya çalışmıştır. M.S. 230'lu yıllarda Anadolu'nun güneyinde görülmeye başlayan *epanorthotes* ya da *diorthetes* unvanlı sivil görevliler, bu önlemlerin bir parçası olmuşlardır. Ancak Roma, anarşiyi önlemek için yalnızca yenilikçi sivil kamu görevlilerinden yararlanmakla kalmamış aynı zamanda polisiye tedbirlere de başvurmuştur. Anarşiyi son vermek için alınan bu önlemler, Roma'nın Anadolu'daki

³¹⁸ Kaya 2005b, 209.

³¹⁹ Umar 1999, 578-588; Kaya 2005b, 207.

³²⁰ Ramsay 1960, 421; Özsaıt 1985, 101; Kaya 2005b, 212.

eyaletlerde yeniden otorite kurabilmesi için yeterli olmamıştır. Hatta bu önlemler, iç barışı getireceği yerde halkın taciz edilerek otoriteye karşı direnmesine yol açmıştır. Özellikle askerlerin yağmalamaları ve zorbalıkları, anarşi ve isyanları beslemiştir. Bu sebeplerden dolayı Isauria, Lykaonia, Dağlık Kilikia ile birlikte komşu eyalet Lykia’da huzursuzluk diğer bölgelerle karşılaştırıldığında daha büyük olmuştur. Roma imparatorları bu bölgede otorite kurmak için halkı taciz edecek polisiye önlemler almaktan kaçınarak, bölge halkının itibarlı kişilerinden yararlanma yoluna gitmiştir. Özellikle kent *einarkhos*’ları *diogmatai* denilen sivil görevlilerle dağlarda devriye gezmişlerdir. Onlar, halkın sıkıntılarını yerinde görüp, sorunlara çözüm bulmaya çalışmışlardır. *Dux* (önder) unvanına sahip olağanüstü durumlarda ortaya çıkan özel görevliler, üstlendikleri zor görevde başarılı olmuşlardır. Bu unvanı taşıyan özel görevlilerden birisi de Aurelius Macrinus’tu. Macrinus, Pisidia’daki Termessos kentinde “kenti koruyucusu”, “hayırsever” ve barışın koruyucusu” gibi onursal unvanlar alarak saygı görmüştür³²¹.

M.S. II. ve III. yüzyıllarda kent merkezleri oluşturmak amaçlanmış, bu da yapı faaliyetlerine yansımıştır. Bu imar faaliyetleri Kilikia ve civarında M.S. 260 yılından başlayarak M.S. 408 yılında, Doğu Roma İmparatoru II. Theodosius’un tahta çıkışına kadar geçen sürede gerçekleştirilmiştir. Şapur’un bölge kentlerinde yaptığı yıkım ve sonrasındaki yaklaşık 150 yıllık duraklama dönemi, Eskiçağ kentlerinin kalıntılarına genel olarak yansımıştır³²².

4. 2. 2. 7. Diocletianus Dönemi (M.S. 284-305)

M.S. III. yüzyılın sonlarında Roma imparatoru Diocletianus olmuştur (M.S. 284–305). Diocletianus’un başa geçtiği sıralarda Roma’nın tüm kurumları adeta çökmüştü. Bu nedenle o, imparatorluğun geleceği için siyasal ve sosyal reformlar yapmıştır. Önceki yıllarda, imparatorluğun topraklarına yapılan dış saldırılar, içteki isyanlar, imparatorluğun geniş sınırlarının tek bir hükümdar tarafından yönetilemeyeceği gerçeğini de göstermiştir. Bu yüzden Diocletianus “principatus” denilen ve imparatorun tüm yetkilerle “birinci yurttaş” statüsüyle sahip olduğu

³²¹ Kaya 2005b, 210-211.

³²² Sayar 1999, 210-211.

önceki yönetim biçimini terk ederek, “dominatus” denen ve imparatorun mutlak hükümdarlığını tartışmasız kabul eden yeni bir yönetim biçimini benimsemiştir. Bu yeni yönetim biçimi monarşik yapıya daha yatkın olmasına rağmen, Diocletianus, bu geniş toprakları tek başına yönetemeyeceğinin farkındaydı. Bu sebeple M.S. 293 yılında “Tetrakhia” denilen dörtlü bir yönetim sistemi oluşturmuştur. Bu yeni rejimde, hem doğuda hem batıda iki augustus ile her birinin yanında birer caesar yer alacaktı. Söz konusu dörtlü yönetim sistemi ile Roma İmparatorluğu’nun yönetimi coğrafi olarak resmen ikiye bölünmüştür³²³.

Diocletianus, büyük eyaletlerin idaresinin güç olduğunu anlamıştır. Ayrıca bu eyaletlerdeki idarecilerin imparatorun aleyhine büyük bir güç oluşturduğunun da farkına varmıştır. Bu sebeple eyaletleri küçültmüş ve neredeyse eyaletlerin sayısı ikiye katlanmıştır. Roma İmparatorluğu’nu 12 *diocese* (bölge) ayırmıştır. Her birinin idaresi de *vicarius* denilen atlı sınıftan bir görevliye verilmiştir. Ayrıca sivil idare ile askeri idare birbirlerinden kesin çizgilerle ayrılmıştır. Her bir eyaletin başına bir sivil vali ile bir dux (askeri lider) atanmıştır. Bunun dışında Anadolu eyaletlerini *Dioicesis Asiana*, *Dioicesis Pontus* ve *Dioicesis Orientis* olarak üç ayrı grupta düzenlemiştir³²⁴.

4. 2. 2. 7. 1. Isauria Eyaleti

İmparator Diocletianus yaptığı düzenlemelerle, Kilikia Trakheia’yı (Dağlık Kilikia), Kilikia Pedias’tan (Ovalık Kilikia) ayırmış ve Kilikia Trakheia, Isauria adı altında kurulan eyalet yönetimi içerisinde yer almıştır. Bu eyaletin yeni metropolisi de Seleukeia (Silifke) olmuştur. Yeni kurulan Isauria eyaleti, Kilikia Trakheia’nın yanı sıra Isauria çevresi ve Lykaonia’nın güneyini kapsamaktaydı (Hrt. 22). Lystra ve Laranda ile birlikte yukarı yaylanın bir kısmını da kapsayan ve önceleri Kilikia Trakheia (Dağlık Kilikia) ile asıl Lykaonia arasında küçük bir bölgeye verilen Isauria isminin, bu dönemle birlikte bütün Dağlık Kilikia için kullanıldığı anlaşılmaktadır.

³²³ Freeman 2003, 554; Tekin 2012, 286-288.

³²⁴ Ramsay 2000, 154; Freeman 2003, 555-556; Tekin 2012, 289.

Ayrıca bu eyalet, Diocletianus'un eyalet düzenlemesi kapsamında oluşturduğu Dioicesis Asiana'da yer almıştır³²⁵.

Kurulan yeni eyaletin ilk valisi Flavius Severianus olmuştur (M.S. 305). Bu görevi M.S. 306/307 yılında Lucius Crispus ve M.S. 308-324 yılları arasında ise Aurelius Fortunatus devralmıştır³²⁶.

M.S. IV. yüzyılın başlarında Isauria eyaleti bir *praeses* tarafından yönetiliyordu ve bu yöneticinin elinde ancak sivilleri ilgilendiren yetkiler bulunmaktaydı. Ancak yüzyılın ortalarına doğru Isaurialı kabilelerin isyanları sebebiyle, söz konusu yöneticiye sivil yetkilerin yanı sıra askeri yetkilerde verilmiştir³²⁷.

İmparator Gallus, Isaurialıların bitmek bilmeyen yağma seferlerine bir son vermek için, cezalandırma seferlerine başlamıştır. Bunun üzerine Isaurialılar, Lykaonia ve Pamphylia'ya girmişlerdir. Ancak Melas'ı (Manavgat Çayı) geçmek üzerelerken, Side'de kışı geçiren lejyonlar tarafından geri püskürtülmüşler ve Laranda'ya kadar geri çekilmek zorunda kalmışlardır. M.S. 325 yılının ilkbaharında Isaurialılar erzak sıkıntısı çekmeye başladıklarında, Romalı lejyonların kontrolünde bulunan Isauria Vetus'a saldırmışlar, ancak ele geçirememişlerdir. Bunun üzerine Seleukeia'ya (Silifke) yönelmişler, burada Castricus'un komutasında bulunan üç lejyon, Isaurialıları karşılamıştır. Castricus kent surlarının arkasına çekilmek zorunda kaldığından Isaurialıları geri püskürtememiştir. Bunun sonucunda Isaurialılar, Kalykadnos (Göksu Nehri) üzerinde bulunan erzak dolu gemileri yağmalamaya başlamışlardır. Castricus ve askerleri açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Roma buradaki güçlere Nebridus komutasında bir yardım göndermiştir. Castricus ve askerleri, Nebridus ve lejyonlarının yardımı gelmesinden sonra rahatlamış, Isaurialıları geri çekilmeye zorlamışlardır³²⁸.

M.S. 354 yılında ise tutuklu bir Isaurialının ölümü sonucu, Isaurialıların Lykaonia'ya uzanan geniş çaplı isyan ettikleri görülmektedir³²⁹. Bu dönemde

³²⁵ Ramsay 1960, 421; Şahin 2003, 28; Kurt 2010b, 128; Bahar 2015, 190.

³²⁶ Şahin 2003, 28.

³²⁷ Şahin 2003, 28.

³²⁸ Şahin 2003, 29-30; Bahar 2016, 26.

³²⁹ Bahar 2015, 290.

isyankar Isaurialılardan bazıları Ikonium (Konya) amfi tiyatrosunda yırtıcı hayvanlara atılarak cezalandırılmıştır³³⁰.

M.S. 367-368 yılında Isaurialılar yeniden ayaklanarak Pamphylia ve Kilikia kentlerini yağmalamaya başlamışlardır. Bu ayaklanmaya son vermek için bölgeye Musonius görevlendirilmiştir. Ancak Musonius ve bazı askerleri çarpışmada öldürülmüş; bir kısmı da Isaurialı haydutlar tarafından esir alınmıştır. Yeni ve daha düzenli destek güçlerinin yardımıyla Isaurialılar dağlara geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu olaylar sonucunda Germanikopolis (Ermenek) kentinin ileri gelenleri, haydutlarla Roma arasında arabuluculuk yaparak, barış yapılmasını istemişler; bunun sonucunda anlaşma yapılmış ve rehineler teslim edilmiştir. Buradan hareketle M.S. IV. yüzyıl sonunda Isauria'nın gerilemesiyle Ermenek Göksuyu üzerinde yer alan Germanikopolis kentinin önem kazandığı söylenebilir³³¹.

Tüm bunlara rağmen Isaurialıların yağma ve talandan vazgeçemedikleri görülmektedir. M.S. 377 yılında, bu kez Pamphylia ve Lykia'ya saldıran Isaurialılar, imparator Valens tarafından geri püskürtülmüştür³³².

M.S. 380'lerde Isauria saldırılarına karşı Anemurium'da bir savunma suru yapılmıştır. Buraya Legio Pseudo comitatensis I Armenica lejyonu yerleştirilmiş; lejyonun başına da Isaurialı Matranianius komutan olarak görevlendirilmiştir³³³.

M.S. 395'te ise I. Theodosius imparatorluğun idaresini fiilen iki çocuğu arasında Batı ve Doğu olmak üzere paylaştırmıştır. Batı'nın idaresini Honorius'a, Doğu'nun idaresini de Arcadius'a vermiştir. Bundan böyle imparatorluğun Batı ve Doğu'su bir daha birleştirilememiştir. Dolayısıyla imparatorluk resmen ikiye bölünmüştür. Böylece iki bölge de Doğu Roma (Bizans) hakimiyetine geçmiştir³³⁴.

³³⁰ Bahar 2016, 26.

³³¹ Şahin 2003, 30; Kurt 2016, 75.

³³² Şahin 2003, 30.

³³³ Bahar 2016, 26.

³³⁴ Tekin 2012, 304.

4.3. Sosyo-Ekonomik Durum

Büyük İskender döneminde, Anadolu'da olduğu gibi, Kilikia-Lykaonia çevresinde de ekonomi canlanmıştır. Büyük İskender'in fetihleri ile yeni pazarlar oluşmuş, ticaret Hindistan'a kadar yayılmıştır. Bu ticaret ürünleri arasında pamuk, baharat, kuruyemiş, zeytin, üzüm, incir çok önemli yer tutmaktaydı. Bu ürünler, önemli geçitlerin Büyük İskender'in elinde olması sebebiyle doğuya rahat bir şekilde satılmaktaydı. Ancak bu ekonomik verim ve rahatlık İskender'in ölümüyle sona ermiştir. Nitekim İskender'in ölümünün ardından komutanları arasında çıkan taht kavgaları ile iç savaşlar ekonominin çok büyük zarara uğramasına sebep olmuştur. Bu nedenle doğuya ticaret için gelen birçok insan, Yunanistan'a geri dönmüş ve ticaret durmuştur. Kısacası İskender'in ölümünden sonra, bütün Anadolu gibi Kilikia-Lykaonia çevresi de ekonomik krize girmiştir. Söz konusu bölgeler, Diadokhlar arası devam eden iç savaşlar ve korsanlık faaliyetlerinin ortaya çıkması ile neredeyse Roma dönemine kadar ekonomik kriz ile yaşamışlardır³³⁵.

Korsanlık faaliyetlerinin yoğun yaşandığı dönemde bölge ekonomisi bu faaliyetlerden tamamen etkilenmiştir. Bu dönemde Dağlık Kilikia ve Güney Lykaonia ekonomisinin en önemli geçim kaynağı korsanlık ve köle ticareti olmuştur. Nitekim Roma, Delos adasını serbest liman ilan edince, bu ada 10.000'in üzerinde insanın satıldığı büyük bir köle pazarı haline gelmiştir. Bu nedenle korsanlar da yakaladıkları insanları kolayca burada satıp büyük gelirler elde etmişlerdir³³⁶. Bunun yanı sıra önemli kişileri kaçırıp fidye isteme ya da bir bölgeyi yağmalayarak kolay yoldan kazanç elde etme isteği de bu dönemde geçim kaynağı olmuştur³³⁷.

Bölgede yaşanan siyasi süreç kırsal yerleşimlerin ortaya çıkmasında ve değişip gelişmesinde rol oynamıştır. Hellenistik dönem ile birlikte başlayan süreçte bölgede görülen kırsal yerleşimlerin yerleşim düzenlemesi hakkında veriler yeterli değildir. Ancak korsanlığın sona ermesinin ardından bölgede çiftlik karakterine sahip kırsal yerleşimlerin sayısının Roma dönemi ile birlikte arttığı söylenebilir. Roma döneminde, Hellenistik dönemde de kullanılan yerleşimler kullanılmaya devam

³³⁵ Mansel 1995, 492, 500; Friedell 1999, 33-34; Akurgal 2000, 112.

³³⁶ Strabon, XIV 5, 2. Ayrıca bkz. Bean 1999, 13.

³³⁷ Strabon, XIV 5, 2. Ayrıca bkz. Öztürk 2009, 299.

edilmiştir. Bu yerleşimler daha da büyüyerek çiftlik yerleşiminden tarımsal üretime yönelik bir köy yerleşimine dönüşmüşlerdir. Tarımsal üretime yönelik köy yerleşmeleri ile bölgeler kalkınmaya başlamış; sebze, meyve üretimi ile ihracatın artması sonucu ekonomi canlanmıştır. Bölgelerin coğrafi durumunun yanı sıra iklim şartları da Lykaonia-Kilikia çevresinde kırsal yerleşimlerin gelişmesinde rol oynamıştır. Bölgede yapılan çalışmalarda tespit edilen kırsal yerleşimlerin 0-1400 m. yükseklikler arasında kurulduğu tespit edilmiştir³³⁸. Köy arazilerinde yetiştirilen türlü tahıl, sebze ve meyveler, kentlerde kurulan pazarlara nakledilmiş, satışa sunulmuş ve bunun sonucunda da belirli bir para akışı sağlanmıştır³³⁹.

Yetiştirilen bu ürünlerden en önemlilerinden biri buğdaydır. Nitekim Lykaonia'da buğday üretimi günümüzde olduğu gibi antik dönemde de önemli yer tutmaktaydı. Öyle ki Laodikeia Katakekaumene ve çevresinde Hellenistik-Roma dönemlerinde Lykaonia'nın tarımsal yönden zengin olduğunu gösteren yazıtlar bulunmuştur. Söz konusu bölgede yapılan araştırmalar sonucu bulunan yazıtta, Dionysos oğlu Longus adlı bir rahibin, her şeyi duyan tanrılara tarlasından kaldırdığı ürünlerin şükranı için bir adakta bulunduğu tespit edilmiştir. Ürünün bereketli olması için, bölgede bu gibi adak taşlarına rastlanması, tarımsal faaliyetlerin önemine işaret etmektedir. Öte yandan bölgenin yakın çevresinde, Sultan dağlarının kuzeyinde yer alan Gökçeyurt (Kempos) kasabasında bulunan bir stelde üzüm ve buğday kabartmalarının yer aldığı görülmektedir. Bu kabartmalar buğday ve üzümün, bugün olduğu gibi Hellenistik-Roma dönemlerinde de bölgenin iki önemli tarım ürünü olduğunu göstermektedir³⁴⁰.

Kilikia ise Hellenistik-Roma döneminde Lykaonia gibi buğday ihraç bölgesi konumunda değildir. Buna rağmen Çukurova'da bulunan verimli araziler sebebiyle söz konusu bölgede önemli ölçüde buğday yetiştirilmiştir. Epipheneia'da tarım ürünlerinin pazarlandığı ve satıldığı bir binanın olduğu düşünülmektedir. Aynı şekilde Iotape'de buğday satıcılarının bulunduğundan söz edilmektedir. Tarsus'ta ise

³³⁸ Aydınoglu 2010, 253-255.

³³⁹ Şahin 2003, 330.

³⁴⁰ Kurt 2014, 34-35.

yapılan çalışmalar sonucu buğday pazarında taşıyıcılık-hamallık yapan bir kişinin olduğu bilgisine ulaşılmıştır³⁴¹.

Kilikia’da buğdayın yanı sıra susam, darı, pirinç ve arpa yetiştirilmiştir. Bölgede su olanakları çok fazla ve her türlü ağaç yetiştiriliyordu³⁴². Korykos’ta da daima yeşil kalan ve özel olarak yetiştirilen ağaçlar bulunmaktadır. Bu ağaçlar arasında en önemlisi safrandır³⁴³. Safran kurutulduktan sonra, boya, baharat, ilaç ve parfüm üretiminde hammadde olarak kullanılmıştır³⁴⁴. Ayrıca burada yetişen üzümlerden yapılan ve antik dünyada oldukça değerli olan misket şarabı da Ovalık Kilikia’nın önemli gelir kaynaklarından³⁴⁵.

Ayrıca Kilikia, Helenistik dönemden, Bizans’a kadar şarap, tahin, keten, balık, badem, meyve-sebze, özellikle de balkabağı üreticisi olarak biliniyordu. Bununla birlikte Kilikia’dan Lykaonia’ya doğru uzanan yörede şarapçılık bölge için önemli yer tutmaktaydı. Özellikle Hadım ve Bozkır çevresinde bağbozumu ve şarapçılıkla ilgili konuları içeren eserler oldukça önemlidir. Ayrıca Ermenek civarında yapılan araştırmalarda hala kullanılan birçok şıralığa rastlanmış; benzer örneklerine de Beyşehir-Seydişehir civarında karşılaşılmıştır. Bu durum iki bölgenin sosyo-ekonomik birlikteliğini de yansıtmaktadır³⁴⁶.

Bununla birlikte Kilikia’da *styrax* olarak adlandırılan ağaçtan elde edilen sakız, parfüm yapımının yanı sıra tıbbi araçlar için de kullanılmıştır. Elde edilen sakız kurutulup yakılmak suretiyle, böcekleri insanları bulunduğu ortamdan uzaklaştırmak amacıyla da kullanılmıştır³⁴⁷.

Diğer yandan Taşeli yöresinde bitki aşılama işlemi çok gelişmiş ve aşılınmış bitkilerin ticareti yapılmıştır. Özellikle bağ kütükleri ve zeytin ağacı fidelerinin ticaretinin yoğun bir şekilde yapıldığı düşünülmektedir³⁴⁸. Nitekim Alanya’da

³⁴¹ Jones 1937, 191; Şahin 2003, 334.

³⁴² Ksenophon, *Anabasis*, I, 2, 22. Ayrıca bkz. Jones 1937, 191.

³⁴³ Strabon, XIV, 5, 5.

³⁴⁴ Şahin 2003, 337.

³⁴⁵ Jones 1937, 191.

³⁴⁶ Şenol-Şenol 2003, 119; Doğanay 2003, 80-81.

³⁴⁷ Şahin 2003, 337, 338.

³⁴⁸ Şahin 2003, 337.

yapılan araştırmalar sonucunda, bölgedeki Ptolemaios yöneticisi Apollonius'un aşılacak amacıyla çeşitli bağ ve meyve ağaçlarını kestirdiğini bildiren yazıtlara ulaşılmıştır³⁴⁹.

Ayrıca Kilikia-Lykaonia'nın coğrafi özellikleri ekonomiye doğrudan etki etmiştir. Nitekim bölgede koyun ve keçi yetiştirilmesi bu coğrafi yapının sonuçlarından biridir. Bugün olduğu gibi, antik dönemde de, Lykaonia'nın ovalık kısmında daha çok koyun yetiştiriciliği yapılırken, Lykaonia'nın dağlık kısmı ile Kilikia'nın tamamında daha çok keçi yetiştiriciliği yapılmaktaydı. Bu koyun-keçi yetiştiriciliği ile bölge halkı hayvanların etinden, sütünden, derisinden gelir elde etmekteydiler. Keçi, bölgenin dağlık yapısına ve iklim şartlarına rahatça uyum sağlamaktadır. Lykaonia'da da bugün olduğu gibi antik dönemde de sulak alan kısıtlı olmasına rağmen olağanüstü derecede koyun yetiştiriliyordu ve bu koyunların yünleri sertti. Buna rağmen bazı kimseler sadece koyun üzerinden büyük servet elde etmişlerdir. Bölgede görev yapan Amyntas'ın da üç yüzün üzerinde sürüsü olduğu bildirilmektedir³⁵⁰. Bölgede koyun ve keçi beslenmesi için verimli mera ve çayırlar yok denecek kadar azdır. Akarsu boylarındaki alüvyonlu topraklar hayvanlar için en uygun beslenme alanlarıdır. Fakat buralar tarım sahası olarak kullanıldığı için hayvanlar engebeli arazide beslenmek zorundadırlar. Ormanlık sahaların orman altı bitki örtüsü zayıf olduğu için buralarda otlatma için uygun değildir. Vadi yamaçları boyunca görülen maki türleri hayvanların başlıca beslenme kaynağıdır³⁵¹.

Keçi yetiştiriciliği ve ihracatı özellikle Taşeli yöresinde dokuma sanayisini önemli bir şekilde geliştirmiştir. Keçilerden kesilen kıllar dokuma sanayisinde kullanılmıştır. *Cilicium* adı verilen halılar, adını keçilerden dolayı almıştır. Bu tip halıları satan ya da imalatını gerçekleştiren kişilere *Ciliciarus* adı verilmiştir. Keten kumaşının üretim ve tüketimi sıcak bölgelerde oldukça fazla rağbet görmüştür³⁵².

Diğer yandan önceki bölümlerde savaş sebebi olacak kadar öneminden bahsettiğimiz Toros Dağları, bölgedeki ekonomik yapı açısından da büyük önem

³⁴⁹ Doğanay 2003, 80; Aydınoglu 2008, 20.

³⁵⁰ Strabon, XII, 6, 1.

³⁵¹ Doğanay 2003, 80.

³⁵² Şahin 2003, 338; 346.

taşımaktadır. Toros Dağları 4000 yıldan bu yana insan etkisiyle önemli bozulma ve değişimler geçirmiştir. Tümüyle doğal, insan eli değmemiş orman bulmak oldukça zor olup bu tür alanlar yer yer dik yamaçlı alanlarda ve yüksek dağlık kesimlerde kalmıştır. Burada bulunan ormanlar insan etkisiyle önemli değişimler geçirmiştir. Tarihsel kayıtlar, Toros sediri ve ardıc ağaçlarının sürekli kesilerek, tapınak ve gemi yapımında ihraç edildiğini aktarmaktadır³⁵³. Öyle görülüyor ki bölgedeki ormanlar bölge halkı için önemli bir geçim kaynağı olmuştur.

Bütün bunların yanı sıra yaylalar da sosyo-ekonomik açıdan bölge için son derece önemli bir yere sahiptir. Günümüzde yaylalara çıkan insanlar belirli günlerde kurulan pazarlarda alışveriş yaparlar. Bu pazarlarda Akdeniz sahillerinin fıstık, limon gibi ürünleri ile iç kesimlerde yetiştirilen nohut, fasulye, elma, erik gibi ürünleri satılmaktadır³⁵⁴. Bu yaylalar ve çevresinde Hellenistik, Roma ve Bizans dönemi yerleşimleri ve malzemeleri ile karşılaşmıştır. Kuyucak Dağı Yaylası, Tekeçatı-Balkusan yaylalarında ve Yunt Yaylası'nda Roma yerleşim izleri görmek mümkündür³⁵⁵. Ayrıca Geyik dağının doğusundaki Seyricek'te, Perşembe Yaylası'nda, Bozkır Sarıot Yaylası ve Sülek Yaylası'nda yoğun bir antik yerleşim izi bulunmaktadır. Bu yaylalarda Hellenistik-Roma dönemine ait yerleşimlerin bulunması söz konusu dönemde de günümüz hayatına benzer bir yaşayışın varlığını yansıtmaktadır³⁵⁶. Tarih boyunca yaylacılık faaliyetleri yapan bu insanlar elde ettikleri ürünün bir bölümünü farklı ihtiyaçlarını karşılayabilmek için değiş-tokuş ekonomisine bağlı bir ticari faaliyetle karşıladıkları düşünülebilir³⁵⁷.

M.S. II.-III. yüzyıllarda ulaşılan ticari aktivite ve üretime bir daha ulaşamadığı düşünülmektedir. Bu yüzyıllarda kent ve köy arasında sıkı ticari bağlar oluşmuştur. Bunun nedeni ise inşa edilen ve sürekli olarak denetlenen yol ağıdır. Tüm yönlerde doğru inşa edilen yollar, çeşitli ticari malların diğer bölgelere kolayca ulaşmasını sağlamış ve böylece bölgede ekonomik bir hareketlilik sağlanmıştır³⁵⁸.

³⁵³ Akkemik-Köse vd. 2009, 14.

³⁵⁴ Doğanay 2003, 59.

³⁵⁵ Doğanay 2003, 59.

³⁵⁶ Bahar 1991, 27.

³⁵⁷ Bahar 2016, 12.

³⁵⁸ Şahin 2003, 332-333.

Romalılar bölgedeki ekonomik getirisi yüksek olan şarap, zeytinyağı, kereste, balık, buğday gibi ürünleri keşfetmişler ve ticaretini yapmışlardır. Bunlardan en başta üzüm, şarap, zeytinyağı, buğday ve kereste, Roma'ya ihraç edilmiştir³⁵⁹.

³⁵⁹ Ünal-Girginer 2007, 49.

5. SONUÇ

Araştırma konumuzu oluşturan Kilikia ve Lykaonia bölgeleri Hellenistik ve Roma dönemi boyunca benzer siyasi olayları yaşamışlardır. Bu durumun oluşmasında birbirine komşu bölgeler olmaları ile stratejik konumlarının etkisi son derece büyüktür. Çalışmamızı oluşturan Kilikia-Lykaonia bölgesi, Anadolu'nun batısından iç kesimlere, buradan da Akdeniz'e ve Mezopotamya'ya ulaşım için çok önemli bir kavşak noktasıdır. Bununla birlikte ekonomik ve ticari faaliyetler bölge tarihi açısından çok önemlidir.

Söz konusu bölgelerin dağlık kesimleri, gemi ve tapınak yapımı için gerekli olan sedir ağacına sahip olmaları sebebiyle tarih boyunca ilgi odağı olmuşlardır. Sedir ağacı ve bu ağaçtan elde edilen kerestelerin Anadolu'da sadece bu çevrede bulunması egemen güçlerin bu yöreye ilgisinin artmasına sebep olmuştur. Nitekim Ptolemaioslar ile Seleukoslar bölge için uzun süre savaşmışlardır.

İki bölgeyi birbirine bağlayan yollar ve özellikle de geçitler, bölgelerin egemen güçler tarafından kontrol altına alınmalarına neden olmuştur. Bu geçitleri elinde tutan devlet, Mezopotamya'ya, Orta Anadolu'ya, Batı Anadolu'ya rahat bir şekilde ulaşabilecek ve ekonomik faaliyetlerini gerçekleştirebilecekti. Bu durumu Büyük İskender, Seleukoslar, Ptolemaioslar ve Roma da çok iyi bilmekteydi. Bölgenin bu stratejik yerlerinden Sertavul Geçidi, Orta Anadolu'dan Kıbrıs'a ulaşım için; Gülek Boğazı ise yine Anadolu'dan Mezopotamya ve Mısır'a ulaşım için şarttı. Bu durum da bölgenin cazibesini artırmış ve bölgede uzun süren savaşlar meydana gelmiştir.

Kilikia-Lykaonia'nın stratejik konumu ve coğrafi yapısı sadece egemen güçlerin ilgilerinin artmasına değil aynı zamanda bölgede korsanlık/haydutluk faaliyetlerinin filizlenmesine neden olmuştur. Bölgenin dağlık oluşu ve buna bağlı olarak doğal savunma sistemine sahip olması korsan faaliyetlerinin bu çevrede başlamasına önemli bir etkidir. Ayrıca ekonomik değeri yüksek ürünlerin yetişmesi ve bu ürünleri siyasi bir araç olarak kullanma isteği korsanların bu çevrede yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Roma'nın korsanlık faaliyetlerini küçümsemesi ve önemsememesi de korsanların güçlenmesine neden olmuştur. Öyle ki korsanlar

ilerleyen dönemde bağımsızlıklarını ilan etmiş; hatta diğer devletler tarafından tanınmıştır. Kıyıda Korakesion ile iç bölgede Isauria çevresi, yıllarca korsanların egemenliği altında kalmıştır. Korakesion korsanlar için hem saldırı yapılacak bir üs hem de köle ticaretinin yapıldığı bir kale olarak varlığını sürdürmüştür. Bununla birlikte korsanlar bölgede isyan etmek isteyen halkları da cesaretlendirmişlerdir. Bu çalışma kapsamında da bölgenin kıyı kesimleri ile iç kesimlerinin söz konusu faaliyetlerde ortak kadere sahip oldukları sonucuna ulaştık.

Korsan faaliyetlerinin en aza indirilmesinden sonra, Roma yaşananlardan geç de olsa ders çıkarmıştır. Özellikle M.Ö. I. yüzyıl ile M.S. III. yüzyıl arasında bölgede yeni kentler kurmuş; imar faaliyetlerine başlamıştır. Bununla birlikte Roma, yol ağı şebekesi de oluşturmuştur. Yeni kentlerin kurulması, imar faaliyetleri ve yol ağı şebekesiyle Kilikia-Lykaonia'nın kalkınmaya başladığı sonucuna vardık.

Kilikia-Lykaonia bölgeleri genelde egemenlik altına alınmamış; yerel krallara bırakılmıştır. Dağlık Kilikia'nın coğrafi yapısının sert ve çetin olması, Lykaonia'nın ise söz konusu bölgeyle ortak kültürel geçmişe sahip olması, bu bölgelerin yerel krallara bırakılmalarının sebeplerindendir. Nitekim Seleukoslar ve Romalılar bu yabancı oldukları bölgeyi egemenlik altına almaktansa yerel hanedanlara bırakmayı tercih etmişlerdir. Bu yerel hanedanlar, egemen devletlere çoğu zaman bağlı kalmışlardır. Ancak bazı dönemlerde, bu hanedanlara verilen yetkiler sonucunda, egemen devlete karşı isyanlar başlamış; hanedanlar kendi krallıklarını kurmak istemişlerdir. Bu şekilde yerel hanedanlığa bırakılan yönetimler, Kilikia-Lykaonia'nın çevresinden soyutlanmasına ve başlarına buyruk hareket etmelerine sebep olmuştur. Roma İmparatorluk döneminde ise bölge yerel hanedanların yönetimine bırakılmaktan ziyade daha çok Roma toprağı yapılmaya başlanmıştır.

Roma döneminde genelde eyalet kurulurken bu iki bölgenin birlikteliği ön plana alınmıştır. Bu iki bölgeye aynı valiler görevlendirilmiştir. Bu birlikteliğin sebepleri arasında kültürel geçmiş ile coğrafi şartlar etkili olmuştur.

İki bölgenin en önemli ortak değeri ise Toros Dağları ile Göksu Nehri'dir. İnsanlar yerleşimlerini Göksu Nehri'nin geçtiği vadilere kurmuşlardır. Aynı zamanda

Göksü Vadisi yolu ile insanlar iç ve kıyı kesimle bağlantılı bir şekilde yaşamışlardır. Toros Dağları da hem ormanları hem de madenleri ile zor şartlarda yaşayan bölge insanına, ekonomik anlamda bir gelir kapısı olmuştur.

Lykaonia ile Kilikia bölgelerinin kültürel ve dini alanda da birbirleriyle ilişkili oldukları sonucuna ulaştık. Bu sonuca ulaşmamızdaki temel sebep ise Luwi halkı ile bu halkın inanç sistemi olan Tarhu kültüdür.

Bölgelerin sosyo-ekonomik durumu da birbirleriyle yakından ilişkilidir. Ayrıca yaylacılık faaliyetleri de bölgelerin sosyo-ekonomik durumunu yansıtmaktadır. Bölgede Hellenistik ve Roma dönemine ait birçok yerleşim kalıntısının bulunması, günümüzdeki gibi söz konusu dönemde de yaylacılık faaliyetlerinin olduğunu göstermektedir. Bu veriler kapsamında, günümüzdeki sosyo-ekonomik durumun antik dönemde de benzer şekilde olduğunu söylemek abartı olmayacaktır.

KAYNAKÇA

Antik Literatür

- Arrianus : F. Arrianus, *Alexandroi Anabasis* (İskender'in Seferleri), Çev: Meriç Mete, İdea Yayınevi, İstanbul, 2005.
- Herodotos : Herodotos, *Historia* (Herodot Tarihi), Çev: M. Ökmen ve A. Erhat, İstanbul, 1983.
- Cassius Dio : Cassius Dio, *Rhomaika*, Çev: E. Cary (Loeb), London, 1954.
- Diodoros : Diodoros, *Bibliotheka Historika*, Çev: T. E. Page (Loeb), London, 1947.
- Ksenophon : Ksenophon, *Anabasis*, (Onbinlerin Dönüşü), Çev: T. Gökçöl, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1998.
- Livius : Titus Livius, *Ab Urbe Condita*, Çev: T.E. Page (Loeb), London, 1961.
- Plinius : Gaius Plinius (Genç Plinius), *Epistulae X* (Plinius'un Anadolu Mektupları), Çev: Ç. Dürüşken ve E. Özbayoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.
- Plutarkhos : M. Plutarkhos, *Bioi Parelleloi: Alexander & Caesar* (Paralel Yaşamlar: İskender & Caesar), Çev: F. Akderin, Alfa Yayınları, 2007.
- Plutarkhos : M. Plutarkhos, *Bioi Parelleloi: Agesilaos & Pompeius* (Paralel Yaşamlar: Agesilaos & Pompeius), Çev: N. T. Önen, 2015.
- Strabon : Strabon, *Geographica* (Antik Anadolu Coğrafyası: XII, XIII, XIV), Çev: A. Pekman, İstanbul, 1993.

Modern Literatür

- Akkemik-Köse vd. 2009 : Ü. Akkemik-N.Köse-H.Caner-N.Rauh, "2007 Dağlık Kilikia Yüzey Araştırması", *Kültür ve Turizm Bakanlığı 26. AST 2. Cilt (2009)*, s. 13-32.
- Akşit 1985 : O. Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi*, İstanbul, 1985.
- Akurgal 2000 : E. Akurgal, *Ege, Batı Uygarlığının Doğduğu Yer*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir, 2000.
- Alagöz 1993 : C. A. Alagöz, *Türkiye'de Yaylacılık Araştırmaları*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1993.

- Alp 2000 : S. Alp, *Hitit Çağında Anadolu, Çivi yazılı ve Hiyeroglif yazılı Kaynaklar*, Tübitak, İstanbul, 2000.
- Arslan 2000 : M. Arslan, *Antikçağ Anadolusunun Savaşçı Kavmi Galatlar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000.
- Arslan 2007 : M. Arslan, *Romanın Büyük Düşmanı Mithradates VI Eupator*, Odin Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- Arslan-Önen 2011 : M. Arslan, N.T. Önen, “Akdeniz’in Korsan Yuvaları: Kilikia, Pamphylia, Lykia ve Ionia Bölgelerindeki Korykoslar”, *Adalya XIV* (2011), s. 189-206.
- Atalay-Mortan 1997 : İ. Atalay-K. Mortan, *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1997.
- Aydinoğlu 2008 : Ü. Aydınoğlu, “Mersin ve çevresinde antik çağda ne üretiliyordu?” *Aratos, Tarih-Felsefe-Kültür-Sanat Dergisi* 28, s. 19-21.
- Aydinoğlu 2010 : Ü. Aydınoğlu, “The farms in rough Cilicia in the Roman and Early Byzantine Period” *Adalya, XII*, s. 243-282.
- Bahar 1991 : H. Bahar, *Isauria Bölgesi Tarihi*, SÜSBE Tarih Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya, 1991.
- Bahar 1994 : H. Bahar, “Takkeli Dağ (Kevele Kalesi) ve Konya Tarihi Bakımından Önemi”, *SÜSBE Dergisi III* (1994), Konya, s. 313-333.
- Bahar 1995 : H. Bahar, “Konya Çevresi Tarih Araştırmaları-I: Hititlerden Romalılar’a Kadar Isauria Bölgesi”, *SÜFEFE Dergisi*, Yıl:1994–1995, Sayı: 9-10, s. 219-246, Konya.
- Bahar 1998 : H. Bahar, “Konya Araştırmaları III; Lykaonia (Konya Merkez Bölgesi)”, *SÜFEFE Dergisi 12* (1998), Konya, s. 197-206.
- Bahar 1999 : H. Bahar, *Demirçağında Konya ve Çevresi*, Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, Konya, 1999.
- Bahar-Koçak 2004 : H. Bahar-Ö. Koçak, *Eskiçağ Konya Araştırmaları II: Neolitik Çağ’dan Roma Dönemi Sonuna Kadar*, Kömen Yayınları, Konya, 2004.
- Bahar 2015 : H. Bahar, “Eskiçağ’da Konya”, *Şehirlerin Sevdalısı İbrahim Hakkı Konyalı Armağanı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü 7(2015), Konya, s. 271-297.

- Bahar 2016 : H. Bahar, “Antik Dönemde Bozkır Jeopolitiği”, *Uluslar arası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016) Bildiri Kitabı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları 9, 2016, Konya, s. 1-32.
- Bean 1999 : G. E. Bean, *Eskiçağda Güney Kıyıları*, Çev: İnci Delemen-Sedef Çokay, İstanbul, 1999.
- Bosch 1940 : C. E. Bosch, *Roma Tarihinin Anahatları Kısım I. Cumhuriyet*, Çev: Sabahat Atlan, İÜEF Yayınları (127), İstanbul, 1940.
- Bosch 1957 : C. E. Bosch, *Pamphylia Tarihine Dair Tetkikler*, Studien zur Geschichte Pamphylien, Çev: Sabahat Atlan, TTK Basımevi, Ankara, 1957.
- Bozyiğit-Tapur 2009 : R. Bozyiğit-T. Tapur, “Konya Ovası ve Çevresinde Yeraltı Sularının Obruk Oluşumlarına Etkisi”, *SÜSBE Dergisi* 21 (2009), Konya, s.138-155.
- Bozyiğit-Güngör 2011 : R. Bozyiğit-Ş. Güngör, “Konya Ovasının Toprakları ve Sorunları”, *Marmara Coğrafya Dergisi* 24 (2011), İstanbul, s. 169-200.
- Casabonne 2007 : O. Casabonne, “Kilikia, Bağımsızlıktan Makedon Fethine”, *Arkeoatlas*, 6, İstanbul, 2007, s. 54-61.
- Demircioğlu 1987 : H. Demircioğlu, *Roma Tarihi I; Cumhuriyet*, TTK Yayınları, Ankara, 1987.
- Doğanay 2003 : O. Doğanay, *Germanikopolis (Ermenek) Çevresinin Tarihi Coğrafyası ve Eserleri*, SÜSBE Arkeoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2003.
- Doğanay 2005 : O. Doğanay, *Ermenek ve Yakın Çevresindeki Antik Yerleşim Birimleri*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2005.
- Durugönül 1995a : S. Durugönül, “Kilikia Kulelerinin Tarihteki Yeri”, *ARDE*, III, s. 197–202.
- Durugönül 1995b : S. Durugönül, “Olba: Polis mi, Territorium mu?” *Likya II* (1995), s. 75-82.
- Durugönül 1998 : S. Durugönül, “Seleukosların Olba Territorium’undaki “Akkulturation” Süreci Üzerine Düşünceler” *OLBA I* (1998), Mersin, s. 69-76.
- Durugönül 2002 : S. Durugönül, “Development of Ancient Settlements in Cilicia”, *ADALYA V*, (2001-2002), Antalya, s. 107-119.

- Durukan 2009 : M. Durukan, “Orta ve Batı Kilikia’nın Korsanlıkla İlişkisi”, *ADALYA XII* (2009), s. 77-102.
- Erhan 2016 : F. Erhan, “Mallos Sikkeleri Üzerine Bir İnceleme”, *Çukurova Araştırmaları Dergisi Cilt 2 (2)* (2016), s. 54-71.
- Freeman 2003 : C. Freeman, *Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları* (Çev: Suat Kemal Angı), Dost Kitabevi, Ankara, 2003.
- Friedell 1999 : E. Friedell, *Antik Yunan’ın Kültür Tarihi*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1999.
- Girginer 2000 : K. S. Girginer, “Tepebağ Höyük (Adaniia) Kizzuwatna Ülkesinin Başkenti Miydi?”, *Efsaneden Tarihe Tarihten Bugüne Adana: Köprübaşı*, İstanbul, s. 70-85.
- Göney 1976 : S. Göney, *Adana Ovaları I*, İÜ Yayınevi, İstanbul, 1976.
- Gürbüz 1997 : K. Gürbüz, ‘Seyhan ve Ceyhan Delta’larının Kronolojik Evrimi ve Bunların Kıyı Değişimine Etkileri’, *Yerbilimleri 30* (1997), s. 175-189.
- Heckel 2005 : W. Heckel, *The Marshals of Alexander’s Empire*, London, 2005.
- Işık 2016 : İ. Işık, “Isauria’da Erken Hristiyanlık Dönemi Dini Faaliyetleri”, *Uluslar arası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016) Bildiri Kitabı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları 9, 2016, Konya, s. 87-104.
- İplikçioğlu 1990 : B. İplikçioğlu, *Eskiçağ Tarihinin Anahatları-I*, M.Ü Matbaası, İstanbul, 1990.
- İplikçioğlu 2007 : B. İplikçioğlu, *Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2007.
- Jones 1937 : A. H. M. Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford, 1937.
- Karauğuz-Özcan 2008 : G. Karauğuz-K. Özcan, Hitit İmparatorluk Döneminde Anadolu Yerleşme Sistemine İlişkin Hipotetik Yaklaşımlar “Tarhuntaşşa Eyaleti Yerleşme Sistemi”, *Studi micenei ed egeo-anatolici* (50), 2008, s. 463-477.

- Kaya 1998 : M. A. Kaya, “Anadolu’da Roma Egemenliği ve Pompeius’un Siyasal Düzenlemeleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi XIII* (1998), s. 163-173.
- Kaya 2000a : M. A. Kaya, “Ankyra (Ankara) ve Galatlar”, *Kebikeç. İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi 9* (2000), s.77-95.
- Kaya 2000b : M. A. Kaya, “Suriye Krallığı’nın Büyük Menderes Havzasındaki Kolonileri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi XV* (2000), s. 121-136.
- Kaya 2005a : M. A. Kaya, “Anadolu’da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi 38* (2005), s. 11-30.
- Kaya 2005b : M. A. Kaya, *Anadolu’daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, İlya Yayınları, İzmir, 2005.
- Kurt 2009a : M. Kurt, “Kilikia’da Yeni Asur Egemenliği ve Yerel Güçler”, *SÜSBE Dergisi 21* (2009), Konya, s. 327-337.
- Kurt 2009b : M. Kurt, “Sanherip Dönemi Kilikia İsyanları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi 46* (2009), Ankara, s. 189-203.
- Kurt 2009c : M. Kurt, “Marcus Antonius’un Kilikya Politikası”, *Tarih İncelemeleri Dergisi XIV/2* (2009), İzmir, s. 31-46.
- Kurt 2009d : M. Kurt, “Karaman’da Eskiçağlara Ait Kültürel Unsurlar ve Turizm Açısından Önemi”, *SÜEF Dergisi 21* (2009), Konya, s. 165-196.
- Kurt 2009e : M. Kurt, “Roma Cumhuriyeti Yönetiminde Kilikya Bölgesi ve Yerel Güçler”, *AKÜSBE Dergisi XI/1* (2009) s. 115-139.
- Kurt 2010a : M. Kurt, “Roma Egemenliğinde Kilikia ve Roma İç Savaşlarının Bölgedeki Yansıması” *Tarih İncelemeleri Dergisi XVV/2* (2010), s. 483-501.
- Kurt 2010b : M. Kurt, “Antik Lykaonia’da Yönetim ve Şehirleşme”, *DÜ Sosyal Bilimler Dergisi 28* (2010), s. 119-132.
- Kurt 2010c : M. Kurt, “Cicero’nun Kilikya Eyaleti Valiliği ve Parth Krallığı”, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi XII/2* (2010), s. 51-64.
- Kurt 2014 : M. Kurt, “Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Sarayönü ve Çevresi”, *Tarih, Kültür, Sanat, Turizm ve Tarım Açısından Uluslararası Sarayönü Sempozyumu (24-26 Ekim 2014) Bildiri Kitabı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Konya, s. 27-44.

- Kurt 2015 : M. Kurt, “M.Ö. VI.-V. Yüzyıllarda Kilikia Bölgesi: Küresel Güçler ve Syennesis Krallığı”, *Tarihin Peşinde Dergisi* 13 (2015), s. 303-326.
- Kurt 2016 : M. Kurt, “Yazıtlar Işığında Zengibar Kalesi’nde (Isaura) Roma Dönemi İmar Faaliyetleri ve Eugersia”, *Uluslar arası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır (6-8 Mayıs 2016) Bildiri Kitabı*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları 9, 2016, Konya, s. 65-86.
- Lahn 1941 : E. Lahn, “Aksaray-Konya arasındaki volkanik Arazi”, *M.T.A. (1/22)*, 1941, Ankara, s. 45-47.
- Lloyd 2000 : S. Lloyd, *Türkiye’nin Tarihi: Bir Gezginin Gözüyle Anadolu Uygarlıkları*, Çev: Ender Varinlioğlu, Tubitak Popüler Bilim Kitapları 50, Ankara, 2000.
- Mansel 1995 : A. M. Mansel, A. M. Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, T.T.K, Ankara, 1995.
- Mitford 1980 : T. B. Mitford, “Roman Rough Cilicia”, *ANRW-II*, 7,2 (1980), s. 1230-1261.
- Özçelik 2011 : N. Özçelik, *İlkçağ Tarihi ve Uygarlığı*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2011.
- Özsait 1985 : M. Özsait, *Hellenistik ve Roma Döneminde Pisidia*, İstanbul, 1985.
- Öztürk 2009 : H. S. Öztürk, “MÖ III. Yüzyıldan MÖ I. Yüzyılın Başlarına Kadar Doğu Akdeniz ve Küçük Asya’nın Güney Kıyılarında Korsanlık/Haydutluk”, *Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World. Studies in memory of Clemens E. Bosch and Sabahat Atlan and in honour of Nezahat Baydur*, İstanbul, 2009, s. 299-308.
- Ramsay 1960 : W. M. Ramsay, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası*, Çev: Mihri Pektaş, MEB Basımevi, İstanbul, 1960.
- Ramsay 2000 : W. M. Ramsay, *Tarsus: Aziz Pavlus’un Kenti*, Çev: Levent Zoroğlu, Ankara, 2000.
- Rauh 2007 : N. K. Rauh, “Dağlık Kilikia Arkeolojik Yüzey Araştırmaları Seramik Sonuçları (1996-2005)”, *ANMED* 2007-5, s. 113-115.
- Sandal 2008 : E. K. Sandal, “Çukurova’nın Kuzeyinde Sayfiye Yaylacılığı: Analitik Bir Yaklaşım”, *Doğu Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Doa Dergisi* 14 (2008), s. 89-118.

- Saraçoğlu 1989 : H. Saraçoğlu, *Akdeniz Bölgesi*, İstanbul, 1989.
- Saraçoğlu 1990 : H. Saraçoğlu, *Bitki Örtüsü, Akarsular ve Göller*, İstanbul, 1990.
- Sarı 2007 : C. Sarı, *Antalya'nın Alternatif Turizm Kaynakları ve Planlaması*, AÜSBE Coğrafya Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2007.
- Sayar 1999 : M. H. Sayar, "Antik Kilikia'da Şehirleşme", *TTKong-XII/I* (12-16 Eylül 1994), Ankara, s. 193-216.
- Sherwin-White 1976 : A. N. Sherwin-White, "ROME, Pamphylia and Cilicia", *JRS-LVI* (1976), s. 1-14.
- Smith 2002 : R. R. R. Smith, *Hellenistik Heykel*, Homer Kitabevi, İstanbul, 2002.
- Şahin 2001 : N. Şahin, *Zeus'un Anadolu Kültleri*, İstanbul, 2001.
- Şahin 2003 : H. Şahin, *Geç Roma İmparatorluk ve Erken Bizans Dönemlerinde Dağlık Kilikia Bölgesi (Kilikia Trakheia) Yazıtlarında Meslekler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İÜSBE Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2003.
- Şenol-Şenol : K. Şenol-G. C. Şenol, "Commercial Ties of Cilicia by Means of Hellenistic ve Roman Amphorae", *OLBA VII* (2003), Mersin, s. 119-122.
- Tapur 2009 : T. Tapur, "Abanoz Yaylası", *SÜSBE Dergisi 21* (2009), Konya, s. 473-487.
- Tekin 2012 : O. Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İletişim Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- Ten-Cate 1961 : J. H. Ten-Cate, *The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera During the Hellenistic Period*, Leiden 1961.
- Texier 2002 : C. Texier, *Küçük Asya Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, Çev: Ali Suat, Latin Harflerine Aktaran: K.Y. Koprman; Sadeleştiren: M. Yıldız, Ankara, 2002.
- Uca 2012 : A. Uca, "Karaman'da Kırsal Turizmin Örneği: Sertavul", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 2* (2012), s. 71-75.
- Umar 1993 : B. Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul, 1993.
- Umar 1999 : B. Umar, *İlkçağda Türkiye Halkı*, İnkılap Kitabevi, 1999.
- Umar 2000 : B. Umar, *Kilikia-Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*, İstanbul, 2000.

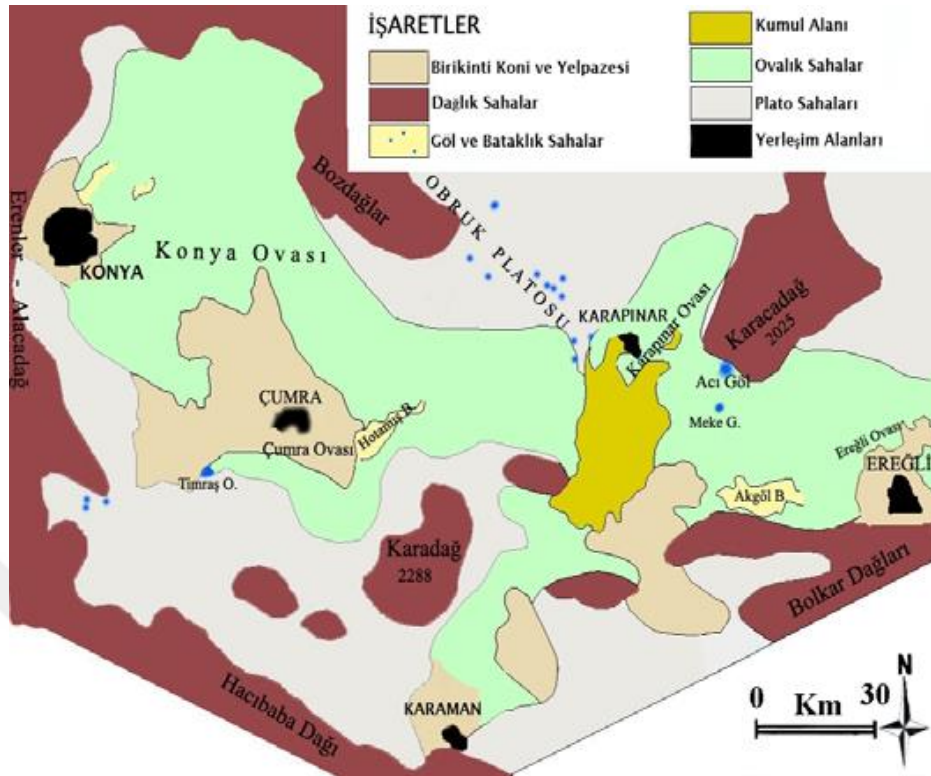
- Umurtak 2011 : G. Umurtak, “MÖ. 2. Binyılda Önasya’da Süper Bir Güç: Hititler”, *İmparatorlar İstanbul’da Hitit’ten Osmanlı’ya*, İstanbul Arkeoloji Müzeleri (2011), s. 21-28.
- Ünal 2000 : A. Ünal, “Çukurova’nın Antik Dönemde Taşıdığı İsimler İle Fiziki ve Tarihi Coğrafyası”, *Efsaneden Tarihe Tarihten Bugüne Adana: Köprübaşı*, İstanbul, s. 19-42.
- Ünal 2002 : A. Ünal, *Hititler Devrinde Anadolu 1*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2002.
- Ünal 2006 : A. Ünal, “Hitit İmparatorluğu’nun Yıkılışından Bizans Döneminin Sonuna Kadar Adana Ve Çukurova Tarihi”, *ÇÜSBE Dergisi*, 3 (Arkeoloji Özel Sayısı), 2006, 67-102.
- Ünal-Girginer 2007 : A. Ünal- S. Girginer, *Kilikia-Çukurova İlk Çağlardan Osmanlı Dönemi’ne Kadar Kilikia’da Tarihi Coğrafya*, İstanbul, 2007.
- Zoroğlu 1994 : L. Zoroğlu, “Kelenderis’in İlkçağ Tarihine Ait Notlar”, *TTK-XI/1* (1994), s. 437–448.

HARİTALARIN LİSTESİ

- Harita-1 : Konya Ovası ve Çevresi'nin Coğrafi Durumu. (Bozyiğit-Tapur 2009)
- Harita-2 : Kilikia ve Lykaonia Bölgeleri.
- Harita-3 : Abanoz Yaylası'nın Konumu. (Tapur 2009)
- Harita-4 : Geçitler.
- Harita-5 : Hitit İmparatorluk Çağında Toroslar ve Çevresi.
(Bahar 1995, Harita-1'den düzenlenmiştir.
Muhtemel sınırlar için Bahar-Çay-İşcan 2007, Fig. 1'den yararlanılmıştır.)
- Harita-6 : Demir Çağında Toroslar ve Çevresi. (Kurt 2009)
- Harita-7 : Büyük İskender'in Anadolu'da İzlediği Yol. (Arrianus)
- Harita-8 : M.Ö. 246 Seleukoslar ve Ptolemaiosların Durumu,
<http://wps.ablongman.com>
- Harita-9 : Apameia Antlaşması'na Göre Sınırlar,
<https://s3.amazonaws.com>
- Harita-10 : Marcus Antonius Dönemi Provincia Cilicia. (M.Ö. 101-100)
- Harita-11 : Sulla Dönemi Provincia Cilicia. (M.Ö. 85)
- Harita-12 : Isaricus Dönemi Kilikia Eyaleti. (M.Ö. 78-74)
- Harita-13 : Pompeius Dönemi Kilikia Eyaleti. (M.Ö. 64)
- Harita-14 : M.Ö. 56 Kilikia'sı.
- Harita-15 : Cicero Dönemi Kilikia Eyaleti. (M.Ö. 51-50)
- Harita-16 : M.Ö. 39-36 Bölgenin Durumu.
- Harita-17 : Amyntas'ın Egemenliği. (M.Ö. 31-25)
- Harita-18 : Galatia Eyaleti. (M.Ö. 25-20) (Kaya 2005)
- Harita-19 : IV. Antiokhos'un Egemenliği. (M.S. 39)
- Harita-20 : M.S. 41 Bölgenin Durumu.
- Harita-21 : Tres Eparkhia (M.S. 138-284).
- Harita-22 : Isauria Eyaleti. (Bahar 2016)

RESİMLERİN LİSTESİ

- Resim-1 : Toros Dağları'ndan bir görünüm. (Kürşat Bardakcı 2016)
- Resim-2 : Göksu Nehri'nden bir görünüm.
<http://www.csb.gov.tr/>
- Resim-3 : Meydan Yaylası. (Sandal 2008)
- Resim-4 : Yayla Yolu. (Başyayla-Ermenek). (Kürşat Bardakcı 2016)
- Resim-5 : Korakesion (Alanya Kalesi).
<http://alanya.bel.tr/>
- Resim-6 : Anemurium. (Kürşat Bardakcı 2014)
- Resim-7 : Philadelphia (Ermenek/Gökçeseki). (Kürşat Bardakcı 2016)
- Resim-8 : Tres Eparkhia'nın Betimlendiği Sikke (235-238). (Ramsay 2000)

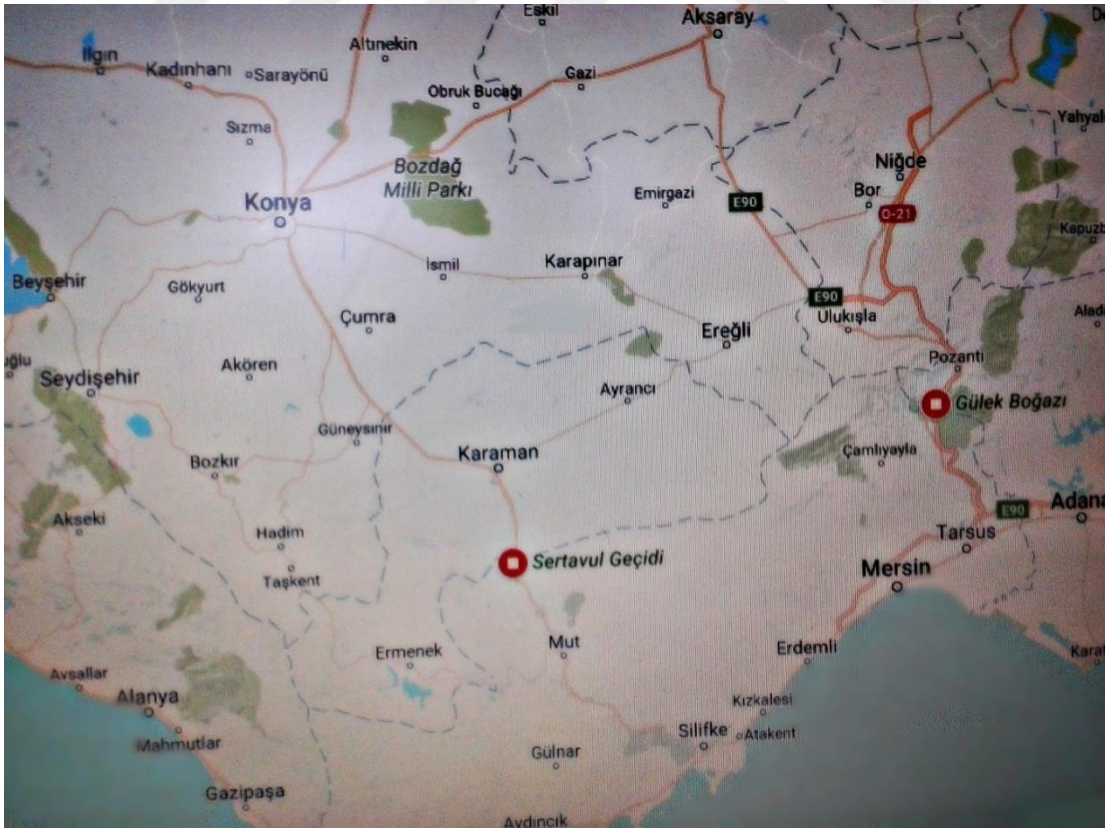
Harita-1: Konya Ovası ve Çevresi'nin Coğrafi Durumu

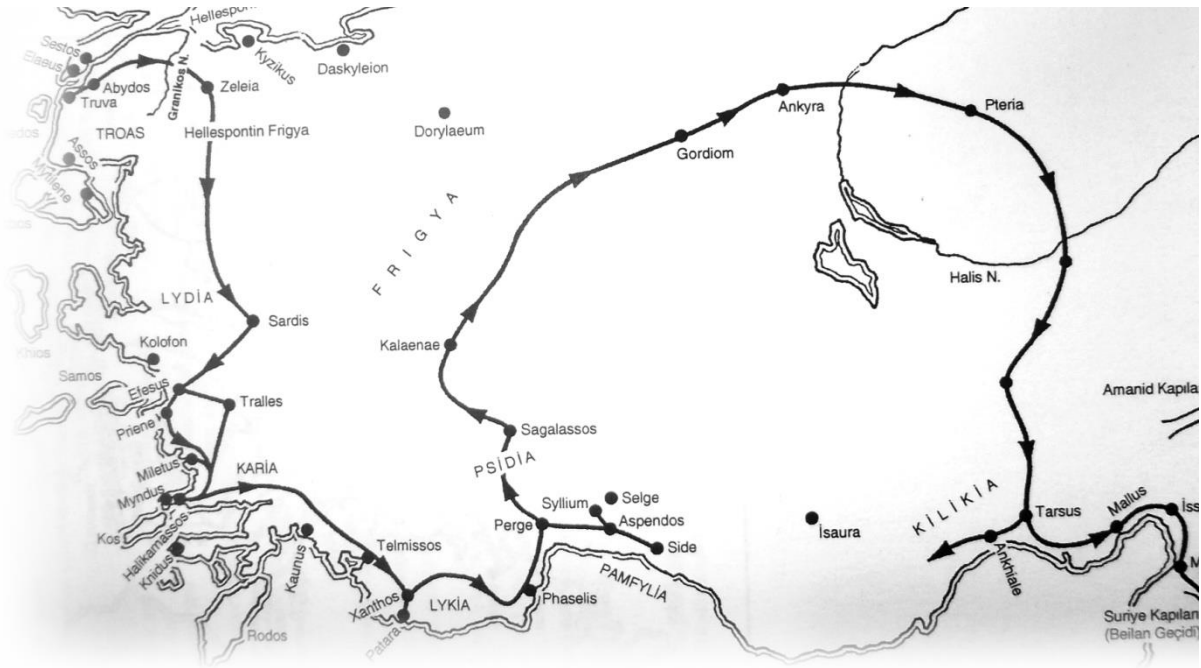
Harita 2: Kilikia ve Lykaonia Bölgeleri

Harita-3: Abanoz Yaylası'nın Konumu

Harita-4: Geçitler

Harita-7: Büyük İskender'in Anadolu'da İzlediği Yol

Harita-8: M.Ö. 246 Seleukosların ve Ptolemaiosların Durumu

Harita-9: Apameia Antlaşması'na Göre Sınırlar

Harita-10: Marcus Antonius Dönemi Provincia Cilicia (M.Ö. 101-100)

Harita-11: Sulla Dönemi Provincia Cilicia (M.Ö. 85)

Harita-12: Isaricus Dönemi Kilikia Eyaleti (M.Ö. 78-74)

Harita-13: Pompeius Dönemi Kilikia Eyaleti (M.Ö. 64)

Harita-14: M.Ö. 56 Kilikia'sı

Harita-15: Cicero Dönemi Kilikia Eyaleti (M.Ö. 51-50)

Harita-16: M.Ö. 39-36 Bölgenin Durumu

Harita-17: Amyntas'ın Egemenliği (M.Ö. 31-25)

Harita-18: Galatia Eyaleti Sınırları (M.Ö. 25-20)

Harita-19: IV. Antiokhos'un Egemenliği (M.S. 39)

Harita-20: M.S. 41 Bölgenin Durumu

Harita-21: Tres Eparkhia (M.S. 138-284)

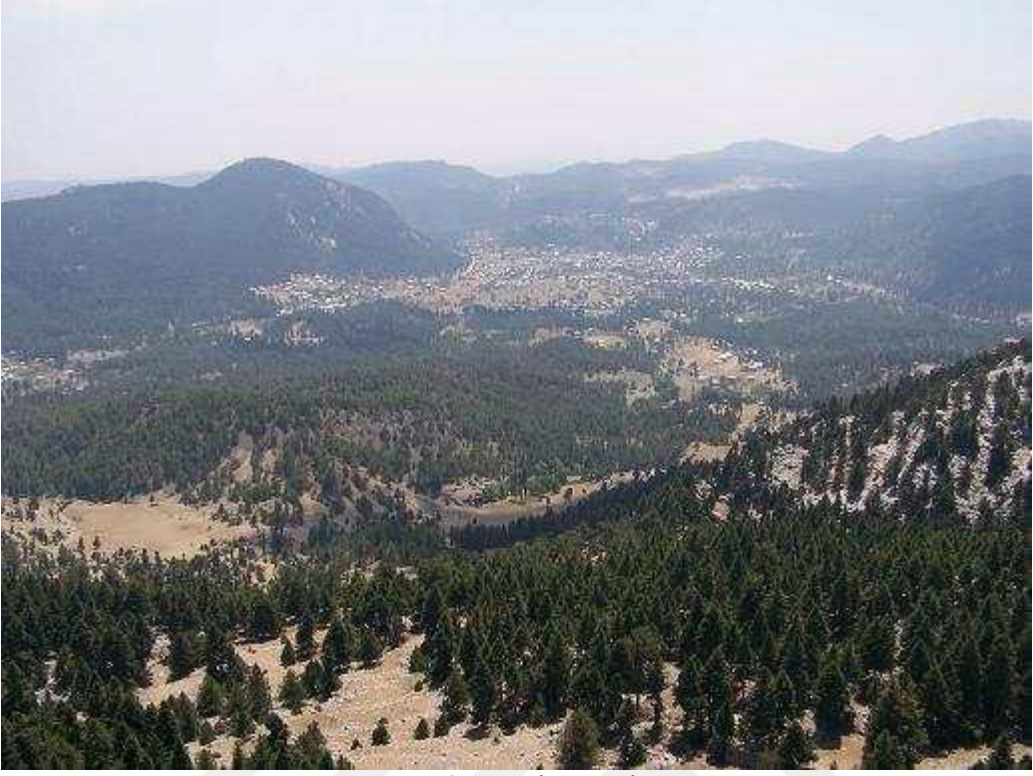
Harita-22: Isauria Eyaleti

Resim-1: Toros Dağları'ndan bir görünüm

Resim-2: Göksu Nehri'nden bir görünüm

Resim-3: Meydan Yaylası

Resim-4: Yayla Yolu (Başyayla-Ermenek)

Resim-5: Korakesion (Alanya Kalesi)

Resim-6: Anemurium

Resim-7: Philadelpha (Ermenek/Gökçeseki)

Resim-8: Tres Eparkhia'nın Betimlendiği Sikke (M.S. 235-238)